

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YÜKSEK ÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ HARCAMA VE
MALİYETLERİ: BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

İlknur Oral

Zonguldak 2014

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YÜKSEK ÖĞRETİMDE ÖĞRENCİ HARCAMA VE
MALİYETLERİ: BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
İlknur Oral**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Cural**

Zonguldak 2014

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Maliye Anabilim Dalında 1152821C7006 numaralı İlkur Oral'ın hazırladığı “Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği” konulu DOKTORA/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 29/09/2014 Pazartesi günü saat 14:00’te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan _____ 

Doç. Dr. Gökhan DÖKMEN

Üye _____ 

Yrd. Doç. Dr. Mehmet CURAL (Danışman)

Üye _____ 

Yrd. Doç. Dr. Mehmet PEKKAYA (Danışman)

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerinde ait olduğunu onaylarım.

.....

Doç. Dr. Hakan SARIBAŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği
Tez Yazarı	: İlknur Oral
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Cural
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2014
Sayfa Adedi	: 129

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başta gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyada yükseköğretime olan talep katlanarak artmıştır. Bu talep artışının sonucunda yükseköğretim gelişmiş ülkelerden başlayarak elitist niteliğini kaybetmeye ve kitleselleşmeye başlamıştır. Bu kitleselleşme sürecinin iki önemli sonucu olmuştur. Bunlardan birincisi, yükseköğretim arzını arttırmak için yeni yükseköğretim kurum sayısında geçmiş dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde yaşanan artış, diğeri ise artan öğrenci ve kurum sayısı karşısında yükseköğretim için devlet tarafından ayrılan kaynak miktarındaki artıştır. Türkiye’de bu sürece benzer şekilde yükseköğretim hizmetine verilen önem, giderek artış göstermektedir. Bu durumun en somut kanıtları; devlet üniversitelerine ayrılan bütçe ödenekleri, üniversite sayısındaki artış, öğretim üyesi sayısındaki artış, öğrenci sayısındaki artış ve eğitim programlarında yaşanan çeşitlilik olarak gösterilebilir.

Bu çalışmanın amacı; yükseköğretim hizmetleri hakkında bilgi vermek, yükseköğretimin finansman ve maliyetine değinmek, aynı zamanda Bülent Ecevit Üniversitesinde öğrenim gören ikinci öğretim öğrencilerinin hazırlık harcaması, kişisel harcama, bireysel öğrenci maliyeti, kamusal maliyeti ve toplam maliyetine ulaşmaktır. Birinci bölümde, yükseköğretim hizmetlerinin kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, yükseköğretimin finansmanı ve maliyeti konularına değinilmiştir. Son bölümde ise Bülent Ecevit Üniversitesinde ikinci öğretim öğrencilerine yönelik olarak yapılan anket çalışması kapsamında fakülte ve sınıf bazında öğrencilerin hazırlık harcamaları, kişisel harcamalar, bireysel öğrenci maliyeti, kamusal maliyet ve toplam maliyetleri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Harcama, Kamusal Maliyet, Öğrenci Maliyeti, Kamu Harcaması, Yarı Kamusal Mal, Hipotez Testleri.

ABSTRACT

Institution : BEU, Institute of Social Sciences, Department of Public Finance
Title : Expenditures and Cost of Students at Higher Education: A Case of
Bulent Ecevit University
Author : İlknur Oral
Adviser : Asst. Prof. Dr. Mehmet Cural
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2014
Total Number of Pages : 129

After the Second World War demand for the higher education has increased sharply in all over the World especially in developed and developing countries. As a result of the increase in demand, beginning from the developed countries, higher education has lost its elitist manner and started to become common. There has been two vital outcome of this massification. First the drastic increase of the number of higher education intitutions beyond compare to past, and the second is the increase of the budget allocated to higher education by the state in parallel to the increase in the number of higher education institutions. In Turkey, in a smilar vein, the importance given to higher education has been stepped up. The most concrete evidences of this situation are; budget allocated to state universities, increse in the number of universities, increase in the number of academic staff and student and variety of educational fields.

The aim of this study is to give information about higher education services, mention cost and finance of higher education and at the same time to reach prep school and personal expenditures, individual student cost, public cost and total cost of the students studying at the evening (second) education at Bulent Ecevit University. In the first part, information about the scope of higher education services has been given and in the latter part, finance and cost of the higher education has been evaluated. In the last part, prep school and personal expenditures, individual student cost, public and total cost on the basis of faculty and class have been analysed with the questionnaire applied to BEU students studying at evening education at Bulent Ecevit University.

Anahtar Kelimeler: Individual Expenditure, Public Cost, Student Cost, Public Expenditure, Semi Public Good, Hypothesis Test.

ÖNSÖZ

Yükseköğretimin önemi her geçen gün artmaktadır. Yükseköğretim hizmeti alan ikinci öğretim öğrencilerinin harçlarının yüksek tutarlarda olması, öğrencilerin bir yükseköğretim programını kazanmadan ve kazandıktan sonra yapmış olduğu harcamaların hem kendilerine hem de okudukları yükseköğretim kurumuna olan maliyetlerini belirlemek adına “Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği” çalışması araştırılmaya değer bulunmuştur.

Bu çalışmada, yükseköğretim hizmetlerine, yükseköğretimin finansman ve maliyet yapısına değinilmektedir. Çalışmada Bülent Ecevit Üniversitesinde öğrenim gören 6.184 ikinci öğretim öğrencisinin bireysel harcama ve maliyetleri tespit edilmektedir. Öğrencilerin bir yükseköğretim kurumuna yerleşebilmek için yapmış olduğu hazırlık harcaması; eğitim görmeye hak kazandıktan sonra bu süreçte yapılan kişisel harcamalar, öğrencilerin üstlenmiş olduğu bireysel maliyet ve kamuyu ilgilendiren kamusal maliyet ve her iki tür maliyetin toplamından oluşan toplam maliyet kalemlerine değinmektedir.

Uzun bir sürecin ve emeğin sonucunda “Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri: Bülent Ecevit Üniversitesi” başlıklı tezimin hazırlanmasında yardımlarını ve emeklerini esirgemeyen başta danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Mehmet CURAL olmak üzere Yrd.Doç.Dr. Mehmet PEKKAYA’ya, Doç.Dr. Gökhan DÖKMEN’e, katkılarından dolayı Yrd.Doç.Dr. Deniz ŞÜKRÜOĞLU’na, Yrd.Doç.Dr. Ferdi KESİKOĞLU’na, Yrd.Doç.Dr. Ersin AÇIKGÖZ’e ve Öğr.Gör. Umut DÖKEL’e teşekkür ederim.

Tezim süresince ihmal ettiğim değerli çocuklarım Eylül Nisa ve Eren Kamer’e de çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETLERİNİN KAPSAMI.....	3
1.1. Yükseköğretimin Tanımı.....	3
1.2. Yükseköğretimin Mal ve Hizmetler İçindeki Yeri.....	4
1.3. Yükseköğretimin Tarihine Genel Bir Bakış.....	7
1.3.1. Dünya’da Yükseköğretim Tarihi	7
1.3.2. Türkiye’de Yükseköğretim Tarihi	9
1.4. Yükseköğretimin Amaçları	12
1.5. Yükseköğretim Hizmetinin Faydaları	13
1.5.1. Doğrudan Faydalar	13
1.5.2. Dolaylı Faydalar	14
1.6. Yükseköğretimde Talep ve Arz.....	15
1.6.1. Yükseköğretimde Talep.....	16
1.6.2. Yükseköğretimde Arz.....	20
2. YÜKSEKÖĞRETİMDE MALİYET VE FİNANSMAN	22
2.1. Yükseköğretim Hizmetlerinin Maliyeti.....	22
2.1.1. Yükseköğretimde Maliyet Çeşitleri	24
2.1.1.1. Gerçek, Parasal ve Ekonomik Maliyet.....	24
2.1.1.2. Sabit, Değişken ve Toplam Maliyet.....	25
2.1.1.3. Bireysel, Doğrudan ve Dolaylı Maliyet	26
2.1.1.4. Ortalama ve Marjinal Maliyet.....	27
2.1.1.5. Birim Maliyet	27
2.1.2. Türkiye’de Yükseköğretim Hizmetlerinin Maliyeti	28
2.1.2.1. Kamu Harcamaları	29
2.1.2.2. Cari, Yatırım ve Transfer Harcamaları	31
2.2. Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansmanı	33
2.2.1. Yükseköğretimde Finansman Yöntemleri	35
2.2.1.1. Kamusal (Doğrudan) Finansman	37
2.2.1.2. Harçlarla (Kısmi) Finansman.....	43
2.2.1.3. Özel Kaynaklarla (Dolaylı) Finansman	45

2.2.2. Türkiye’de Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansmanı	46
2.2.2.1. Kamusal Finansman	46
2.2.2.1.1. Bütçe Ödenekleri	48
2.2.2.1.2. Yurtkur	51
2.2.2.1.3. Burslar	52
2.2.2.1.4. Krediler	54
2.2.2.1.5. Vergi Muafiyetleri	58
2.2.2.2. Özel Kaynaklarla Finansman	59
2.2.2.2.1. Harçlar	59
2.2.2.2.2. Vakıf Yükseköğretim Kurumları	63
2.2.2.2.3. Girişimci Faaliyetler	66
2.2.2.2.3.1. Döner Sermaye Gelirleri	67
2.2.2.2.3.2. AR-GE Faaliyetleri	69
2.2.2.2.3.3. Diğer İşletme Gelirleri	72
2.2.2.2.4. Bağışlar	73
2.2.3. Türkiye’de Yükseköğretimin Finansmanında Yaşanan Gelişmeler	74
3. BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ İKİNCİ ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİ	
ÜZERİNE BİR UYGULAMA	76
3.1. Literatür Taraması	76
3.2. Araştırmanın Amacı	81
3.3. Değerlendirmeler ve Araştırmanın Yöntemi	81
3.4. Araştırmanın Alanı (Evreni) ve Örneklem	83
3.5. Veriler ve Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Analizleri	83
3.6. Fakülte ve Meslek Yüksek Okullarına Göre Harcama ve Maliyet Kalemleri	95
3.6.1. Hazırlık Harcamaları	95
3.6.2. Kişisel Harcamalar	97
3.6.3. Bireysel Öğrenci Maliyeti	98
3.6.4. Kamusal Maliyet	100
3.6.5. Toplam Maliyet	101
3.7. Harcama ve Maliyetlerin Fakülte/MYO Sınıflara Göre Değerlendirilmesi ..	102
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	116
EKLER	126
Ek 1: Anket Soruları	126

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Yükseköğretim Kurumu Sayıları, 2013.....	11
Tablo 1.2: Yükseköğretimin Doğrudan Faydaları	14
Tablo 1.3: Yükseköğretimin Dolaylı Faydaları	15
Tablo 1.4: Dünya’da Yükseköğretim Talebi.....	18
Tablo 2.1: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Eğitimin Finansman Yöntemleri	37
Tablo 2.2:Yükseköğretim Kurumlarının Gelir Dağılımı Oranı (2007-2014)	48
Tablo 2.3: YÖK ve Yükseköğretim Kurumları Bütçeleri (1999-2013).....	50
Tablo 2.4: Yurtkur’un 2009-2013 Giderleri	52
Tablo 2.5: Burs Alan Öğrenci Sayısı ve Toplam Burs Miktarı (2004-2013).....	53
Tablo 2.6: Öğrenim Kredisi Alan Öğrenci Sayısı ve Ödeme Miktarı (2002-2013).....	56
Tablo 2.7: Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayısı ve Ödeme Miktarı (2002-2013)	57
Tablo 2.8: Yıllara Göre Bazı Bölümlerin I. Öğretim Harç Durumları (TL).....	60
Tablo 2.9: Yıllara Göre Bazı Bölümlerin II. Öğretim Harç Durumları (TL).....	62
Tablo 2.10: Türkiye’de Sektörlere Göre AR-GE Harcamaları (%)	72
Tablo 3.1: BEÜ Öğrencilerinin Fakülte/MYO ve Enstitülere Göre Dağılımı	84
Tablo 3.2: Öğrencilerin Fakülte/MYO Göre Dağılımı	85
Tablo 3.3: Öğrencilerin Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımı	85
Tablo 3.4: Öğrencilerin Fakülte/MYO Göre Cinsiyet Dağılımı	86
Tablo 3.5: Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise Türü	86
Tablo 3.6: Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türleri.....	87
Tablo 3.7: Öğrencilerin Üniversite Sınavına Giriş Sayıları.....	87
Tablo 3.8: Üniversite Sınavı İçin Dershaneye Giden Öğrenci Sayısı.....	88
Tablo 3.9: Öğrencilerin Ailelerinin Oturduğu Yerleşim Bölgesi.....	88
Tablo 3.10: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumları.....	89
Tablo 3.11: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumları	90
Tablo 3.12: Öğrenim Harcı Değerlendirme	90
Tablo 3.13: Öğrenim Harcını Ödeme Güçlüğü.....	91
Tablo 3.14: Öğrenim Harcının Aile Tarafından Karşılanıp Karşılanmadığı	91
Tablo 3.15: Öğrenim Kredisi	92
Tablo 3.16: Başbakanlık Bursu.....	92
Tablo 3.17: Diğer Burslar	92
Tablo 3.18: Burs Alınan Kurum	93
Tablo 3.19: Aylık Burs Miktarı (TL).....	93
Tablo 3.20: Gelir Getirici Bir İşte Çalışma.....	94
Tablo 3.21: Gelir Getirici İşte Çalışanların Aylık Kazancı.....	94
Tablo 3.22: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin HH (TL).....	96
Tablo 3.23: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin KH (TL).....	97
Tablo 3.24: BEÜ 2013-2014 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemi II. Öğretim Katkı Payı /Öğrenim Ücreti Miktarları.....	98
Tablo 3.25: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin BÖM (TL).....	99
Tablo 3.26: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin KM (TL)	100
Tablo 3.27: BEU İkinci Öğretim Öğrencilerinin TM (TL).....	102

Tablo 3.28: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	103
Tablo 3.29: Fen Edebiyat Fakültesi	104
Tablo 3.30: Ereğli Eğitim Fakültesi	105
Tablo 3.31: Mühendislik Fakültesi	106
Tablo 3.32: İlahiyat Fakültesi Birinci Sınıf	107
Tablo 3.33: Alaplı Meslek Yüksekokulu	108
Tablo 3.34: Zonguldak Meslek Yüksekokulu	109
Tablo 3.35: Çaycuma Meslek Yüksekokulu	110
Tablo 3.36: Devrek Meslek Yüksekokulu	111
Tablo 3.37: Gökçebey Meslek Yüksekokulu	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Yükseköğretimin Fiyatlandırılması	34
----------------------------------------------------	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği (The European Union)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri (United States)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Cooperatin and Development)
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YAYKUR	: Yaygın Yükseköğretim Kurumu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YURTKUR	: Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

GİRİŞ

21 yüzyıl başında özellikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde yükseköğretim talebi katlanarak artmaktadır. Türkiye’de son beş yılda kurulan üniversite sayısı neredeyse üç katına çıkmıştır. Artan yükseköğretim talebi bireysel olarak öğrencilerden ve ailelerden gelirken, hükümetler tarafından da desteklenmektedir. Ülkeler, iyi bir gelişme düzeyinin sağlanması ve ülkenin kalkınması açısından yükseköğretimin önemini savunmaktadırlar.

Üniversiteler, hem bireye hem de topluma fayda sağlayan bir kurum olarak sosyal ve toplumsal açıdan önemli bir yere sahiptir. Bir taraftan topluma faydalı bireyler yetiştirmeyi amaç edinen üniversiteler diğer taraftan eğitim, araştırma ve yayın faaliyetleri yaparak toplumsal hizmetleri yerine getirmektedir. Üniversiteler, bu toplumsal ve sosyal görevlerini yerine getirirken birçok ülkede olduğu gibi bu hizmetleri yapma bedeli devlet bütçesinden karşılamaktadır. Özellikle devlet üniversitelerinin kaynaklarının hemen hemen yarısı her yıl bütçeden ayrılan fonlarla sağlanmaktadır. Yakın zamanda da özel üniversitelere kaynak aktarımında bulunulmaya başlanılmış, bazı özel üniversitelerin bütçeleri çoğu devlet üniversitelerinin bütçelerinden fazla olmuştur. Çünkü eğitim hizmetleri bireyden çok toplumsal fayda sağlama açısından, yarı kamusal mal olarak nitelendirilmektedir.

Türk yükseköğretim sisteminin neredeyse tamamına yakınının kamu eliyle finansmanının, Türkiye’de ve dünyada eğitim alanında yaşanan gelişmeler ışığında, ne kadar sürdürülebilir olduğu tartışma konusudur. Yükseköğretim hizmetinin kaliteli, günümüz şartlarına uygun ve istenen düzeyde sunulabilmesi için öncelikle nitelikli insan gücü sermayesi yanında, her türlü teknik donanımın olma zorunluluğu vardır. Bu sebeple yükseköğretimin kaliteli eğitim verebilmesi için sağlam ve sürekli mali kaynak ihtiyacı vardır.

Bu çalışma Bülent Ecevit Üniversitesi’nde eğitim gören İkinci Öğretim öğrencilerinin yükseköğretim öncesi ve eğitimi sürecinde harcama ve maliyetlerini konu edinmektedir. Çalışmayla yükseköğretim maliyetlerinin hesaplanması yoluyla, kıt kaynakları kullanan kesimlerin kendi açılarından en iyi çözüme ulaşma, en

yüksek yararı sağlama ve bu kaynakları en iyi şekilde dağıtmaya yönelik çabalarına katkı sağlanması beklenmektedir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, yükseköğretim hizmetlerinin kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, yükseköğretimin finansmanı ve maliyeti konularına değinilmiştir. Son bölümde ise Bülent Ecevit Üniversitesi'nde İkinci Öğretim öğrencilerine yönelik olarak yapılan anket çalışması kapsamında fakülte ve sınıf bazında öğrencilerin hazırlık harcamaları, kişisel harcamaları, bireysel öğrenci maliyeti, kamusal maliyet ve toplam maliyetleri analiz edilmiştir. Hazırlık harcaması, kişisel harcama; bireysel maliyet, kamusal maliyet ve toplam maliyet kalemleri Fakülte/MYO ve öğrencilerin okudukları sınıflara göre farklılaşıp farklılaşmadığının hesaplanması amacıyla parametrik ve parametrik olmayan testlerle inceleme yapılmıştır.

1. YÜKSEKÖĞRETİM HİZMETLERİNİN KAPSAMI

İnsanoğlunun çevresindeki değişmelere uyum sağlaması ve çevreye etkide bulunması en bariz özelliğidir. İnsan arzu ettiği huzur ve mutluluğu, başarı ve gelişmeyi, olumsuzlukları gidermeyi, belli yeterliliğe ulaşmayı eğitim ile sağlayabilmektedir. Eğitim, bireyin ve toplumun gelişmesini sağlayan, ekonomik kalkınmayı destekleyen, kültürel değerleri koruyup geliştirerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan önemli bir süreçtir (Karaarslan, 2005:36).

1.1. Yükseköğretimin Tanımı

Eğitim, bireylere yönelik olmakla beraber toplumsal yönü ağır basmaktadır. Durkheim'a göre eğitim; *“toplumsal ve fiziki çevrenin insan üzerinde meydana getirdiği etkilerdir.”* Kant'a göre eğitim; *“insanın mükemmelleştirilmesidir.”* H. Spencer ve Herbart'a göre ise eğitim; *“insan hayatının ve toplum hayatının iyileştirmesine yönelik etkinliklerin tümü”* olarak tanımlanmaktadır (Ortaç, 2003:1).

Bilim adamları, Cicero'nun *“yalnız insan gerçeği arayıp bulma ayrıcalığına sahiptir.”* sözünden hareketle üniversitenin, dolayısıyla yükseköğretimin ideal tanımını yapmaya çalışmışlardır (Güven, 2002:93). Yükseköğretim denilince akla ilk gelen üniversiteler olmaktadır. Üniversite kelimesinin kökenini *“universitas magistrorum et scholarium”*, *“öğreten ve öğrenim toplumu”*ndan gelmektedir (Bilgin vd., 2009:35). Üniversite, Latince *“bağımsız tüzel kişiliğe sahip ve ortak çıkarları olan kişiler topluluğu”* anlamına gelen *“üniversitat”* kelimesine dayanmaktadır (Şimşek, 2006:16).

Yükseköğretim, 1982 Anayasa'sının 130'uncu maddesine göre şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde, milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacıyla ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip kuruluşlardır.”

Yükseköğretim, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu 3.maddesinde ise “*Milli eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür.*” şeklinde tanımlanmıştır (YÖK Mevzuatı, 2000:3).

Kodal (2012)’ye göre yükseköğretim, genel anlamda toplumun insan gücü ihtiyacını karşılamak, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamak, bilimsel araştırmalar yoluyla toplum sorunlarının çözüme kavuşturulmasına yardımcı olmak görevlerini üstlenmiş kurumlar ve kurallar bütünüdür (Kodal, 2012:3). İlyas (2012)’ye göre yükseköğretim kurumları bilgi üreten, yayan ve bu bilgileri ortaya koymak suretiyle ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişime katkı sağlayan kurumlardır (İlyas, 2012:87).

1.2. Yükseköğretimin Mal ve Hizmetler İçindeki Yeri

İhtiyaçları tatmin etme özelliği taşıyan fiziksel varlıklara mal denir. İhtiyaçları tatmin etmesine rağmen maddi özelliği olmayan şeylere de hizmet denir. Genel olarak “*İstekleri karşılamaya yarayan nesnelere mal ve hizmetler*” denilmektedir (Ünsal, 2010:6). Niteliklerine göre mal ve hizmetler genel olarak; özel mal ve hizmetler ve kamusal mal ve hizmetler olarak ikiye ayrılmaktadırlar.

Özel mal ve hizmetler, bireysel ihtiyaçları gidermeye yönelik olarak üretilen ve tüketilen, özel kesimce kar maksimizasyonu amacıyla üretilen mal ve hizmetlerdir (Yılmaz, 2007:31). Özel mal ve hizmetler, bireylerin ilave bir birimlik tüketiminin, diğerlerinin aynı malı ilave bir birimlik tüketme imkanından mahrum kalmasına yol açan mal ve hizmetlerdir (Mutluer vd., 2010:97). Özel malların faydası bireysel nitelikte olduğu için faydasından yoksun kalılabilmektedir. Piyasa konusu olan ve bireysel ihtiyaçları karşılamaya yönelik bu malların arzı, piyasanın koşullarına bağlıdır (Akdoğan, 2009:48). Özel mal ve hizmetlerin finansmanı, mal ve hizmetlerden yararlananlardan alınan ücretlerle sağlanmaktadır. Özel nitelikteki mallar sosyo-ekonomik, mali, teknolojik nedenlerle devlet tarafından üretilebilmektedir (Karaarslan, 2005:40).

Kamusal mal ve hizmetler, sosyal ihtiyaçların tatmini için üretilen mallardır (Batirel: 1976:19). Müşterek nitelikteki ihtiyaçların karşılanması amacıyla devlet tarafından üretilen mal ve hizmetlere kamusal mal ve hizmetler denilmektedir (Akdoğan, 2003:37). Kamusal mal ve hizmetler kendi arasında tam kamusal mal ve hizmetler ve yarı kamusal mal ve hizmetler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Tam kamusal mal ve hizmetler, tamamı devlet tarafından üretilen toplum yararı için gerçekleştirilen mal ve hizmetlerdir (Mutluer vd., 2010:95). Tam kamusal mallar, bölünemezler, fiyatlandırılmazlar ve bu nedenle pazarlanamazlar (Karaarslan, 2005:40). Bu özelliklerinden dolayı tam kamusal mal ve hizmetlerden yararlananları dışlama mümkün değildir. Bu yüzden rasyonel davranan tüketicisi, üretilen kamu malından bedava olarak yararlanmaktadır. Tüketicinin ‘‘bedavacı’’ olması durumunda kamu malının üretim maliyeti karşılanamaz. Bu sebeple kamu mallarının üretimine özel sektör ilgi göstermez. Bu durum, kar maksimizasyonu hedefleyen firmalar tarafından kamusal malın üretimini imkansız kılmaktadır (Pehlivan, 2003:41). Tam kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı vergilerle sağlanmaktadır. Örneğin; savunma ve adalet bu tür hizmetlerdendir (Karaarslan, 2005:40).

Yarı kamusal mal ve hizmetler, hem kamusal hem de özel mal niteliği gösteren mallardır. Bu mal ve hizmetler, parçalar halinde bölünebilmekte ve fiyatlandırılabilirlerdir. Yarı kamusal mal ve hizmetlerin bölünebilmesi, bu mal ve hizmetin pazarlanabilmesini sağlamaktadır (Yılmaz, 2007:25). Yarı kamusal mallara eğitim, sağlık, ulaştırma, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar örnek olarak gösterilebilmektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetler sunulduğu kimseye doğrudan bir fayda sağlarken toplumun diğer fertlerine dolaylı bir fayda (dış fayda) sağlayan mal ve hizmetlerdir (Pehlivan, 2003:45; Karaarslan, 2005:40). Yarı kamusal mal ve hizmetler, nitelikleri itibariyle piyasa tarafından üretilmektedir. Ancak, bu malların toplum açısından sağladığı önem, toplumsal faydası, en önemlisi de yeterince üretilmediği durumlarda ortaya çıkacak maliyetler, piyasanın yanında devletinde üretimde bulunmasına neden olmaktadır (Karaarslan, 2005:40).

Yükseköğretim hizmetinin diğer mal ve hizmetlerden farklı özellikleri bulunmaktadır. Yükseköğretim hizmeti; savunma hizmeti gibi tam kamusal mal ve hizmetler sınıfına dâhil edilemez. Çünkü ulusal savunma hizmeti kadar faydası toplumun her bireyine ulaşmaz (Vaknin, 2003:2). Yükseköğretimin hem bireysel hem sosyal hem de iktisadi boyutunun olması, bu tür faaliyetlerin kamu tarafından üretilmesine neden olmaktadır. Türkiye’de bütün kamu üniversiteleri devletin kendilerine aktarmış oldukları kaynağın haricinde yükseköğretim hizmetinden faydalanan öğrencilerden öğrenim ücreti (harç) talep etmektedirler. Bu durumda yükseköğretim hizmeti tam kamusal mal olmaktan çıkmakta ve hizmetten faydalanan bireye başvurulduğu için yarı kamusal mal ve karma mal niteliği kazanmaktadır (Karaarslan, 2005:37-42). Yükseköğretim hizmetinden yararlanan kişilerin doğrudan bir fayda sağlanmasının yanı sıra toplum da bir fayda elde etmektedir. Ayrıca yükseköğretimin faydası bölünebilir ve pazarlanabildiğinden ve dolayısıyla fiyatlandırılabilir olduğundan yarı kamusal mal ve hizmetler içerisinde değerlendirilmektedir (Kodal, 2012:7).

Diğer taraftan eğitim harcamaları, sağladığı kısa süreli faydalar nedeniyle tüketim harcaması olarak da nitelendirilmektedir (Ortaç, 2003:3). Diğer bir bakış açısıyla yükseköğrenim harcaması, kişiler ya da devlet tarafından yapıldığı için tüketim harcaması olarak kabul edilmektedir (Kesik, 2003:13). Ancak yükseköğrenim hizmeti tüketim harcamasından ziyade daha çok yatırım malı olarak değerlendirilebilir. Çünkü yükseköğrenim kurumları büyük ölçüde kaynakları tüketen değil katma değer yaratan kurumlardır. Yükseköğrenimin öğrenim, araştırma ve hizmet fonksiyonları, özel ve kamu yatırımı bakımından önem taşımaktadır (Smith, 1987). İş aleminin tarafından düzenlenen hizmet içi eğitimler için yapılan harcamalar yatırım harcaması olarak görülmektedir (Kesik, 2003:13). Eğitim hizmetleri için yapılan harcamalar, gelirin yeniden dağılımında bir araç olması, iktisadi büyüme, kalkınma ve ekonomik istikrarın sağlanmasında fonksiyon üstlenmesi nedeniyle yatırım harcaması olarak nitelendirilebilir (Ortaç, 2003:3).

Yükseköğretimin faydalarından yararlanmada bir bedelin alınıp alınmayacağı, alınacaksa seviyesinin ne olacağı, toplumların sosyal ve iktisadi gelişmişlik

düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Yükseköğrenim hizmetinin; bu hizmeti talep edenler açısından ek bir maliyet yüklemesi nedeniyle karma bir mal olduğu söylenmektedir. 2547 Sayılı Kanun, yükseköğretim hizmetini yarı kamusal mal (karma) olarak görmekte ve öğrencilerden katılımı sağlayan bir kısmi finansman uygulaması öngörmektedir. Bunun için, öğrencilerden yükseköğretim hizmetinin maliyetinin bir bölümü “*harç*” olarak alınmaktadır (Karaarslan, 2005:41-42). Akalın (2006)’ya göre de yükseköğretim hizmeti tüketimden mahrum bırakmanın mümkün olmadığı ancak talebin kapasiteye uydurulması için çeşitli araçların kullanıldığı, kişisel mal niteliği ağır basan karma maldır (Akalın, 2006:88-89).

1.3. Yükseköğretimin Tarihine Genel Bir Bakış

Yükseköğretimin kökenlerini Eflatun’un Academia’sına (MÖ 400) ve Aristo’nun Lyceum’una (MÖ 387) kadar götürmek mümkündür (Gürüz, 2003:1). Mısır ve Mezopotamya’da “*yaşamı güvenilir ve rahat kılma*” ve “*dünyayı anlama*”ya yönelik çabalar, aritmetik geometri, astronomi ve tıp alanlarında bilgi üretimine olanak sağlamakla birlikte dinsel düşünüşün egemenliği altında olmuştur. Eski Yunan’da dinsel düşünüşün bir aşaması olan mitolojik düşünüşten döneme özgü toplumsal ve siyasal örgütlenmenin temelinde yatan felsefi düşünüşe geçilmiştir. Ortaçağ Avrupası, Hristiyanlığın etkisiyle, dinsel dogmaları akıl yoluyla açıklama çabası içinde olmuştur. Bu bağlamda üniversite, ortaçağın bölünen ve yerelleşen uygarlığının önemli bir ürünü olmuştur (Tural, 2004:56-57).

1.3.1. Dünya’da Yükseköğretim Tarihi

Yükseköğretimin tarihi, Roma’nın özellikle retorik ve tartışma usul ve esaslarını öğreten okullarına ve hatta bir araştırma kurumu niteliği taşıyan bilgi ve bilimin en önemli odağı olan İskenderiye Kütüphanesi’ne (MÖ 330-200) kadar uzanmaktadır. Kütüphanenin üniversite kavramının özelliklerini taşıyan bir bilim merkezi olduğu söylenmektedir (Erdem, 2006: 299).

Doğuda bugünkü anlama en yakın üniversiteye Abbasiler dönemindeki Bağdat’da rastlanmaktadır. İlk üniversite, Emeviler tarafından Fas’ın Fez şehrinde 859 yılında kurulan “*Keyruvan Üniversitesi*” dir. Doğunun bilinen en eski

üniversiteleri Fas, Kurtuba, Gırnita'da kurulmuştur. Batıda üniversiteler İslam medeniyetinin Endülüs Emevi Devleti vasıtasıyla Avrupa'ya girmesiyle başlamaktadır (Bilgin vd., 2009:35-36).

12.yüzyılda Avrupalılar Arap felsefeci Ebu Nasr El-Farabi (MS 870-950)'nin çalışmalarını tercüme etkilerinde “*bilinebilirlerin haritası*” şeklinde bir terimle karşılaşmışlar, bilgiyi sınıflara ayıran sistematik, hiyerarşik bir düzenin olduğunu fark etmişlerdir. Orta çağda Batılı üniversiteler bilgiyi farklı şekilde kategorize etmişler, her eğitimli insanın trivium (gramer, söz sanatı, Aristo mantığı) ve quadrivium (astronomi, matematik, geometri) alanlarında uzmanlaşması gerekliliğini savunmuşlardır (Bilgin vd., 2009:35-36).

15.yüzyılın insanlık tarihinde yeni bir dönemi başlattığı kabul edilmektedir. İstanbul'un fethiyle şekillenen bu yüzyılda; bilim ve teknikteki gelişmeler, coğrafi keşifler, matbaanın icadıyla yazılı kültüre geçilmesi, hümanizm hareketleri ve nihayet dinde reform yaşanan dönüşümü karakterize etmektedir. Eski Yunan'dan kalma Akademilerin yeniden düzenlenmesiyle Erasmus, Luter, Calvin dini konularda; Kopernik, Ramus, Galile, Descartes, Huygens matematikte pozitif bilimin temelini atmışlardır. Uygulamalı bilimlerin ortaya çıkışıyla kilisenin üniversite üzerindeki baskısı iyice artmıştır. Fransız devrimi (1789) üniversite anlayışında tamamen yeni ufuklara yol açmıştır. Bacon'un, doğayı doğrudan tasarlamakla yetinmeyip kontrol etmeyi hedeflemesi ve eski Yunandan beri olguların metafiziksel nedenini açıklamak için kullanılan “*niçin*” sorusu yerine “*nasıl*” sorusunu sormasıyla pozitivist yaklaşım büyük ivme kazanmış ve üniversitelerin kulvarı netleşmiştir (Bozkurt, 2000:8).

Batılı üniversiteler, sanayi toplumlarının yarattığı “*kapitalist üniversite*” niteliğine bürünmeden önce en büyük değişikliğe Avrupa'da mutlak monarşilerin kurulması ve giderek ulusal bilinçlerin oluşması yoluyla uğramışlardır. Mutlak monarşilerin 15. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar uzanan bir süreç içinde yaşanması bu dönem içinde üniversitelerin iki önemli değişime uğramasına neden olmuştur. Bunlardan birincisi, üniversitelerin giderek siyasi otoritenin kontrolü altına girmesidir. O zamana kadar daha çok kiliseye bağlı olan üniversiteler, artık devletin artan ihtiyaçlarına yanıt vermeye, devlete memur yetiştirmeye başlamışlardır. İkinci

önemli değişim ise; özellikle orta sınıfa mensup öğrencilerin aşırı talepleriyle üniversitelerin nüfusunun olağanüstü artmasıdır (Timur, 2000:57-58).

18. yüzyıla kadar üniversitelerde öğretim, öğretim programının tümünü öğreten öğretmenler tarafından yapılmıştır. Bu yüzyılda ilk kez İskoç üniversitelerinde matematik, tıp, astronomi, hukuk, fen ve sosyal bilimler alanlarında ayrı kürsü ve profesörlükler ihdas edilmiştir. 18.yy sonları ve özellikle 19.yüzyıldan itibaren bilimdeki gelişmeler, değişimin ve teknolojinin temellerini oluşturmaya başlamıştır (Bilgin vd., 2009:36-37).

Günümüzdeki üniversite anlayışı 1809-1810 yıllarında Berlin Üniversitesi'ni kuran William Von Humboldt'un ortaya koyduğu görüşlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bunun yanında Fransa'da ortaya çıkan devlet güdümlü yükseköğretim hareketi ve İngiltere'deki daha liberal yaklaşım 19.yüzyıldaki önemli gelişmelerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ve izleyen yıllarda ise Amerikan modeli olarak tanımlanan, topluma hizmet anlayışının hakim olduğu "*toplum*" merkezli bir model ortaya çıkmıştır. Amerikan modeli günümüze kadar dünya yükseköğretiminin şekillenmesini önemli ölçüde etkilemiştir (Köksoy, 1998:5).

20. yy başlarında üniversitenin işlevleri genişlemiş, eğitim ve öğretimin yanında bilimsel ve uygulamalı araştırmalar önem kazanarak büyük gelişme kaydetmiştir (Bilgin vd., 2009:36-37). Yükseköğretim sektöründe son elli yılda görünen büyüme, kurumsal çeşitlenmeyi ve öğrenci profilindeki değişimi beraberinde getirmiştir. Yükseköğretim kurumları, elit bir kesime eğitim vermekten uzaklaşmış, halkın yarısına yakınına ve kimi ülkelerde daha fazlasına eğitim vermeye başlamışlardır (Özer vd., 2010:28).

1.3.2. Türkiye'de Yükseköğretim Tarihi

Osmanlı İmparatorluğu'nda en yaygın eğitim kurumları medrese ve mahalle mektepleri olup, buralarda Kuran öğretimine ve Arapçaya dayalı bir eğitim programı uygulanmıştır. Genel olarak "*Sıbyan Mektebi*" adını alan ilköğretim kurumları "*Mahalle Mektebi*" veya "*Taş Mektep*" denilen tek derslikli ve tek öğretmenli okullardır (Akkoyunlu, 2005:147).

Medrese, sadece din eğitimi veren bir kurum değil, üst düzey eğitim veren bir kurum olarak tasarlanmıştır. Osmanlı'nın ilk üniversitesi olan İznik Medresesi (1331) ve Fatih Medresesi (1471) bilinen örneklerdir. Türklerin Müslümanlaşma sürecinde İslam dünyasından öğrendikleri, üniversitelere farklı gelişmeler katmıştır. Üniversite geleneğinin içerisinde, özellikle 17.yüzyıldan itibaren, astronomi, matematik, pozitif bilimler ve biyoloji önemlerini kaybetmiş, bir gerileme yaşamıştır (Bilgin vd., 2009:37-38). Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk üniversitesi olan, 1845 tarihinde ortaya çıkan ve “*bilimyardu*” anlamına gelen “*Darülfünun*” (Timur, 2000: 81; Koçer, 1987) 1863'te açılmıştır (Akyüz, 2006: 168).

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye'de eğitim alanında birçok yenilik yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde eğitim sisteminin genel örgütlenişi ve yönetiminin ana hatları 3 Mart 1924'te çıkarılan 430 Sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla belirlenmiştir. Bu yasayla medreseler kapatılmış, bütün eğitim öğretim ve bilim kurumları eğitim işlerinin tek elden yürütülmesi amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış, yönetimiyle ilgili tüm düzenlemeler bu bakanlığın yetkisine verilmiştir (MEB, 2007:25). 1933 yılında Darülfünun Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olmak üzere muhtariyet ve tüzel kişiliği olmayan İstanbul Üniversitesi (1933) olarak teşkilatlandırılmıştır (Bilgin vd., 2009:37-38). İstanbul Üniversitesi'ni 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi ve 1946 yılında kurulan Ankara Üniversitesi izlemiştir (Arslan, 1999:196).

Yükseköğretimdeki karmaşa ve düzensizlik, 1946 yılında çıkarılan 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu düzenlemeyle üniversitelere bilimsel özerklik ve tüzel kişilik verilmiş, üniversitenin görevleri iki temel amacı olan eğitim ve araştırma olarak belirlenmiştir (Akyüz, 2006: 327). 1960'da Üniversiteler Kanunu'nda yapılan yeni bir düzenlemeyle üniversiteler, fakülte, enstitü, yüksekokul ve araştırma kuruluşlarından meydana gelen, idari ve ilmi muhtariyeti olan eğitim öğretim ve araştırma merkezi haline gelmiştir. Bu kanunla yeni fakülte açılıp kapatılması için üniversite senatosunun teklifi ve Milli Eğitim Bakanlığının tasdik etmesi hususu yürürlüğe girmiştir (Bilgin vd., 2009:39-40).

1961 Anayasası, 1971 Anayasa değişikliği ve 1982 Anayasasında üniversite teşkilatlarında yapılan değişikliklerle Türkiye çapında yeni üniversiteler kurulmuştur. 1982 Anayasasıyla bütün yükseköğretim kurumları üniversite çatısı altına alınmıştır. Bu kurumun kontrolü 1982’de kurulan Yükseköğretim Kurulu (YÖK)’na verilmiştir (Bilgin vd., 2009:39-40).

Türkiye’de üniversitelerin ülke düzeyinde yaygınlaştırılmasında dört önemli dönüm noktası vardır. İlk dönüm noktası 1955-1957 yıllarında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesinin kurulmasıdır. İkinci dönüm noktası, 1959 yılında kurulan Orta Doğu Teknik Üniversitesi; üçüncü dönüm noktası, 1967 yılında kurulan Hacettepe Üniversitesi; dördüncü dönüm noktası ise 1971 yılında kurulan Boğaziçi Üniversitesinin kurulmasıdır. Böylece, 1973 yılına kadar Türkiye’de ikisi dışında tamamı üç büyük kentte faaliyet gösteren dokuz üniversite kurulmuştur (Arslan, 1999:196).

Tablo 1.1: Yükseköğretim Kurumu Sayıları, 2013

DEVLET ÜNİVERSİTELERİ	108
VAKIF ÜNİVERSİTESİ	71
VAKIF MESLEK YÜKSEKOKULU	8
TOPLAM	187
DİĞER YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI	13
GENEL TOPLAM	200

Kaynak: www.yok.gov.tr, 2013 Yılı Yükseköğretim İstatistikleri

Tablo 1.1’de görüldüğü üzere 2013 yılı itibariyle 108 devlet üniversitesi, 71 vakıf üniversitesi ve 8 vakıf meslek yüksekokuluyla beraber toplam üniversite sayısı 187’ye ulaşmıştır. Ayrıca diğer yükseköğretim kurumları olarak adlandırılan askeri yükseköğretim kurumlarının, emniyete bağlı yükseköğretim kurumlarının, özel statülü devlet üniversitelerinin ve KKTC’ndeki üniversite toplam sayısı 2013 yılı itibariyle 13’dür. 30.04.2013 tarihi itibariyle devlet ve vakıf yükseköğretim kurumları birlikte olmak üzere üniversite sayısı toplam 200 olmuştur.

1.4. Yükseköğretimin Amaçları

Küreselleşen dünyada bilgiye dayalı ekonomik yapıda, ülkelerin sahip oldukları yetişmiş nitelikli insan gücü en önemli rekabet unsuru haline gelmiştir. Bu nedenle, bilginin üretilmesi, paylaşılması ve yaygınlaştırılması için nitelikli insan gücü yetiştirmede en etkili araç olan yükseköğretimin önemi artmıştır (İlyas, 2012:1-10). Dünyada yaşanan olumlu veya olumsuz tüm sosyoekonomik ve politik gelişmeler, toplumların en önemli yapısal unsuru olan yükseköğretim kurumlarını yakından etkilemiş ve önceden öngörülemeyen çok önemli değişimler meydana gelmiştir (Rehber, 2002:6).

Yükseköğretimin amaçları, tarihi süreç içinde önemli değişimler geçirmiştir. Günümüzde yükseköğretim kurumları birçok yönden daha açık duruma gelmişlerdir. Geleneksel rolleri entelektüel sermayenin oluşturulmasını ve transferini içermesine rağmen, buldukları ülke ve bölgelerinde sosyal ve ekonomik gelişmeyi desteklemek gibi önemli bir görevi de üstlenmişlerdir (Rehber, 2002:6). Yükseköğretim kurumları, II. Dünya Savaşı öncesinde araştırma ve eğitim amaçlarıyla tanımlanırken (Köksoy, 1998:15) günümüzde bu amaçlara “*sanayi ile bütünleşme ve çevreye hizmet*” amacı eklenmiştir (Arslan, 1999:195).

Yükseköğretim kurumları, amaçları bakımından giderek daha kapsayıcı ve genişleyici bir süreç yaşamaktadırlar. Yükseköğretimin amaçlarını, aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür. Bunlar (Akkoyunlu, 2005:13; Kodal, 2012:4):

- Bilimsel araştırma yapmak, bilgi ve teknolojiyi üretmek ve yaymak,
- Eğitim-öğretim yapmak, toplumun ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmek,
- İnceleme ve araştırma yapmak,
- Araştırmanın sonuç ve önerilerini paylaşmak,
- Ulusal alanda gelişme ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak,
- Toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal kalkınmasına öncülük etmek, ülkede demokrasinin gelişmesine ve yerleşmesine katkıda bulunmak,

- Yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek,
- Evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır.

1.5. Yükseköğretim Hizmetinin Faydaları

Yükseköğretim hizmeti, gerek hizmeti talep eden birey olan öğrenci gerekse sosyal çevre olan toplum tarafından faydalı şekilde kullanılabilir (Aktan, 2002:4). Bu faydalar, birey için olabileceği gibi toplum içinde olmaktadır. Bireyde meydana gelecek bir iyileşme veya gelişme, toplumda meydana gelen bir gelişme veya iyileşmedir (Ereş, 2005:2). Yükseköğretimin fertlere sağladığı faydalar, doğrudan faydalar ve dolaylı faydalar olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

1.5.1. Doğrudan Faydalar

Doğrudan fayda, gerçekleşen mal ve hizmetin kişiye sağladığı faydadır (Yılmaz, 2007:24). Yükseköğretim doğrudan faydaları kişisel ve sosyal faydalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan kişisel fayda, eğitim düzeyi ile kazanç arasındaki ilişkiden doğmaktadır. Bu durumda daha fazla eğitim alan birey daha az eğitim alan bireye göre daha fazla gelire sahip olabilmektedir. Doğrudan sosyal fayda ise yükseköğretimin topluma eğitilmiş fertlerin verimliliği ve bunun milli gelire katkısı şeklinde sağladığı faydalardır. Yükseköğretim, fertlerin daha verimli hale gelmesini sağlıyorsa bunun sonucunda ürettikleri mal ve hizmette artış olacaktır. Bu üretim artışı da, özel olarak kişiye ve bir bütün olarak topluma (sosyal) fayda sağlayacaktır (Meriç, 1995:16-17).

Tablo 1.2: Yükseköğretimin Doğrudan Faydaları

Kişisel Faydalar	Sosyal Faydalar
Yüksek Kazanç Düzeyi (Ek Gelir)	Daha Sağlıklı ve Uzun Yaşam
İş Bulmada Kolaylık	Çocuklar İçin Daha İyi Yaşam Koşulları
Yatırımdaki Artış	Müşteri Olarak Daha İyi Karar Verebilme
Daha İyi Çalışma Koşulları	Kişisel Statünün Yükselmesi
Kişisel/Mesleki Hareketlilik	Daha Fazla Hobi ve Boş Zaman Aktiviteleri
Vergi Sonrası Kazançlarda Net Artış- Ek Parasal Yararlar	Öğrenciler ve Ailelerinin Yeni Bilgi ve Kültürel Olanakları Keşfetmeleriyle Sağladıkları Doyum

Kaynak: Kurul, 2012:87, YÖK:2009'dan aktaran; Buyrukoğlu, 2010:18

Tablo 1.2'de, doğrudan faydanın yükseköğretimin hayat boyu yüksek gelir, iş bulmada kolaylık, yatırımdaki artış vb. gibi kişisel faydalar; sağlıklı ve uzun yaşam, daha iyi çalışma koşulları, kişisel statünün yükselmesi vb. gibi sosyal faydalar sağladığı görülmektedir.

1.5.2. Dolaylı Faydalar

Dolaylı fayda, yükseköğretimin bireye sağladığı fayda dışında topluma sağladığı faydadır (Edizdoğan, 2007:24). Başka bir tanıma göre dolaylı fayda, gerçekleşen mal ve hizmetin toplumun tamamına sağladığı faydalardır (Yılmaz, 2007:24). Yükseköğrenimin topluma sağladığı dolaylı faydayı, dışsal veya sosyal fayda olarak da nitelendirebiliriz. İnsan sermayesine yapılan yatırımın faydasının, sadece parasal anlamda değil aynı zamanda yansıma nedeniyle iktisadi gelişme ve kültürel gelişim anlamında da önemlidir (Kesik, 2003:28).

Yükseköğretimin dolaylı faydaları; bireyin eğitim süresince veya almış olduğu eğitimin bireye sağlamış olduğu prestij, ayrıca meslek ve meslek dışında tatmin sağlayan statü elde etmesi, toplumun eğitimden sağladığı ve eğitim ile daha da belirginleşen dışsal faydadır (Buyrukoğlu, 2010:17).

Tablo 1.3: Yükseköğretimin Dolaylı Faydaları

Toplumsal Sosyal Faydalar
Suç Oranlarındaki Azalma
Bağış ve Topluma Hizmetteki Artış
Vatandaşlık Bilincinin Gelişmesi
Sosyal Kenetlenme
Teknolojiye Uyum Sağlama ve Kullanım Becerisinin Gelişimi
Aile ve Çocuk Arasındaki Kuşaklar Arası Etki
İş Doyumu
Eğitimin Sonucunda Eğitimlilerce Ödenen Vergi Gelirlerindeki Artış
Verimlilik Artışı (Kuşaklararası Etki- Çocukların Daha İyi Eğitilmeleri Nedeniyle Gelecek Kuşakların Verimliliklerinin Artmasının Sonucunda Ortaya Çıkan Gelir Artışı)
İşsizlerin Önceden Yaptıkları İşlerin Program Katılımcılarına Bırakılması Nedeniyle Doğan Gelir Artışı (Vakum Etkisi ya da Dolaylı Gelir Etkisi)
Vergi Yükünün İndirilmesinden Doğan Gelir Artışı (Vergi Etkileri)
İşçilerin Aşamalı Verimlilik ve Kazançlarından Doğan Gelir Artışı (Dolaylı Gelir Etkisi)
Yakın Çevrede Yaşayanların Yaşam Koşullarının Değişmesi, Gelişmesi
Toplumsal Kişisel Faydalar
Vergi Gelirlerindeki Artış
Üretkenlikte Artış
Ek Gelir Nedeniyle Mal ve Hizmetlerin Tüketimdeki Artış
İşgücü Esnekliğinin Artışı
Devletten Beklenen Mali Desteğin Azalması
Her Eğitim Düzeyinde Çalışma Seçeneği

Kaynak: Kurul, 2012:87, YÖK:2009'dan aktaran; Buyrukoğlu, 2010:18

Tablo 1.3'de yükseköğretimin toplumsal kişisel ve sosyal faydaları gösterilmektedir. Toplumsal sosyal faydaları, suç oranlarında azalma, sosyal kentleşme, bağış ve topluma hizmetteki artış, teknolojiye uyum sağlama ve kullanım becerisinin gelişimi vb. Toplumsal kişisel faydaları ise vergi gelirlerindeki artış, devletten beklenen mali desteğin azalması vb. gibi yararları bulunmaktadır.

1.6. Yükseköğretimde Talep ve Arz

Toplumların ekonomik ve sosyal açıdan gelişmişliğin göstergelerinden biri olarak eğitim seviyesinin yüksekliği kabul edilmektedir. İnsan gücü kaynaklarının yetiştirilmesi, gelişmeye başlayan ülkeler açısından hayati önem taşımaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu beşeri sermaye stokunun, nicelik ve özellikle nitelik yönünden arttırılması ancak yükseköğretimle mümkün görülmektedir (Meriç, 1995:83).

Beklentilerin olanaklarla kaliteyi en yüksek düzeyde tutacak biçimde buluşturulması, bunu öngören stratejik yaklaşımlarla mümkündür. Bu yaklaşıma uyum sağlamayan yükseköğretim sistemleri arz ve talep arasındaki dengeyi bozarak ekonomik sorunlar yaratabilmekte, bu da yükseköğretimdeki kalite sorununu gündeme getirmektedir (Barkan, 2013:1-5).

1.6.1. Yükseköğretimde Talep

Yükseköğrenim talebini, toplumsal, bireysel ve firmalar tarafından talep edilen eğitim olarak sınıflandırabiliriz (Meriç, 1995:85). Yükseköğrenim talebi, toplumdan geldiği gibi bizzat yükseköğrenim kurumlarından da gelebilmekte, toplumdan gelen talep, nüfus, refah ve üretimdeki artışla birlikte eğitilmiş bireylere olan talepteki artıştan kaynaklanabilmektedir (OECD, 2009). Yükseköğrenimi bir sosyal güvence olarak görme, toplumun eğitilmiş kişiye verdiği itibar ve kişinin yükseköğrenim yıllarında bir sosyal çevreye sahip olma isteği yükseköğretime karşı talebi arttırmaktadır (Meriç, 1995:85).

Bireyler, yükseköğretimi özellikle ileride sağlayacağı getiri için talep etmektedirler. Emegın getirisi yüksek ise daha fazla kişi eğitim kurumuna kayıt olacak ve daha yüksek düzeyde eğitim almak isteyecektir. Eğitilmiş kişinin yükselen nitelikleri, artan beşeri sermayesiyle daha yüksek ücret beklentisi ve iş bulma olasılığıdır. Bu durumda eğitimin talebi, piyasada eğitilmiş işgücüne olan talebe bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitilmiş ve eğitimsiz emegın yeni ücret düzeyleri arasındaki fark, eğitim maliyetinin bugünkü değerinden yüksek ise bireyin eğitime yatırım yapması rasyonel bir tercihtir (Akkoyunlu, 2005:63-65).

Yükseköğretim talebini etkileyen en önemli faktörlerden birisi de bireylerin gelirleridir. Bireylerin gelirleri değiştikçe eğitim hizmetine duyulan talepte değişmektedir (Batirel, 1976:26). Bireylerin eğitim talebi, sadece bireysel faydaları yansıtmaktadır. Aileler tarafından eğitimin maliyeti, ileride elde edilecek faydadan çok olsa bile bu maliyete katlanmak aile için güç gelebilmekte ve bu durumda eğitimin talebinde elde edilecek faydada düşüş olmaktadır. Devlet bunun için eğitimin bir kısmını zorunlu kılmış ve bu hizmetin sunumunu kendisi üstlenmiştir. Eğitimin kamusal sunumu, eğitim üretiminin bireysel talep ile kısıtlanmamasını

sağlamaktadır. Devlet, eğitim hizmetinin sunumunu, ekonomik büyümeye katkısı, sosyal sermayenin önemi dolayısıyla üstlenmektedir. Eğitime ayrılan kaynaklar kişisel talebe göre belirlendiğinde, hem birey için hem de toplum için sunulan eğitim hizmeti optimum miktarda olmayacaktır (Akkoyunlu, 2005:45-107).

Yükseköğretimdeki okullaşma oranları artan talebin ne oranda karşılandığı hakkında bilgi vermektedir. Yükseköğretimdeki okullaşma oranlarını %70 ve üzerine çıkartmış olan gelişmiş ülkeler artık hayat boyu öğrenme stratejileri ile yükseköğretim çağ nüfusu dışında kalan 25 yaş üstü nüfusunda yükseköğretime katılımını sağlamaya çalışmaktadırlar (Özer, 2011:23). Her yıl 3,5-4 milyon öğrenci, hareketlilik halindedir. Bu hareketlilik, yılda yaklaşık 100 milyar doların dolaşımını sağlamaktadır. Batı'da yaşam ve yükseköğretim, talep ülkelerine oranla pahalıdır. Bu gelişmeler sonunda uluslararası talep, arzı belirler hale gelmektedir. Öğrenci artık ucuz değilse de, hesaplı, kaliteli, coğrafi olarak ulaşımı kolay, erişimi psikolojik olarak zahmetsiz, kültürel açıdan yakın, güvenli bir yerde yükseköğrenim istemektedir (Barkan, 2013:1-5).

Latin Amerika ülkeleri (Brezilya, Arjantin, Şili, Kolombiya, Meksika) GSMH'sı hızla artan cazip bir talep ülkesi haline gelmektedirler. Eski Doğu Bloku (Sovyetler Birliği, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Doğu Almanya) ülkelerinde, spor, sanat, teknik ve temel bilimler dışındaki Soft Skills (İşletme, İktisat, İletişim, Turizm vb.) alanlarının tercih edilebilirliği artmaktadır. Dubai'de dünyanın en büyük teknoloji üniversitesi kurulmaktadır. Batılı üniversiteler, talebi çağırmak yerine talebe gitmektedir. Avrupa Birliği (AB) hükümetleri, %14'lük yerli talep için finansal desteğini kısmaktadır. İngiltere, Fransa ve Yunanistan'da yaşanan sorunlar bu durumun sonucudur. AB üniversiteleri talep ülkelerine doğrudan yatırım yapmamakta ama konsorsiyum üniversiteleri oluşturmaktadır. Ya da iki diplomalı programlarla yetinmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) öğrenci hareketliliğini %20 oranına indirmiştir (Barkan, 2013:1-5).

Dünya'da artan yükseköğretim talebi karşısında kamu kaynakları yetersiz kalmakta, bunun sonucunda da yükseköğretim kurumları değişik kaynak arama çabalarına girmektedir (Mutluer, 2008:15). Üniversiteler gelirlerini arttırmak için;

uzaktan eğitim programları, ikinci öğretim uygulamaları, yaz okulu uygulamaları, çeşitli kurslar açma gibi yollarla kaynak yaratmaya çalışmaktadır (Çimen, 2012:169). Diğer taraftan yükseköğretim değişime uğramış ve teknolojiye bağlı olarak uzaktan eğitim yaygınlaşmaya başlamış ve nüfusu 100.000'in üzerinde olan mega üniversiteler ortaya çıkmıştır. Günümüzde dünyada 49 mega üniversite bulunmaktadır (YÖK, 2007; Tanrıkulu, 2011:2-44).

Dünya'da birçok ülkede yükseköğretim parasız olduğu için (maliyetin bir kısmını karşılayan öğrenim harçları bir yana bırakılacak olursa), fiyatı olmayan bir hizmet şeklinde düşünülebilmektedir. Bu durum potansiyel talep kitlesinin büyük bir bölümünün bu bedava malı satın almak istemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle yükseköğretim arzı talebi karşılamaya yetmemektedir (Kavak, 2010:125-127).

Tablo 1.4: Dünya'da Yükseköğretim Talebi

Yıllar	1985	1990	1995	2001	2004	2008	2020
Yükseköğrenim Gören Öğrenci Sayısı (Milyon)	20	26	38	85	132	160	Yaklaşık 200

Kaynak: YÖK, 2007

Yükseköğretimde genişlemenin boyutunu anlayabilmek için dünyada yükseköğrenim gören öğrenci sayılarının gelişimine bakmak faydalı olacaktır. Tablo 1.4'te görüldüğü üzere yükseköğrenim gören öğrenci sayısı yıldan yıla artış göstermiş ve gelecekte de artış göstereceği tahmin edilmektedir. Öyle ki Dünya'da 1985 yılında %9 olan yükseköğretimdeki okullaşma oranı 2008 yılında %26'ya yükselmiştir (Tanrıkulu, 2011:11). OECD ülkelerinde okullaşma oranı ise ortalama %70'dir (OECD, 2010:80).

Türkiye'de kamu kaynaklarının sınırlılığı, özel kaynakların harekete geçirilemeyişi ve yükseköğrenimin faydasının artması suretiyle yüksek öğrenimli olmayanlar için işgücü piyasalarının daralması, yükseköğrenime olan talebi giderek arttırmıştır. Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından sağlanan düşük faizli krediler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu yanında diğer kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından sağlanan karşılıksız burslar, mesleki orta

öğretimin piyasanın ihtiyacı olan yeterli nitelikte ara kademe eleman yetiştirmedeki eksikliği yanında üretim ve ihracat sektörlerinin bu yöndeki talep azlığı gibi nedenler, yükseköğrenime olan talebin gerçekte olduğundan daha yüksek olmasına sebep olmaktadır (Kesik, 2003:151-160).

Yükseköğretime olan yoğun talebe cevap verebilmek amacıyla, bugünkü açık öğretim fakültesinin selefi olarak kabul edilen 1974 yılında mektupla öğretim yapan YAYKUR (Yaygın Yükseköğretim Kurumu) kurulmuştur. 1974 yılında üniversite sayısında ve başvurularda yaşanan artış nedeni ile karmaşıklığı gidermek ve düzenleme yapmak amacı ile ÖSYM kurularak üniversiteye girişte merkezi sınav sistemi uygulanmaya başlanılmıştır (YÖK, 2005:21).

Türkiye’de 2010 yılında örgün öğretim kontenjanlarının 683.818’e yükselmesiyle birlikte, arzın talebi karşılama oranı %43,1’e yükselmiştir. Ancak kontenjanlardaki artışa rağmen, kayıt yaptıranlar düzeyinde bu oran %35’ler seviyesinde kalmıştır. Başka bir ifadeyle, son yıllarda boş kalan kontenjan sayılarında artış gözlenmektedir (DPT, 2011). Bu durum, ülkemizde yükseköğretime olan talebin yalnızca kontenjanların artırılması yoluyla karşılanamayacağını göstermektedir. Yükseköğretime girişle ilgili yapılan ve öğrenci tercihlerini inceleyen detaylı analizler yükseköğretime olan sosyal talebin herhangi bir yükseköğretim kurumuna girme çabasından ziyade üniversitelerin popülerliğinin ve kalitesinin yönlendirdiği bilinçli bir talep olduğunu ortaya koymuştur (OECD, 2005).

Öğrenciler, Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyükşehirlerde bulunan ve nispeten daha prestijli olan üniversiteleri öncelikle tercih etmektedir. Büyükşehirlerdeki üniversitelerin tercih edilmesinin sebebi, bu üniversitelerin yükseköğretim alt yapısını büyük oranda tamamlamış ve yeterli öğretim elemanı istihdam etmiş olmalarıdır. Aynı zamanda, büyükşehirlerde yükseköğretimin dışsallıklarından yararlanma imkânları artmaktadır. Sonuç olarak, yükseköğretimde erişimde yaşanan gelişmelere paralel şekilde yükseköğretim arzının niteliğinin de yükseltilmesi ve öğrenci tercihlerine daha duyarlı bir yükseköğretim sisteminin oluşturulması gereği bulunmaktadır (Altınsoy, 2011:100).

1.6.2. Yükseköğretimde Arz

Toplumun eğitimle ilgili hedeflerinin gerçekleştirilmesindeki başarı, yükseköğrenim hizmetinin arzının seviyesine bağlıdır. Yükseköğrenimin arzı, hem diğer eğitim seviyeleri hem de yükseköğrenim kurumlarının kendi içindeki dağılımı bakımından önemlidir. İlköğretim ve orta öğretimin yeterli sayıda ve kalitede mezunlar vermesi yükseköğrenim mezunlarının nicel ve nitel anlamda yeterliliği için gerekli unsurlardan bir tanesidir. Ayrıca, yükseköğrenim imkanlarının çeşitli yükseköğrenim kurumları arasındaki dağılımı bir bütün olarak yükseköğrenim sisteminin etkinliğini arttırmada önemli rol oynamaktadır (Kesik, 2003:162).

Yükseköğretim, günümüzde, ortaçağın öğrenciler ve hocalardan müteşekkil lonca görüntüsünden tamamen uzaklaşmış ve devletin, toplumun ve müşterilerinin taleplerini almak ve karşılamak zorunda kalmıştır. Birçok ülkede geleneksel üniversiteler dışında yeni aktörler (kar amaçlı kurumlar, üniversite-dışı yükseköğretim kurumları, uzaktan eğitim sağlayan kuruluşlar, şube kampüsler, vb.) ortaya çıkmıştır (Altbach vd., 2000'den; aktaran: Özer vd., 2010:28).

Yükseköğretimin arz yönünü etkileyen başlıca etmenler arasında, finansman sıkıntısı gelmektedir (Meriç, 1995:96). 1924 Anayasasının 87.maddesine göre; eğitim ve öğretimin sağlanması, gözetimi ve denetimi görevlerini yerine getirmekte devleti sorumlu tutarak, eğitim hizmetlerine devletin müdahalesini kabul etmektedir. Türkiye'de 1970'li yıllarda yükseköğretime sosyal talepteki artışla başlayan yükseköğretimi genişletme çabaları, değişik dönemlerde uygulanan yükseköğretimi yurt sathına yayma, meslek yüksekokullarını çoğaltma, vakıf yükseköğretim kurumlarının açılmasına izin verme, açık öğretimin geliştirilmesi gibi politika ve stratejilerle günümüzde önemini korumaktadır. Yükseköğretimdeki arz ve talep arasındaki açığı giderme, yükseköğretimde niteliği geliştirme ve bir bütün olarak yükseköğrenim görmüş nüfusumuzu arttırma çabaları gündemde ki yerini korumaktadır (Kavak, 2011:56).

Yeni yükseköğrenim kurumu açılması dışında artan öğrenci talebini karşılayabilmek için 1992 yılında yürürlüğe giren 3843 Sayılı Kanun'la

yükseköğrenim kurumlarında ikili öğrenime geçilerek paralı ikinci öğretim imkanı getirilmiştir. 1992-1993 yılında başlatılan ikinci öğrenim sistemi, 200 bini aşan öğrenci sayısı ile yükseköğrenim talebinin karşılanmasında önemli bir katkı sağlamıştır (Kesik, 2003:165).

2001 yılında yayımlanan 4702 Sayılı Kanunun 2. maddesi e fırcasına göre değiştirilen mesleki ve teknik orta öğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin istedikleri takdirde bitirdikleri programın devamı niteliğinde veya buna en yakın programların uygulandığı, öncelikle kendi Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgesi içinde yer alan ve bölgesi dışındaki meslek yüksekokullarına sınavsız olarak yerleştirilebilecekleri hükme bağlanmıştır (Kesik, 2003:165). Bu kanun hükümlerine göre hazırlanacak yönetmelikler doğrultusunda sınavsız geçiş, 2002-2003 öğrenim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır (ÖSYM, 2002:166).

1982 Anayasası her ne kadar öğrenimin sağlanmasını devlete bir ödev olarak yüklemekte ise de 65.maddesi “*devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirir*” hükmüyle bu ödevi sınırlamaktadır. Son yıllarda devlet bütçesinden eğitime ayrılan payda büyük bir artış gerçekleşmesine ve bu artışta en büyük pay yükseköğretime ayrılmasına rağmen, yükseköğretime olan talebi karşılayacak arz imkanlarını sağlayacak finansman yeterli gelmemektedir. Öğretim elemanı, bina, kitap ve süreli yayın gibi araç ve gereç imkansızlıkları yükseköğretimin arz yönündeki eksikliğini gösteren faktörlerin başında gelmektedir (Meriç, 1995:96). Diğer taraftan yükseköğrenimin iktisadi gelişmede önemli bir yere sahip olduğu düşüncesi ve devletin bu yöndeki teşviki, yükseköğrenim giriş sınavlarına her yıl daha çok sayıda öğrencinin müracaatını beraberinde getirmiş ve arz-talep sorununun yerleşmesine neden olmuştur (Kesik, 2003:151-166).

2. YÜKSEKÖĞRETİMDE MALİYET VE FİNANSMAN

Finansman, “*bir mal veya hizmetin edinilmesi için gerekli kaynağı*” ifade etmektedir (Söyler, 2009:10). Eğitim öğretimin finansmanı, eğitim için fon sağlama ve sağlanan bu fonların en verimli şekilde kullanılması ve bu hizmetlerin sürdürülmesi için gerekli nakdi ve aynı kaynakların sağlanması sürecidir (Karakütük, 2006:221; Karataş, 2006:1).

Maliyet ise, bir mal ya da hizmetin meydana getirilmesi ve elde edilmesi amacıyla vazgeçilmek zorunda kalınan tüm değerlerin toplamına maliyet denilmektedir (Gülcan, 2008:48). Bir malın (ya da hizmetin) sunumunu belirleyen en önemli etkenlerden birisi, o malın maliyetidir (Karakütük, 2006:219).

2.1. Yükseköğretim Hizmetlerinin Maliyeti

Eğitim maliyeti, “*eğitim hizmetini gerçekleştirmek üzere kullanılan girdilerin ekonomik değeri*” şeklinde tanımlanmaktadır (Kurul, 2012:109). Daha geniş ifadeyle eğitim maliyeti, bireyin eğitimi için yapılan dolaylı ve dolaysız harcamalar, bireysel ve toplumsal harcamalar, vazgeçme maliyetinin toplamı ile bu öğrenimden dolayı bireyin sağlayacağı fazla ücret ve emekli aylıklarında alacağı fazlalıklar gibi illerdeki toplam kazançları ve üretime yapılacak fazla katkıları karşılaştırarak “*verimliliği*” tahmin etmek için uygulanan klasik bir ekonomik çözümleme olarak gösterilmektedir (Adem, 1993:127).

Günümüzde yükseköğretim maliyetleri 4 grup tarafından paylaşılmaktadır. Bunlar (Johnstone, 2005:2):

- Hükümet ile vergi mükellefleri,
- Öğrenci aileleri,
- Öğrenciler,
- Hayırseverler.

Eğitim maliyetine kimlerin ne ölçüde katkı getirmesi gerektiği konusu, kamusal kaynakların yeterlilik düzeyi, eğitim eğitliği, gelir dağılımı, ülkenin kamu yönetimi düzeni, eğitim hakkına ilişkin uluslararası anlaşmalar ve mevcut yasal düzenlemeler, tarihsel süreç içinde alışlagelen finansman biçimleri gibi boyutlar çerçevesinde tartışılması gereken bir konudur. Eğitim yoluyla elde edilen yararlar göre, eğitim maliyetini yüklenme konusunda çeşitli tartışmalar yürütölmektedir. Eğitim, topluma çeşitli parasal ve parasal olmayan yararlar ile dışsallıklar sağlarken bireye de daha yüksek ücret, statü, iş ve eğitim fırsatları sunmaktadır. Eğitim maliyetinin toplum ile bireyler arasında paylaşımı sorunu, eğitimin bireysel ve toplumsal yararlarını belirlemede yaşanan güçlüklerden kaynaklanmaktadır. Diğer bir sorun ise, eğitim maliyetinin kamuca sağlanması durumunda, vergi yükünün toplumsal kümelere nasıl dağıtılacağıdır (Kurul, 2012:34-95).

Yükseköğretimin maliyetinin paylaşımı konusunda öne çıkan bir diğer uygulama, bu hizmetin kamu dışındaki kar amaçlı şirketler ve vakıflar gibi aktörler tarafından sunulmasıdır (Gürüz, 2001:302). Yükseköğrenimin temel fonksiyonlarının (öğrenim, araştırma ve kamusal hizmetler) yerine getirilmesine yönelik olarak kullanılan kaynakların tamamı, yükseköğrenimin maliyetinin hesaplanmasında dikkate alınmaktadır. Bu nedenle, kamu ve özel sektör kuruluşları yanında yardım kuruluşları, öğrenciler ve aileleri tarafından kullanılan kaynaklar (alternatif maliyetler dahil) maliyet hesaplamalarına dahil edilmektedir (Kesik, 2003:18).

Diğer taraftan eğitim maliyetinde öğrenenlerin katlandığı maliyet adeta sıfır olarak değerlendirilmektedir. Öğrenenler, hem öğrenim maliyeti (öğrenci ve velilere kitap, defter, kırtasiye, forma vb.), hem yaşam maliyeti (ulaşım ücreti, yemek vb.) hem de fırsat maliyeti (gelir getirici bir işten yoksun kalmaları) ile karşı karşıyadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ölkelerde kişileri eğitime çekmek için, bireysel maliyeti sıfırlamak adına öğrenciye bedelsiz kitap, defter, öğlen yemeği ve aileye bir miktar para yardımı yaparak bu bedeli düşürmeye çalışmaktadırlar (Kurul, 2012:177-178).

Eğitimin maliyetine bireylerin ya da ailelerin katılması bir ölkedeki ulusal gelir düzeyi, kişi başına düşen ortalama gelir düzeyi ve gelirin görelisi olarak adaletli olarak

dağılımıyla çok yakından ilgilidir. Bir ülkede kişi başına düşen gelir düzeyi belli bir yaşam düzeyini sürdürmeye yeterli ise, bazı hizmetlerin satın alınması ya da bu hizmetin maliyetine katılması önemli bir sorun oluşturmamaktadır. Ancak kişi başına gelir düzeyinin düşük olması ve göreceli olarak adaletsiz dağıtılması, toplumdaki bireylerin yükseköğretim hizmetinden yararlanamamalarına neden olmaktadır (Karakütük, 2006:219-225).

Yükseköğretim konusunda dünyadaki gelişmelere bakıldığında hem yükseköğretim maliyetlerinin arttığını hem de ülke uygulamalarında maliyet paylaşımının (cost-sharing) yaygınlaştığı görülmektedir. Buna göre, yükseköğretimin maliyeti vergi mükelleflerinden hizmetten yararlanan öğrencilere ve ailelerine yönelmektedir (Johnstone ve Marcucci, 2010).

2.1.1. Yükseköğretimde Maliyet Çeşitleri

Yükseköğretimin faydası yanında maliyeti de önemlidir. Kişilere ve topluma olan maliyeti bilinmeden, yükseköğretim hizmeti hakkında yeterli bir analiz yapılması mümkün değildir. Maliyet çeşitlerini; gerçek maliyet, parasal maliyet, ekonomik maliyet, sabit maliyet, değişken maliyet, bireysel maliyet, doğrudan maliyet, dolaylı maliyet, ortalama maliyet , marjinal maliyet ve birim maliyet olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu maliyet çeşitlerine aşağıda değinilecektir.

2.1.1.1. Gerçek, Parasal ve Ekonomik Maliyet

Gerçek maliyet, eğitimi gerçekleştirmeye aracılık eden canlı ve cansız eğitim araçları ve eğitim sürecinde kullanılan kaynakları temsil etmektedir. Parasal maliyet ise ekonomik etkinliğin yerine getirilmesi için satın alınması gereken mal ve hizmetlerin fiyatları toplamını ifade etmektedir. Bu maliyet türü, harcamanın yapılmasından (ex-post) sonraki işlemi kapsayan ve dolayısıyla geçmişe odaklanan, “*muhasabe*” anlamında maliyettir. Eğitim hizmetinin gerçekleşmesi için yapılan cari, yatırım ve transfer harcamalarının tümünün toplanması yoluyla parasal maliyete ulaşılmaktadır (Adem, 1993:133-134; Gülcan, 2008:50-51). Eğitim sürecinde kullanılan girdilerin fiyatları toplamı, parasal maliyeti vermektedir.

Ekonomik maliyet, eğitim hizmetini gerçekleştirmek için gerekli fiziksel ve insan kaynaklarının toplam fiyatını ifade etmektedir. Bu maliyet türü “*planlama (ex ante)*” anlamında maliyete karşılık gelmektedir. Eğitim hizmeti üretilmeden önce olması muhtemel ve kestirime dayalı maliyeti vermektedir. Ekonomik maliyet, geleceğe yöneliktir. Eğitim planlaması çalışmalarında parasal maliyete ilişkin veriler, önemli bir bilgi tabanı sunmakla birlikte, planlamanın özünü ekonomik maliyet hesaplamaları oluşturmaktadır (Adem, 1993:133-134; Gülcan, 2008:50).

2.1.1.2. Sabit, Değişken ve Toplam Maliyet

Sabit maliyetler içerisinde yöneticilerin ve ders hazırlayanlarının maaşları; basım, görsel, işitsel teknolojiler ve bilgisayar maliyetleri, araç-gereç ve ekipman, ulaştırma, telefon, kira, faiz vb. harcamalar yer almaktadır. Eğitim sistemi göz önüne alındığında sabit maliyetler, öğrenci sayısından bağımsızdır. Sabit maliyetin önemli bir kısmını sabit sermaye maliyetleri oluşturmaktadır (Gülcan, 2008:53).

Değişken maliyetler ise her yeni ilave öğrenci için sağlanan maliyetler toplamıdır. Değişken maliyetler, üretim düzeyine, öğrenci ve mezun sayısına bağlı olarak öğretim üyesi ücretleri, sınıflarda kullanılan araç ve gereçler, ders kitapları giderleri gibi harcamaları içermektedir. Öğrenci sayısı arttıkça ya da öğrenim süresi uzadıkça değişken maliyetler yükselmektedir. Her okulda bir eğitim yöneticisinin bulunması gerektiğinden okul yöneticisine ödenen ücretler sabit maliyetler içinde, yönetici yardımcıları ile öğretmen sayıları öğrenci sayısına bağlı olarak değişeceğinden, bunlara ödenen ücretler değişken maliyetler içinde yer almaktadır (Kurul, 2012:116).

Her üretim düzeyinde toplam maliyetler, sabit ve değişken maliyetlerden oluşmaktadırlar. Üretim esnasında toplam maliyetler, sabit bir maliyet tutarıyla o üretim düzeyindeki değişken maliyetin toplamına eşit olmaktadır (Seyidoğlu, 2006:162). Eğitim kurumlarının maliyet fonksiyonlarını eğitim teknolojisi belirlemektedir.

2.1.1.3. Bireysel, Doğrudan ve Dolaylı Maliyet

Bireysel maliyet, eğitim hizmeti almak isteyen kişilerin (öğrencinin, ailesinin, velisinin) yaptığı harcamaları ifade etmektedir (Kurul, 2012:110). Bireysel harcamalar, kişilerin eğitimin tüketimi, üretimi veya yatırım amacıyla eğitimle ilgili olarak yaptıkları ödemelerdir (Tural, 2002:114, Ünal, 1996:237-238). Bireysel maliyet, yükseköğrenime devam etmenin gerektirdiği ve bireyler tarafından karşılanan giderlerdir.

Doğrudan maliyet kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan maliyetin önemli bir kısmı yükseköğrenim kurumları tarafından yapılan öğrenim, araştırma ve toplumsal hizmet amacıyla yapılan harcamalar'dan (akademik ve idari personel için yapılan giderler, bina ve taşınmazların yapım, bakım-onarım-cari giderleri) oluşmaktadır. Doğrudan maliyetin diğer kısmı ise öğrenci ve/veya ailesi tarafından yapılan harcamaları (beslenme ve giyim-kuşam, konaklama, ulaşım, kitap, kültürel ve sportif faaliyetler vb.) temsil etmektedir (Kesik, 2003:18-19).

Dolaylı (alternatif) maliyet ise yükseköğrenime devam edilmesi nedeniyle bireylerin çalışma imkanlarından yoksun kalmaları, bu nedenle öğrenim süresince ya hiç gelir elde edememeleri ya da daha düşük seviyede gelir etmeleri nedeniyle ortaya çıkan maliyeti ifade etmektedir (Kesik, 2003:167). Eğitim nedeniyle kıt bir kaynak olan zamanı farklı bir biçimde değerlendirmekten yoksun kalan öğrenciler alternatif maliyetle karşı karşıyadırlar. Birey, zamanını eğitime ayırdığında bir işte çalışmak ve gelir elde etmek fırsatını kaçırmış olmaktadır.

Toplum ve birey açısından dolaylı maliyetler vazgeçilen kazançla ölçülen öğrenci zamanının değerini vermektedir. Toplum yönünden dolaylı maliyetler vazgeçilen vergi öncesi gelirken, birey için vergi sonrası gelirdir. Birey için eğitimin dolaylı maliyetinin vergi sonrası gelir olmasının nedeni vergilerin kamuca toplandığından bireyin eğitim görmek yerine çalışıyor olmasıyla, sadece vergi sonrası gelir elde edebilmesidir. Toplum için eğitimde dolaylı maliyeti, vergi öncesi gelirdir. Çünkü toplumsal gelire yapılan katkı, hem bireyce elde edilen vergi sonrası geliri hem de devletin topladığı vergiyi içermektedir (Kurul, 2012:114).

2.1.1.4. Ortalama ve Marjinal Maliyet

Ortalama maliyet, üretimdeki toplam maliyetin belli bir sürede (genellikle yıllık) elde edilen ürün sayısına bölünmesidir. Eğitim üretiminde öğrenci başına maliyet, toplam maliyetin öğrenci sayısına bölünmesiyle bulunmaktadır. Toplam maliyet, eğitim faaliyetlerinin ölçeğine bağlıdır. 1000 kapasiteli bir eğitim kurumunda gerçekleştirilen eğitim, 500 kişilik bir kurumda gerçekleştirilen eğitim hizmetine göre daha yüksek maliyetlidir (Akkoyunlu, 2005:82).

Marjinal maliyet; üretim miktarı bir birim arttırıldığında, toplam maliyette meydana gelen değişimdir (Türkay, 2006:128). Öğrenci sayısı çıktı olarak alındığında, öğrenci sayısı arttıkça, en son öğrenci artışıyla birlikte toplam maliyette meydana gelen değişime marjinal maliyet denilmektedir (Ünal, 1996:239, Tural, 2002:123).

Eğitim hizmetlerinden fayda elde edenler yararlanma karşılığında belli bir bedel ödeyebilmektedir. Ödenecek bedel malın piyasa fiyatı değil, siyasi otorite tarafından belirlenen bir değerdir. Bu değer marjinal maliyetin altında olabilmektedir (Nadaroğlu, 1999:41). Eğitim hizmetlerinden faydalananlardan bir bedelin alınıp alınmayacağı, alınacaksa seviyesinin ne olacağı toplumların iktisadi ve sosyal gelişmişlik düzeylerine göre farklılıklar göstermektedir. Eğitim ve gelir seviyesinin düşük olduğu ülkelerde eğitim hizmetleri ücretsiz olarak sunulabilmektedir. Ücret alınması ve bedelin marjinal maliyetin altında olması durumunda maliyetin kaynağı (finansmanı) vergilerle sağlanmaktadır. Vergiyle finansmanda toplum tarafından katlanılan maliyet, her zaman eğitim hizmetlerinden ücret karşılığı yararlanılması nedeniyle ortaya çıkacak toplumsal maliyetten düşük olmaktadır (Karaarslan, 2005:41).

2.1.1.5. Birim Maliyet

Birim maliyet, bir öğrencinin eğitiminden doğan maliyetine denilmektedir (Tural, 2002:123). Birim maliyetler, yapılacak harcamaların kayıtlı öğrenci başına, mezun başına, öğretmen başına, iş gören başına, okul başına, derslik başına vb. hesaplanabilmektedir. Eğitimde birim cari maliyetlerin ne kadarını kamu bütçesi

tarafından, ne kadarının öğrenci ve ailesi tarafından karşılandığının bilinmesi eğitimin kişisel ve sosyal getiri oranlarının hesaplanmasında bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Ergen, 1999:3).

Birim maliyet hesaplaması, okullarda kullanılan kaynakların etkinliği, eğitim yatırımlarının karlılığı ve eğitime yapılan kamu harcamalarının eşitlik boyutu hakkında bilgi vermektedir. Birim maliyet hesaplaması, mikro ve makro perspektifte olmak üzere iki ayrı şekilde yapılabilmektedir. Makro perspektifine göre birim maliyet, eğitim hizmetini sunmak için katkıda bulunan tüm kesimlerin yaptıkları tüm harcamaların öğrenci sayısına bölünmesiyle hesaplanmakta, mikro perspektifte ise öğrenciler için katlanılan mal ve hizmetlerin maliyeti ayrıştırılır, maliyet unsurları ayrı ayrı hesaplanmaktadır (Baykal, 2006:24).

Çoklu çıktı üreten üniversitelerde, öğretim ve araştırmanın birim maliyeti ayrıştırılmaz ve bu yüzden ortak hesaplanmaktadır. Eğitim hizmeti çok genel ayrımlarda da olsa birimlere bölünebildiği için, okul ya da bölüm düzeyinde belli ölçülerde bireysel tercihlere göre düzenlenebilmektedir. Programları öğrencilerin gereksinmelerine göre farklılaştırma çabaları öğretim kurumlarında gözlense bile programların ortak kısmı oransal olarak daha büyüktür (Kurul, 2012:175).

2.1.2. Türkiye’de Yükseköğretim Hizmetlerinin Maliyeti

Yükseköğretim hizmetlerinin kamu tarafından sunulmasında amaç, üretilen hizmetin öğrenciye bedel ödettirilmeden sunulmasıdır. Bu durumda maliyet, devlet bütçesinden karşılanmaktadır. Yükseköğretimin özel sunumunda, tüketicinin yani öğrencinin aldığı hizmet karşılığında bir bedel ödemesi gerekmektedir. Bedel ödemeyen, bu hizmetten dışlanmaktadır. Ödenen bedel, eğitimin maliyetini karşılamaktadır. Aileler tarafından eğitimin maliyeti, ileride elde edilecek faydasıyla ölçülemeyebilmektedir. Aileye eğitimin maliyetine katlanmak güç gelmektedir. Bu gibi durumlarda, eğitimin talebinde ve toplumun eğitimden elde edeceği faydada düşüş olmaktadır. Bu nedenle devlet, eğitimin bir kısmını zorunlu tutmuş, bu hizmetin sunumunun büyük kısmını kendisi üstlenmiştir (Akkoyunlu, 2005:106-107).

2.1.2.1. Kamu Harcamaları

Kamu harcamaları, eğitim ve yetiştirme hizmetinin sunulması için devletin yüklendiği harcamaları ifade etmektedir. Kamu harcamaları, devlet tarafından dolaylı ve dolaysız vergiler, kira ve faiz gelirleri, borç ve diğer kamu gelirleriyle karşılanmaktadır (Kurul, 2012:111). Siyasal bir organın kamu hizmetleri için topladığı vergiler ve sağladığı diğer kaynakları bütçe belgesiyle ödenek ayırarak yaptığı giderlerin tümü kamu harcamasıdır (Bulutoglu, 2004:195). Kamu harcamaları, kamu kurumlarının (devlet, il özel idareler, belediyeler, köy yönetimleri, katma bütçeli kuruluşlar, diğer kamu kuruluşları) toplumun gereksinmelerini karşılamak ve ekonomik yaşamı etkilemek üzere belirli kurallara göre yaptıkları harcamalardır (Kurul, 2012:237).

Kamusal harcamalar, öğretmen, yönetici, denetmen, eğitim uzmanı ve eğitimci olmayan personelin ücretleri (idari ve yardımcı personelin ücretleri), işletme ve bakım giderleri (elektrik, su, doğal gaz, posta, telefon, boya, temizlik malzemesi, kırtasiye, benzin gibi) eğitim araçları (öğrenim materyali, ders araç gereci, laboratuvar malzemesi, kütüphane, video, bilgisayar, internet vb.) bina ve ek tesislerin (spor salonu, konferans salonu, stüdyo, yemekhane vb.) yıllık kiralari, öğrenci tarafından vazgeçilen kazançlardan elde edilemeyen vergi gelirleri yer almaktadır (Gülcan, 2008:50, Ergen, 1999:9).

Eğitim harcaması, eğitime kaynak ayıran (finans eden) kişi ve kurumların, özellikle devletin bütçesinden yaptığı mal ve hizmet alımlarını ve yatırımları ifade etmektedir (Ünal, 1996:235-237). Eğitim harcamaları, gelirin yeniden dağılımında bir araçtır. Eğitim hizmetinin kalkınma, büyüme ve ekonomik istikrarın sağlanmasında etkili olması yatırım harcaması olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Eğitim harcamaları, sağladığı kısa süreli faydalar nedeniyle tüketim harcaması olarak da nitelendirilebilmektedir. Bu nedenle eğitim hizmetinin kamu sektörü tarafından mı yoksa özel sektör tarafından mı sunulacağı tartışma konusu olmuştur. Bununla ilgili karar verirken eğitimin sosyal ve özel getiri oranlarına bakmak gerekmektedir (Ortaç, 2003:1).

Özel (Kişisel) Getiri Oranı; Eğitimin kişilere hayat boyu sağlayacağı net kazançların (vergi düşüldükten sonra) net bugünkü değerinden eğitime yapılan kişisel harcamaların çıkartılmasıyla bulunmaktadır (Özsoy, 2008:35). Bu oran oluşturulan faydaları ve maliyetleri bireysel yönden belirlemek için kullanılmaktadır. Eğitimin kişisel getirisi yüksek kapasiteli bireyler için pozitifdir (Kurul, 2012:79).

Sosyal (Toplumsal) Getiri Oranı; Devletin elde edeceği vergi gelirlerinden eğitime ayırdığı kamu harcamalarının çıkartılmasıyla bulunmaktadır (Özsoy, 2008:36). Başka bir ifadeyle elde edilen toplumsal faydayla toplumsal maliyetlerin karşılaştırılmasıdır (Ortaç, 2003:1). Sosyal getiri hesaplanırken, eğitimin getirisi yaklaşımında, eğitimin sadece finansal getirileri hesaplanmış olmaktadır. Parasal olmayan öteki getiriler, ihmal edilmektedir (Özsoy, 2008:36). Örneğin, üniversite eğitimi bir bedel istenmeksizin devletçe sunuluyorsa, devlet ve eğitim kurumunca sağlanan ve toplum için gerçek maliyetler olan sübvansiyonlar bireyin özel getiri oranı hesaplamasına dahil edilmez. Ancak toplumsal getiri oranında eğitimin topluma tüm maliyet ve yararları dikkate alınmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla üniversite eğitimi sunmanın “*gerçek maliyet*”i toplumsal getiri oranının hesaplanmasına dahil edilmektedir (Kurul, 2012:130).

Üniversite eğitimi bir bedel istenmeksizin sunulduğunda toplumsal getiri oranı, özel getiri oranından düşük olmaktadır (Kurul, 2012:130). Özel ve toplumsal getiri oranları, eğitimin çıktısını ölçebilmektedir (Kesik, 2003:63). Getiri oranlarını kazançlar, ilgi, yetenek, güdülenme gibi kişisel; ussal bir açıklaması olmamasına karşın gücünü ayrımcılıktan alan etnik köken, ırk, renk, cinsiyet gibi toplumsal; sınıfsal; teknoloji düzeyi, örgütsel iklim ve kültür gibi kurumsal faktörler etkilemektedir. Buna, yerel ve ülke işgücü piyasası koşulları ve işgücü örgütlenmesinin kazançlar üzerine etkisi de eklenince, kişisel kazançları etkileyen faktörler çoğalmakta ve etkileşim karmaşıklaşmaktadır. Toplumsal ve kişisel getiriler arasındaki fark, kamunun eğitime desteğinin düzeyini yansıtmaktadır (Kurul, 2012:83-89).

Eğitim harcamaları, kamu sektörü tarafından gerçekleştirilen en önemli sosyal harcamalardandır. Bunun nedeni, eğitim faaliyetinin diğer alanların temel yapısını ve

iktisadi büyümeyle kalkınmanın belirleyici unsurunu oluşturmasıdır. Eğitim harcamaları, merkezi yönetim bütçe içerisinde nispi ağırlığı en fazla olan harcama kalemini oluşturmaktadır. Toplam sosyal nitelikteki harcamaların %70-75'i eğitim harcamalarına ayrılmaktadır (Karaarslan, 2005:43). Türkiye GSYİH'nin %1,1'i oranında kamu harcamasını yükseköğretime ayırmaktadır. Bu oran birçok ülke ile benzer, birçoğundan daha yüksek, İskandinav ülkeleri (Norveç, İsveç, Finlandiya)'nden düşüktür (Şahin, 2010:597).

Üniversitelerin yapmış olduğu harcamalar, özel bütçeli idarelerin yapmış olduğu kamu harcaması kapsamında değerlendirilmektedir (Özbaran, 2004:115). Kamusal harcamalar, eğitim harcamalarının en büyük bileşeni olduğu için kendi içinde birçok sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Adem, 1993:130-132).

2.1.2.2. Cari, Yatırım ve Transfer Harcamaları

Kamu harcamaları, ekonomik sınıflandırılmaya göre cari, yatırım ve transfer harcamaları şeklinde ifade edilmektedir (Ergen, 1999:7). Eğitim sisteminde kısa vadede kullanılan, yararları genelde bir mali yıl içinde ortaya çıkan ve bu süre içinde yinelenen ödemeler, cari harcamalar olarak adlandırılmaktadır (Gülcan, 2008:52). Bu harcamalar, ekonominin mevcut üretim kapasitesini kullanmak için gerekli mal ve hizmetlerin satın alınmasına yönelik olarak yapılmaktadır (Ulutürk, 1998:114). Bunlar, maaş ve ücretler, ek ders ücretleri, yolluklar, tazminatlar gibi personel giderleri, işletme bakım onarım harcamaları, demirbaş alımları, kitap, kırtasiye, temizlik malzemesi gibi tüketim harcamaları; telefon, elektrik, yakıt, su gibi giderler, kişi ve kurumlara ödenen danışmanlık gibi hizmet alımları ve diğer harcamalardır (Gülcan, 2008:52, Şahin, 2010:345).

Cari harcamalar, eğitim harcamalarının önemli bir kısmını, %80-85 civarında cari harcamalar oluşturmaktadır (Kurul, 2012:116). Üniversite yönetiminin bu harcamaya herhangi bir müdahale yetkisi bulunmamaktadır (Şahin, 2010:345). Cari harcamaların büyük bir bölümünü personel harcaması oluşturmaktadır. Eğitim ve personel ücretleri, eğitim maliyetlerini etkileyen önemli bir etkidir. Eğitici ücretlerindeki iyileştirmeler birim maliyetleri arttırmaktadır (Çalçalı, 2009:28).

Yatırım harcaması, bir yıldan daha uzun süre kullanılan ve bu yüzden ancak yıllar sonra yenilenmesine gereksinme duyulan mal ve hizmetlerin satın alınması için yapılan ödemelerdir. Bir harcamanın yatırım harcaması sayılabilmesi için yeni bir üretim kapasitesi yaratmak amacıyla yapılmış olması gerekmektedir (Kurul, 2012:66). Yatırım malları, uygun bir biçimde korunduğunda yıllarca yararlanılacak mal ve hizmetleri kapsadığından, bunların ömrünü uzatan büyük bakım-onarımlar için yapılan harcamalarda yatırım harcaması içinde yer almaktadır. Yatırım harcamaları, arsa temini, bina inşaatı, taşıt alımı, mobilya, bilgisayar alımı, öğretim ve yönetim için kullanılan diğer uzun ömürlü makine ve araçların sağlanması için yapılan harcamaları kapsamaktadır (Kurul 2012:116).

21.yüzyılın başında, Türkiye gibi iktisadi potansiyeli yüksek olan bir ülkede yükseköğrenim kurumlarının makine teçhizat ihtiyaçlarının önemi büyüktür. Bu nedenle, eğitim kalitesinin artırılması ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin geliştirilebilmesi gibi çok çeşitli amaçlar açısından araç gereç ihtiyacı ile bunların temin edilmesine yönelik yatırımların yapılabilmesi, yükseköğrenim kurumları için büyük önem taşımaktadır. Yükseköğrenim hizmetinin dünya standartlarına uygun kalite ve çeşitlilikte üretilebilmesinde, yatırım ödeneklerinin miktarları ve bunların alt sektörlere dağılımı çok önemli bir yere sahiptir. Yeni açılan yükseköğrenim kurumlarının, fiziki alt yapı, makine-donanım açığı ve öğrenci kontenjanlarındaki artışların yarattığı hizmet genişlemesi nedeniyle yükseköğrenimin yatırım ödeneklerinin artırılması gerekmektedir (Kesik, 2003:201-204).

Transfer harcaması, genel olarak satın alma gücünün bir kurum ya da kişiden diğerine, ilave bir ulusal gelir oluşturacak bir reel harcama olmaksızın aktarılmasıdır. Başka bir açıdan transfer harcaması, cari ve yatırım harcaması kapsamına girmeyen ve parasal kaynakların bir kısmını belli kurum ve kişilere aktarımını ifade etmektedir (Arslan, 2008:53). 2547 Sayılı Kanun 46.madde'de öğrenciye yönelik beslenme, barınma, sağlık, kültür, spor ve diğer sosyal hizmetler için yapılan harcamalar yıl içinde ödenmeyip, bir sonraki yıla borç olarak kalan ödemeler için ve harç iadeleri için transfer harcaması kalemine yeterli ödeneğin ayrılması gerekmektedir (YÖK Mevzuatı, 2000:273). Buna göre devlet bütçesinden okullara hazine yardımı adı

altında yapılan harcamalarla, öğrencilere burs, yemek yardımı gibi adlar altında yapılan harcamalar, transfer harcamalarını kapsamaktadır (Arslan, 2008:53).

2.2. Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansmanı

Yükseköğretimin finansmanı, yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerini sürdürebilmesi için gereken kaynaklar ve bu kaynakların temin edilmesi için gerçekleştirilen yöntemlerin tamamına denilmektedir (Kodal, 2012:5). Eğitime ilişkin kaynakların nereden ve nasıl bulunacağı, bunları farklı bölgeler, kentler, çeşitli toplumsal gruplar, eğitim tür ve düzeyleri, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki bireyler ve gruplara nasıl dağıtılacağı, ne ölçüde dağıtılacağı, eğitim ekonomistleri ve eğitim politikasını belirleyenler açısından önemli konu alanlarından birisidir (Kurul, 2012: 99; Göksu ve Güngör, 2013: 61).

Yükseköğretim, ülkelerin siyasal, ekonomik, sosyal tercihlerine ve örf ve adetlerine göre değişik biçim, şekil ve bileşime göre finanse edilmektedir. Dünya'daki uygulamalara bakıldığında, tümüyle kamusal finansman veya öğrenci harçlarına dayanan örnekler olduğu gibi dini kuruluşların (örneğin kiliselerin) veya sanayi kuruluşlarının finanse ettiği örnekler de mevcuttur (Söyler, 2009:10). Çoğu ülkede yükseköğretimin finansmanı merkezi yönetimin yanında bu hizmetten yararlananlar tarafından ya da başka kaynaklar tarafından paylaşılmaktadır. Bazı ülkelerde öğrenci kaynaklı finansman yönteminin ağırlık kazanarak öğrencilerden alınan ücretlerle hizmet sunulmakta iken bazı ülkelerde kamusal finansman yöntemi ağır basmakta ve yükseköğretim sisteminin giderleri ağırlıklı olarak devletçe karşılanmaktadır (Kodal, 2012:7-8).

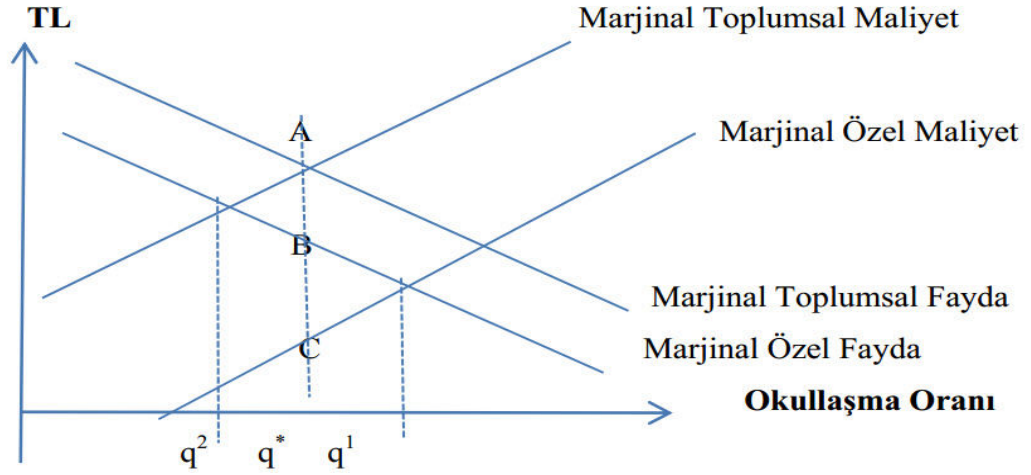
Eğitimin finansmanı sadece bir kaynak sorunu olmayıp ülkenin ve eğitimin makro şartlarıyla ilişkilidir. Finansmana etki eden faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz (Kale, 2011: 17-29; Kurul, 2012: 28-83):

- Ülkedeki enflasyon oranı,
- Rakip kamu hizmetlerine olan talep,
- Ekonomik büyüme düzeyi,

- Eğitim gelirlerinin çeşitliliği ve sürekliliği,
- Dış ticaret düzeyi ve dış yardımları,
- Ülkenin kamu yönetimi sistemi ve ekonomik gelişmişliği,
- Sektörler arasında kaynakların dağılımı,
- Demografik yapı ve nüfus artış hızı.

Yükseköğretimin finansmanının teorik gösterimi Chia'nın (1990) çalışmasından yararlanarak grafiksel olarak Şekil 2.1'deki gibi açıklanmaktadır.

Şekil 2.1: Yükseköğretimin Fiyatlandırılması



Kaynak: Chapman, B. (2006), "Income Contingent Loans For Higher Education: International Reform", Chap. 25, *Handbook of the Economics of Education*, Vol. 2, Edited by Eric A. Hanushek and Finis Welch, s:1441.

Şekil 2.1'de görüldüğü gibi bireysel fayda eğrisi aşağıya doğru eğilimlidir. Çünkü yükseköğretimdeki öğrenci sayısının artması üniversite mezunu sayısının artmasına yol açmakta bu da üniversite mezunlarının gelirini düşürücü etki gösterecektir. Özel fayda eğrisi ile toplumsal fayda eğrisi arasındaki mesafe pozitif dışsallıkları göstermektedir. Burada öğrenci sayısındaki artışın dışsallıkların miktarında herhangi bir değişime yol açmadığı varsayımında bulunulmuştur. Marjinal özel maliyet ile marjinal toplumsal maliyet arasındaki fark, sübvansiyon miktarını göstermektedir.

Şekilde ki marjinal özel maliyet eğrisi, bireyin yükseköğretimin herhangi bir maliyetini karşılamadığı durum için çizilmiştir. Bu eğri yukarı doğru eğimlidir. Çünkü daha fazla öğrencinin üniversiteye kayıt yaptırması arzı azaltacak, alternatif maliyeti yükseltecektir. Şekilden açıkça görüleceği gibi, öğrencilerin maliyetlere katılmadığı durumda aşırı yatırım söz konusudur ($q_1 > q^*$). Tüm maliyetler öğrenci tarafından karşılanırsa, marjinal toplumsal maliyet ile marjinal bireysel fayda birbirine eşit olacaktır. Fakat bu durumda da eksik yatırım söz konusu olmaktadır ($q_2 < q^*$). Optimal yatırım için öğrencinin ödemesi gereken maliyet BC mesafesi kadardır.

2.2.1. Yükseköğretimde Finansman Yöntemleri

Yükseköğretimin yaygınlaşması, toplumların devlete yaklaşımındaki değişimler ve yaşanan ekonomik bunalımlar üniversiteleri önemli mali bunalımlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum üniversitelerin devletten sağlanan kaynaklar dışında yeni finansman modelleri aramalarını gerektirmiştir (Köksoy: 1998:15). Kaynakların hangi finansman modeline göre nereden geldiğinden çok nasıl kullanılacağı ve nasıl yönetileceği de önem kazanmaktadır. Bu kaynakların kullanım alanlarında üniversitelerin fiziki altyapıları, teknolojik donanımları, cari harcamaları, akademik ve idari personelin ücretlerinin yanı sıra araştırmalarda kullanılacak fonların önemli bir payı bulunmaktadır. Son zamanlarda üniversitelerin hem sayısal olarak hem de nitelik olarak büyümeleri üniversite fonlarını dev bütçelerle donatıldığı bir yapıya dönüşmesine yol açmıştır (Bilgin vd., 2009:44).

Yükseköğrenim sistemlerinin uluslararası seviyede karşılaştırılması, sisteme giriş standartları, eğitim süresi ve kalitesindeki farklılıklar nedeniyle oldukça zordur. Üniversitelerin, artan talepleri karşılayabilmesi için devlet tarafından yeterli kaynağın sağlanmasına ihtiyaç vardır. Bu nedenle alternatif finansman yöntemleri aranmaya başlanmıştır. Yükseköğrenimin alternatif finansman yöntemlerinin tartışılmasının nedeni kamu kaynaklarının yükseköğrenim kurumlarını destekleme konusunda yetersiz kalmasıdır (Kesik, 2003: 68). Devlet tarafından yönlendirilen bir sistemin piyasa tarafından harekete geçirilen bir finansman sistemine dönüştürülmesi

amacıyla çeşitli alternatif finansman yöntemleri geliştirilmiştir. Geliştirilen bu sistemler şunlardır (Gölpek, 2011: 25-33):

- Özel üniversitelerin yaygınlaştırılması,
- Öğrencilerden öğrenim ücreti alınması,
- Eğitim kuponları,
- Üniversitelerin gelir yaratan işletmelere sahip olmaları,
- Bağışlar vb. özel katkılardan yararlanılması,
- Öğrencilerin istihdamı ve yükseköğretime yönelik fonların oluşturulduğu ulusal burs programları,
- Öğrenci kredileri, mezuniyet vergileri ve bordro vergileri gibi ertelenmiş maliyete katılma yöntemleri,
- Yerel olarak sağlanan işgücü ve aynı yardımlar,
- Özel ve kamu kesimi kuruluşlarıyla öğrenci sponsorluğu, danışmanlık, ücretli stajyerlik türünden sözleşmeler ve anlaşmalar yapılması.

Gelişmiş ülkelerde üniversiteler, vergilerden önemli miktarda pay almaktadır. Çünkü hükümetlerin büyük bir bölümü üniversitelerin, iktisadi ve kültürel hayatın devamını sağlamak için gerekli unsurlar olduğunu kabul etmiş durumdadır (Kesik, 2003:68). Eğitimden beklenen toplumsal, siyasal ve ekonomik amaçların yerine getirilmesi, eğitime ayrılan kaynakların düzeyine ve bu kaynakların etkili ve verimli kullanımına bağlıdır. Ülkeler arasında eğitimin finansmanında farklı yöntemler tercih edilmektedir (Tuzcu, 2006: 160-162).

Tablo 2.1’de görüldüğü gibi, AB ülkelerinde eğitim bütçesinin merkezi ve yerel yönetimlerce paylaşıldığı görülmektedir. Eğitim bütçesi Türkiye’de olduğu gibi ağırlıklı olarak kamu yönetimince (genel bütçeden) karşılanan ülkeler Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz ve Yunanistan; yerel yönetimlerce karşılanan ülkeler Almanya, Avusturya, Belçika ve İngiltere, kamu ve yerel yönetimlerce karşılanan ülkeler ise Danimarka, İsveç ve Finlandiya’dır. Hatta bu üç ülkede eğitim finansman yöntemleri kamu yönetiminden çok yerel yönetimlerden sorumludur.

Tablo 2.1: AB Ülkeleri ve Türkiye’de Eğitimin Finansman Yöntemleri

ÜLKE	FİNANSMAN TÜRÜ
Almanya	Eyalet Yönetimleri+Yerel Yönetimler
Avusturya	Eğitim ve Kültür Bakanlığı+Eyalet Yönetimleri+Yerel Yönetimler
Belçika	Eğitim Bakanlığı+Yerel Yönetimler+Sivil Toplum Örgütleri
Danimarka	Eğitim Bakanlığı+Yerel Yönetimler
Finlandiya	Eğitim Bakanlığı+Yerel Yönetimler
Fransa	Eğitim Bakanlığı+Yükseköğretim Araştırma Bakanlığı
Hollanda	Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı+Yerel Yönetimler
İngiltere	Yere Yönetimler+Özel Kuruluşlar+Okul Yönetimleri
İrlanda	Merkezi Fonlar+Yerel Kaynaklar
İspanya	Eğitim Bakanlığı+Özerk Bölgeler ve Yerel Kaynaklar
İsveç	Eğitim Bakanlığı+Yerel Yönetimler
İtalya	Eğitim Bakanlığı+Yerel Yönetimler+Sivil Toplum Örgütleri
Lüksemburg	Eğitim ve Mesleki Öğretim Bakanlığı+Komünler+İşverenler
Portekiz	Eğitim Bakanlığı+Yerel Yönetimler+İşverenler
Yunanistan	Eğitim Bakanlığı+Sivil Toplum Örgütleri+Katkı Payı ve Bağışlar
TÜRKİYE	Eğitim Bakanlığı+YÖK+Katkı Payı ve Bağışlar

Kaynak: www.eurybase.org, Tuzcu, 2006:161-165.

Yükseköğretimin finansman kaynakları, devlet tarafından eğitim amaçlı kullanılmak üzere kuruluşlara verilen katkı payıdır. Belirtilen bu finansman kaynaklarının içerisinde kamu fonları, öğrenci harçları, sınav ve kayıt harçları ile kitap ve diğer malzemeler için yapılan özel eğitim harcamaları, özel fon vb. paylar bulunmaktadır (TÜİK, 2002:19). Eğitimin finansmanı değerlendirilirken üç tür finansman yöntemi karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; kamusal finansman, harçlarla finansman ve özel kaynaklarla finansmandır.

2.2.1.1. Kamusal (Doğrudan) Finansman

Kamusal finansman, yükseköğretim alanında yapılacak harcamaların tümünün doğrudan devletçe karşılanmasını ifade etmektedir. Bu harcamalar, vergilerle finanse edilmektedir. Bu yöntemde yükseköğretimi finanse eden yalnızca devlet olmakta, harcamalar bütçeden karşılanmakta ve yükseköğretim salt kamusal (toplumsal) mal olarak değerlendirilmektedir (Alaşahin, 2007:24; Kale, 2011:17-29).

Kamusal finansman yöntemi, dolaysız ve dolaylı olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Dolaysız yöntemde göre, tüm giderler vergilerden

karşılanmakta, öğrencilerden hiçbir ücret talep edilmemektedir. Dolaylı yönetime göre ise giderlerin bir bölümü için doğrudan üniversiteye katkı sağlamak amacıyla ayrıca öğrencilere karşılıksız yardım etmek suretiyle yükseköğretim hizmeti finanse edilmektedir. Örnek olarak, ABD’de Pell yardımları (Pell Grants) gösterilebilir (Aydoğan, 2009). Bu durumda gerek doğrudan kamu bütçeleriyle gerekse burs ve kredi sistemleri gibi sübvansiyon politikalarıyla dolaylı olarak yükseköğretim kurumları desteklenmektedir. Bu sistemde toplanan vergilerle kaynağı oluşturulan kuponlar sayesinde aileler istedikleri okulu seçebilmekte, okullar arasında rekabet gelişmekte ve düşük gelirli aileler çocuklarını özel okullara gönderebilme imkanına sahip olmaktadırlar (Kesik, 2003: 100).

Kamusal finansman yöntemine göre üniversitelerin bina, döşeme, demirbaş ve yatırım harcamaları yanında doğrudan eğitim-öğretime dönük öğrenci maliyetleri devletçe üniversite bütçelerine tahsis edilen ödeneklerle karşılanmaktadır (Söyler ve Karataş, 2011: 59). Kamusal finansman yöntemiyle hedeflenen, eğitimde fırsat eşitliği sağlanması suretiyle düşük gelirli aile çocuklarının da eğitim hizmetlerinden yararlanmasını sağlamaktır. Bu bireyler, nitelikli ve üretken yapılarıyla kolay bir şekilde çalışma hayatında kendilerine yer bulabileceklerdir (Demir, 2006: 70).

Yükseköğrenimin kamusal finansmanı, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde önemli bir yere sahiptir (Kesik, 2003:100). Yükseköğretimin finansmanı alanında özellikle son yirmi yıldır tüm dünyada, yaşanan gelişmeler ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyelerinden, yükseköğretim sistemlerinin elit veya evrensel, kamu ya da özel sektör ağırlıklı olmasından etkilenmeyerek birçok ülkede farklı şekilde gerçekleşmiştir (İlyas, 2012:1-17).

Dünyada yükseköğretimin kamusal finansmanında yaşanan reformlar genel olarak mevcut kaynakların daha etkin kullanımını sağlamaya yönelik olmuştur (Akkoyunlu, 2005:108; İlyas, 2012: 17-90). Devletin üniversitelere ayırdığı kaynaklar, genellikle sınırlı olmakta ve gelişmiş ülkelerin bir bölümünde, özellikle ABD ve Japonya’daki üniversiteler devlet ve özel olmak üzere iki statüde bulunmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde devlet, elit eğitim yapan üniversiteleri daha fazla destekleyerek cazibe merkezi üniversiteler yaratmaktadır (Köksoy, 1998:15).

Yükseköğretim hizmetinin kamusal kaynaklarla finansmanında piyasa mekanizmasında etkisi büyüktür. Eğitimin dışsal yararları toplum açısından son derece önemlidir. Eğitim görenler, zamanla birbirine rakip olmaya başlamaktadırlar. Eğitim için gerekli olan zaman ve para harlandıktan sonra bu konudaki başarı ortaya çıkacaktır. Eğer görülen eğitimin karşılığı alınamazsa devlet sağlayacağı finansmanla riskleri küçültmüş olabilmektedir. Bu nedenle piyasa mekanizması eğitim hizmetinin kamusal sunumunu savunmaktadır. Kamusal finansmanda harcama yetkisinin merkezi kuruluşlardan yükseköğretim kurumlarına aktarılması ve yükseköğretim kurumlarının performans esaslı ya da benzeri teşvik sistemlerini içeren bütçe tahsis mekanizmalarıyla genel politikalar uygulanması yönünde gelişmeler yaşanmaktadır (Akkoyunlu, 2005:108; İlyas, 2012: 17-90).

Kamusal finansmanın hem olumlu hem de olumsuz etkileri oluşabilmektedir. Kamusal finansmanın olumlu etkileri aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür (Kurul, 2012: 180):

- Eğitim eşitliğini yükseltmesi,
- Dışsal yararları göz önüne bulundurması,
- Eğitim ve işgücü piyasası hakkında bilgi edindirerek öğrenenlerin iyi kararlar alınmasının temelini oluşturması,
- Ölçek ekonomisine uygun eğitim planlaması yapılmasını kolaylaştırması gibi etkiler doğurmaktadır.

Kamu kaynaklarıyla finansmanın olumsuz etkileri ise aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Siyasal öncelikler değişip kamusal kaynaklar daraldığında, eğitimde niteliğin düşmesi,
- Sistemi sorgulama ve değerlendirme olanağını sunmaması. Ancak eleştirel yurttaşlık bilinci yükseldiğinde sorgulama koşut olarak artmaktadır.
- Bireysel tercihlerin dikkate alınmaması.

Yükseköğretimin kamusal finansman yöntemleri 7 başlık altında toplanabilir (Kesik, 2003:105-113; İlyas, 2012: 19-23):

1- Girdiye Dayalı Kaynak Tahsisi; bu sistemde kaynaklar, maliyete bağlı olarak tahsis edilmektedir. Asya ve Avrupa ülkeleri ile gelişmekte olan ülkelerde kaynak tahsislerinin bir kısmı, girdilerin maliyetlerine dayalı olarak yapılmaktadır. Bu yöntem birçok ülkede uygulanmaktadır. Girdiye dayalı kaynak tahsis türleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- **Harcama Kalemi Bazında Ödenek Tahsisi;** yükseköğrenim kurumlarının faaliyetlerine harcama kalemi bazında ödenek tahsis edilmektedir. Harcama kalemleri, akademik ve idari personel başına düşen öğrenci sayısı, kapalı alan büyüklüğü, akademik ve hizmet birimleri gibi maliyet göstergelerini ifade etmektedir.
- **Formüle Dayalı Bütçeleme;** kamu kaynaklarının azalması sonucu yükseköğrenim ödeneklerine olan talebin ve rekabetin artması nedeniyle kamu kaynaklarının kurumlar arasında adil bir şekilde dağıtılması çabasıyla kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımda, kurumsal özellikler dikkate alınarak formüllere göre ödenek tahsis edilmektedir. Bütçe büyüklüğü, belirlenen bir formülün sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kullanılan formüller, genellikle öğrenci ve personel sayısı, birim maliyet gibi unsurlar içermektedir. Bu uygulamanın politik etkilerinin en aza indirilmesi ve uygulamanın şeffaf olması gibi avantajları bulunmaktadır.
- **Görüşme Yoluyla ve Önceki Yıla Göre Ödenek Tahsisi;** yükseköğrenim kurumlarının etkinlik veya performansları gibi objektif kriterler dikkate alınarak ödenek tahsis edilmektedir. Önceki yıla göre ödenek tahsisinde ise, maaşlardaki artışlar, yeni işe alınacaklar, yeni faaliyetler ya da sona erecek faaliyetlerin maliyeti dikkate alınarak ödenek tahsisi yapılmaktadır.
- **Sıfır Tabanlı Bütçeleme;** geçmişe ait bütçeler ve programlar dikkate alınmaz. Ödenekler, hedefler, kapasite ve başarı dikkate alınarak belirlenmektedir.

2- Çıktıya Dayalı Kaynak Tahsisi; yüksek maliyetlerden kaçınmak amacıyla mali yardım, girdilerden ziyade çıktılara yöneltilmektedir. Bu yöntemde öğrencilerin başarısı ön plana çıkmaktadır.

3- Araştırma Ödeneği Tahsis Yöntemleri; bu yöntemler şu şekilde açıklanabilir:

- **Proje Finansmanı;** belirli projeler için blok ödenek tahsis edilmesidir.
- **Program Finansmanı;** bölümlerin birlikte ortak projeler üzerinde çalışması özendirilmektedir. Ödenek, program bazında tahsis edilmektedir.
- **Bölüm Araştırma Ödeneği;** ABD ve Avrupa'da yaygın olarak kullanılmaktadır. Araştırma, öğrenimin bir parçası olarak düşünülmektedir. Araştırma işi için ödenek tahsis edilmektedir.
- **Kurum Bazında Ödenek Tahsisi;** ödenek, kuruma tahsis edilmektedir. Bu ödeneğin nasıl harcanacağına kurum kendisi karar vermektedir.

4- Pazarlık Usulü Bütçe Tahsisi; bu yöntemde bütçe yükseköğretim kurumları ile kamu arasında yapılan pazarlıklar sonucunda belirlenmektedir. Bu durumda belirtilen bütçe iki yöntemle dağıtılmaktadır. İlk yöntem olan tertip bazlı bütçede, üniversiteye verilecek kaynaklar harcama kalemlerine ya da projelere tahsis edilmektedir. Bu kaynakların aktarılması, katı kurullarla belirlenmekte ve bu durumda bazı zaman merkezi kurumlar söz sahibi olabilmektedir. İkinci olarak ta torba bütçe ise yükseköğretim kurumlarına bütçe tek bir blok halinde verilmektedir. Üniversiteler kendi önceliklerine göre bu bütçeyi harcama esnekliğine sahiptirler.

5- Kategorik veya Belli Amaca Göre Bütçe Tahsisi; kamu tarafından bazı yükseköğretim kurumları belirli bir amaç için seçilmekte ve sadece bu kurumlara kaynak tahsis edilmektedir. Örneğin; Güney Afrika'da yoğun olarak siyahların devam ettiği üniversitelere kütüphane, laboratuvar, eğitim tesisleri kurulması amacıyla kaynak tahsis edilmesi gibi... Kategorik bütçe sisteminde, cari harcamalar yerine yatırım harcaması özelliği taşıyan projelerde kullanılması genel olarak kabul görülmektedir. Bu yöntemin dezavantajı, kategorik bütçe tahsisi için uygun görülmeyen yükseköğretim kurumlarının uygulamanın dışında kalmasıdır.

6- Performansa Dayalı Bütçe Tahsisi; ödeneklerin, girdiler yerine çıktılara ve performansa dayandırıldığı geleneksel yaklaşım modelidir. Öğrenci sayısının esas alındığı girdi temelli bütçe sistemi, optimumdan daha fazla öğrencinin kabul edilmesi sonucunda kalitenin düşmesi, popüler ve maliyeti düşük programların ön plana çıkması, erken terk oranlarının artması gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu yöntemde öğrenci sayısına ilaveten bazı ek göstergelerde kullanılmaktadır. Bu göstergeler kamu tarafından mezun sayısı, belirli bir alanda verilen mezun sayısı, mezunların çeşitli sınavlarda gösterdiği başarı, öğretim elemanlarının yürüttüğü araştırma proje sayıları, öğretim elemanlarının üretkenliği doğrultusunda belirlenmektedir.

7- Öncelik Bazlı Finansman; bu yaklaşımda ödenekler iş gücü piyasasının ihtiyaçları gibi ulusal ve bölgesel önceliklerle ilişkilendirilmektedir. Bu yöntem, uygunluğa göre finansman (funding for relevance) olarak da adlandırılmaktadır. Bu yöntemde öncelikler, merkezi ve yerel yönetimlerle belirlenmekte ve üniversitelere bu alanlardaki öğrenciler için diğer alanlara göre daha yüksek ödenekler tahsis edilmektedir.

Öğrenci sayısındaki hızlı artışla birlikte eğitim kalitesindeki düşmeye rağmen talep giderek artmış, kamu kaynaklarının tahsisinde yaşanan darboğazlar nedeniyle, yükseköğretime ayrılan ödeneklerin arttırılarak sürdürülmesinde yaşanan iktisadi krizlerle birlikte yükseköğrenim için ayrılan kaynaklar ise azalmıştır (Kesik, 2003:113; Söyler, 2009:14; İlyas, 2012:14). Teknolojinin hızla artan maliyeti, yükseköğretime duyulan talebin çabuk değişmesi sonucunda yükseköğretimdeki birim maliyetlerin ekonominin tamamındaki birim maliyetlerin birçoğundan daha hızlı artması, kamunun gelirinin istenilen düzeyde artmaması ve kamu gelirinin paylaşımı konusunda yaşanan temel sorunlar gibi unsurlar sonucunda kamu kaynakları yükseköğretim hizmetlerinin finansmanında yetersiz kalmıştır (İlyas, 2012:1-6).

Ancak, düşük faizli öğrenci kredileri ve burs sistemleri ile yükseköğrenimin sosyal faydası sonucu özel kaynakların katılımının sınırlı kaldığını dikkate

aldığımızda, kamu kesiminin yükseköğrenimin finansmanında hala çok önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür (Kesik, 2003:151).

Yükseköğretim kurumları, kamudan daha fazla kaynak talep etmek yerine kamu dışında yeni kaynaklar bulmak çabası içine girmişlerdir (Kesik, 2003:113; Söyler, 2009:14; İlyas, 2012:14). Gerek özel yükseköğretim kurumları aracılığıyla ve gerekse hizmetten yararlanandan harç alınması yoluyla, yükseköğretim sistemi içinde özel kaynaklar önemli ölçüde yer tutmaya başlamıştır (Kesik, 2003:151).

2.2.1.2. Harçlarla (Kısmi) Finansman

Harçlar, fiyatlar ve vergiler arasında yer alan bir kamu geliridir. Harca konu teşkil eden hizmetler sadece devlet tarafından üretilmektedir. Harç, bazı kamu kuruluşlarının sundukları kamusal hizmetlerden yararlananların bu yararların belli olarak ödedikleri karşılıklardır. Harçlarla finansman, yükseköğretim için gerekli finansmanın büyük oranda hizmet alan aile ya da bireylere ödettirilmesi ilkesine dayanan finansman yaklaşımıdır (Karataş, 2006: 54). Bu yöntemde yükseköğretim yarı kamusal veya karma bir mal olarak kabul edilmektedir (YÖK, 2007:17, Kale, 2011:10, Karakütük, 2006:223). Harçlarla finansman yönteminde kaynakların bir bölümü alınan vergilerden devletçe karşılanır, diğer bir bölümü de hizmeti alan öğrencilerden alınmaktadır.

Harçlarla finansman değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bunlar (Akalin, 2000:256-263):

- Ailelerin zorunlu katkısı,
- Hayır kurumlarının (vakıf ve dernekler) ve işverenlerin sağladıkları burslar,
- Bankaların harçları kredilendirilmesi,
- Devlet kredi ve bursları,
- Mezun vergileri,
- Sosyal güvenlik türü borçlanma.

Harçlarla finansman, devletin kamusal eğitim hizmeti üretmesinin karşısına, piyasa yoluyla kaynak tahsisini koymaktadır. Eğitim, piyasada alınıp satılan bir mal/hizmet olarak görülmektedir. Eğitimden yararlanan öğrenciler ve aileleri, öğrenim fiyatını ödeyerek sisteme parasal kaynak sağlamaktadır. Gerekçe olarak bedel ödeme, kaynak sağlama ve kullanımda etkinliği arttırmaktadır. Öğrenci ve velilere, eğitim sürecini yargılama ve sorgulama olanağı vermektedir. Böylece bireysel tercihler dikkate alınmaktadır (Kurul, 2012: 180).

Harçlarla finansmanda, devlet katkısı yanında öğrenci katkısı ve benzeri kaynakların çeşitlendirilmesinin iki önemli yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Birinci yararı, devlet üniversitelerine öğrencilerin harç ödeyerek katılmaları, kamu bütçesinin daraldığı dönemlerde uygun parasal düzenlemelerin yapılmasını olanaklı kılmaktadır. İkinci yararı ise mali olarak devlete bağımlılık, üniversite özerkliğini olumsuz etkilemektedir. Yükseköğretime parasal kaynak akışının çeşitlenmesi, özerkliğin daha çok yaşatabileceği bir çerçeve oluşturmaktadır (Tural, 2002:218).

Harçlarla finansmanın bazı olumsuz sonuçlarda doğurabileceği ifade edilmektedir. Bunlar (Kurul, 2012:180):

- Eğitimde eşitsizlikler artar; bu durum, istihdamda da eşitsizlikleri yükseltir,
- Bölge/kent ve okul düzeyinde ayrışmalar keskinleşir,
- Özel sektörün gitmek istemediği az gelişmiş eğitim bölgeleri ihmal edilir,
- Eğitimde bireysel yararlar odaklı, bireyci bir yönelim başlar; dışsal yararlar ihmal edilir,
- Toplumsal sınıfların okulları farklılaşır.

Türkiye’de yükseköğretimde adalet konusunda yaşanan tartışmalarda yükseköğretim maliyetinin en azından bir kısmının aldığı üst eğitim nedeniyle daha iyi gelir elde edebilme potansiyeli kazanan öğrencilerle karşılanması gerektiğini savunanlar olmuştur (Söyler, 2009: 14). Bunun nedeni, yükseköğretimi kazanan kesimlerin yüksek gelir grubuna dahil kişilerden olduğunun düşünülmesidir

(Karakaş, 2008). Bu uygulamayı destekleyen diğer bir görüş ise, eğitimin kademesi yükseldikçe kişinin kişisel getirisinin buna bağlı olarak arttığı söylemidir (YÖK, 2008).

2.2.1.3. Özel Kaynaklarla (Dolaylı) Finansman

Özel kaynaklarla ya da üniversite-sanayi işbirliğiyle finansman olarak da kabul edilen bu yöntemde yükseköğretimin genel olarak kamu ve öğrenci dışından finanse edilmesi ön plana çıkmaktadır. Burada yükseköğretim hizmeti devlet ya da özel kesim tarafından üstlenilebilmektedir. Burada devlete düşen görev, öğrencilere eğitim ihtiyacını görmek üzere gerekli olan kredi ve hibe biçiminde transferler bulmaktır (Karakütük, 2006:223).

Ödemeli finansman olarak da adlandırılan bu yöntemde genel kabul gören ilke yükseköğretim “*bedava*” olmamalı, ancak öğrenci öğrenim görürken ücret ödememelidir (Aydoğan, 2009). Bu finansman yöntemine göre, eğitim özel mal olarak görülmektedir. Eğitimden yararlanan birey ve aileleri ya da bireyin öğrenimini destekleyen kuruluşların (merkezi-yerel yönetim, işverenler ya da gönüllü örgütlerin), bu hizmetin bedelini ödemeleri beklenmektedir (Kale, 2011: 10).

Yükseköğretim hizmetlerinin günümüzde ya kamu kaynaklarıyla ya da öğrenci harçlarıyla ağırlıklı olarak finanse edildiği ve bu kaynakların da her geçen gün daha da kıt kaynaklar haline geldiği düşünüldüğünde, bu yöntemle finansman sağlanması önemli görülmektedir (Gülşen ve Akpınar, 2011:1228).

Özel kaynaklarla finansmanda en önemli gelir kaynağı harçlardır. Eğitim hizmeti piyasada alınıp satılan bir mal olarak değerlendirilir ve eğitimin maliyetinde bireysel yararlar göz önünde bulundurularak hesaplanmaktadır (Karakütük, 2006: 223). Yükseköğretim hizmetlerinin harçlar yoluyla ücretlendirilmesinin gelir seviyesi düşük öğrenciler ve aileler üzerinde olumsuz etki yapması kaçınılmazdır. Bu durumu en aza indirmek, yükseköğretime tüm kesimlerin erişimi ve fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla finansal yardım ve destek kurumları ortaya çıkmıştır (İlyas, 2012: 15).

Dünya genelinde kamu yükseköğrenim kurumları harç rakamlarını giderek artırmakta bu bakımdan özel yükseköğretim kurumlarına benzemektedirler. Örneğin; Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Filipinler’de yükseköğrenim hizmetinin sunulmasında önemli bir yer tutmaktadır. Brezilya, Meksika, Kolombiya, Peru ve Venezüella gibi Latin Amerika ülkelerinde, kamu yükseköğrenim sisteminden özel yükseköğrenim sistemine çok önemli bir geçiş sağlanmaktadır (Kesik, 2003:129).

2.2.2. Türkiye’de Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansmanı

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yükseköğretimin finansmanı büyük ölçüde devlet dışında yer alan vakıf kurumları eliyle karşılanırken, Cumhuriyet döneminde bu uygulama terkedilerek, yerini kamu finansmanına bırakmıştır (Meriç, 1998: 49). Türkiye’de yükseköğretimin finansmanındaki ortak payda, sunulan her düzeydeki yükseköğretimin 1982 Anayasa’nın 130.maddesinde ifadesini bulan kamu hizmeti niteliğini taşımasıdır (YÖK, 2007: 64). 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 38.maddesine göre; “*Yükseköğretim paradır. Başarılı olan fakat maddi imkanları elverişli olmayan öğrencilerin kayıt ücreti, imtihan harcı, her türlü giderleri burs, kredi, yatılılık ve benzeri yollarla karşılanır.*” denilmiştir.

Türk yükseköğretim sisteminin finansman yapısı, genel hatlarıyla kamu kaynaklarına dayanmaktadır. Kamu dışı kaynakların toplam eğitim finansmanı içindeki payı oldukça düşüktür. Kamu dışı kaynaklar, öğrenim ücreti, döner sermaye işletmelerinin karı, halk katkısı, hizmet sunumları ve bağışlardan oluşmaktadır. Kamu kaynakları ise merkezi yönetim bütçesinden tahsis edilen ödenek, özel idare katkıları, öğrenim ve harç kredisi geri ödemeleri (Yurtkur), fon ve ek kaynak gelirleridir (Kale, 2011:17-29).

2.2.2.1. Kamusal Finansman

Türkiye’de devlet üniversitelerinin finansmanı, kamusal finansman yani bütçe ile finansman şeklindedir (YÖK, 2007: 58). Kamusal finansman, kamu sektörü tarafından doğrudan harcamalarla finansman ve transfer harcamalarıyla finansman olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir (Söyler, 2009:12). Türkiye’de yükseköğrenim hizmetinin kamusal finansmanı siyasi bir tercihin sonucu olmuştur.

Nitelikli insan gücü yetiştirmek amacıyla Türk yükseköğrenim kurumları devlet tarafından kurulmuşlardır (Kesik, 2003:194).

1982 Anayasasının “Devletin YÖK’na ve yükseköğrenim kurumlarına sağladığı mali kaynakların kullanılmasının kanunla düzenlenmesi gerektiği” hükmünü getirmesi, devletin yükseköğrenim hizmetlerine mali destek sağlamasının anayasal güvence altına alındığını ve bu mali yardımın TBMM’nin onayıyla yapılabileceği ilkesinin benimsendiğini göstermektedir.

2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun yürürlüğe girmesiyle başlayan 1981 reformuyla, yükseköğrenimde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu kanun, devletin mali yardımını yükseköğrenim hizmetinin finansmanında ana kaynak kabul etmekle birlikte, bu hizmetin üretilmesinden doğan cari hizmet maliyetinin bölüşmeye dayalı bir alt yapı içinde karşılanmasını öngörmektedir. Bu sistemde, bir yandan öğrenci katkı payı adıyla hizmetten faydalananlardan belirli bir miktar alınarak bunun özel ödenek olarak kaydedilmesi uygulamasını getirirken, diğer yandan devlet katkısının ne şekilde yapılacağı hükme bağlanmıştır (Kesik, 2003:194). 2547 Sayılı Kanunun 55.maddesine göre devlet üniversitelerinin başlıca finansman kaynakları şunlardır:

- Her yıl bütçeye konulacak ödenekler,
- Kurumlarca yapılacak yardımlar,
- Alınacak harç ve ücretler,
- Yayın ve satış gelirleri,
- Taşınır ve taşınmaz malların gelirleri,
- Döner sermaye işletmelerinden elde edilecek karlar,
- Bağışlar, vasiyetler ve diğer gelirlerdir.

Söz konusu gelirler arasında en büyük pay, merkezi yönetim bütçe ödenekleridir.

2.2.2.1.1. Bütçe Ödenekleri

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 12.maddesine göre merkezi yönetim bütçesi içinde özel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinden olan devlet üniversiteleri; belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi olan, kuruluş ve çalışma esasları özel kanunla (2547 Sayılı Kanun) düzenlenen ve başka bir ad altında bütçe oluşturulamayan idarelerdir.

2547 Sayılı Kanunda yükseköğretim kurumlarının gelirleri arasında “*bütçe ödenekleri*” sayılmıştır. Devlet bütçesinden ayrılan bütçe ödenekleri, belirli amaçlara yönelik olarak bütçeye konulan özel ödenekler ve yine bu amaçlarla çeşitli kamu kurum ve kuruluşlardan sağlanan gelirleri kapsamaktadır (İlyas, 2012:93).

Türkiye’de yükseköğretimin gelirleri arasında en büyük pay, merkezi yönetim bütçesinden tahsis edilen ödenek, yani hazine yardımlarıdır.

Tablo 2.2:Yükseköğretim Kurumlarının Gelir Dağılımı Oranı (2007-2014)

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Hazine Yardımını (%)	80,7	79,7	83,3	80,6	83,8	88	89	89,6
Öz Gelirler (%)	19,2	20,2	16,6	19,3	16,1	11,8	10,9	10,3

Kaynak: 2012-2014 MYBK, 2012-2013 MEB İstatistikleri, Kodal, 2012: 15.

*2014 Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu tahmini verisidir.

Tablo 2.2’de yükseköğretim kurumlarının merkezi yönetime mali bağımlılığını göstermektedir. Türkiye’de yükseköğretim büyük ölçüde devlet desteği ile yürütülmektedir. Üniversitelerin giderlerinin %80-85’lik kısmı hazine yardımı, %16-21’e yakın kısmı ise öz gelirlerden karşılanmaktadır. Hazine yardımlarının üniversite gelirleri içindeki payı son yıllarda artmaktadır. Öyle ki 2007 yılında %80,7’den bu oran 2013 yılında %89’a yükselmiştir.

Yükseköğretim bütçeleri hazırlanırken, pazarlık ve anlaşma modeli uygulanmaktadır (Erdem, 2006:302). Türkiye’de üniversitelere kaynak tahsisinde sert bir bürokrasi uygulanmakta ve yükseköğretim bütçesi 7 aşamadan geçerek yürürlüğe girmektedir. İlgili üniversitenin bütçe taslağı Strateji Daire Başkanlığınca hazırlanmakta ve YÖK’ün denetimine sunulmaktadır. YÖK’ün kontrol ettiği bütçe

taslağı onaylanmak üzere MEB'e gönderilmekte MEB onay verdikten sonra bütçe TBMM'ye gönderilmektedir. Sonra Meclis Komisyonuna havale edilmektedir. Burada bütçe karara bağlanmakta ve bütçe meclis genel kuruluna iletilmektedir. Genel kurulda görüşülerek kabul edilen bütçe Cumhurbaşkanının onayı sonrasında yürürlüğe girmektedir (Taşar, 2011:1203).

Türkiye'de ki devlet üniversiteleri, kaynaklarını nasıl kullanacakları konusunda oldukça kısıtlı bir özerkliğe sahiptir. Üniversiteler bütçelerinde en az elli kaleme yer vermekte ve sadece kalemler arasında belirli oranlarda aktarım yapma yetkisine sahiptirler. Her bir kaleme ayrılan tutar genellikle önceki dönemlerin temelinde belirlenmektedir (Şahin, 2010:600). Harcama kalemleri personel giderleri, sosyal güvenlik kurumuna prim ödemeleri, hizmet alımları, tüketim amaçlı malzeme ve mal alımları, demirbaş alımları, makine ve teçhizat alımı, inşaat ve onarım giderleri, taşıt alımı, diğer ödemeler ve transferler olarak gruplandırılabilir. Diğer cari ödenekler ve yatırım ödeneklerinin üzerinde özel durulması gerekmektedir. Çünkü diğer cari giderler, yükseköğretim kurumlarının esas hizmet ödeneğini oluşturmakta ve bu giderdeki değişiklikler yükseköğretim kurumlarının sundukları hizmetin kalitesini etkileyebilmektedir (Kesik, 2003:199-201).

Türkiye'de yükseköğrenime doğrudan yapılan kamu kaynakları tahsisi, esas olarak YÖK ile yükseköğrenim kurumlarına tahsis edilen bütçe ödenekleriyle gerçekleştirilmektedir. Bir başka ifadeyle, YÖK ile yükseköğrenim kurumları bütçeleri, toplam yükseköğrenim bütçesini oluşturmaktadır (Kesik, 2003:197-205). Devlet üniversitelerinin bütçeleri, bağlı bakanlık olması nedeniyle mevzuata göre Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi ile birlikte değerlendirilmektedir. Sayıları 100'ü geçen devlet üniversitelerinin bütçeleri, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinin yaklaşık % 25'ini oluşturmaktadır (Kodal, 2012:9).

Tablo 2.3'de görüldüğü üzere YÖK ve Üniversite bütçelerinin Merkezi Yönetim Bütçesi içindeki payı 2005 yılına kadar %3'ün altında gerçekleşmiş, bu yıldan itibaren %3'ün üzerinde ve 2011 yılından itibaren ise %3,6'nın üzerinde gerçekleşmiştir. YÖK ve yükseköğrenim kurumu bütçelerinin GSMH içindeki payı

ise %1 düzeyine ulaşamamakla birlikte, en yüksek oran olarak 2013 yılında %1'e yaklaşmıştır.

Tablo 2.3: YÖK ve Yükseköğretim Kurumları Bütçeleri (1999-2013)

Yıllar	YÖK ve Yükseköğretim Kurumu Bütçeleri (Milyon TL)	Merkezi Yönetim Bütçesi (Milyon TL)	GSYH (Milyon TL)	YÖK ve Yükseköğretim Kurumu Bütçesi /Merkezi Yönetim Bütçesi (%)	YÖK ve Yükseköğretim Bütçesi/GSYH (%)
1999	677	27.267	104.596	0,24	0,64
2000	1.047	46.827	166.658	2,23	0,63
2001	1.365	48.519	240.224	2,82	0,57
2002	2.496	98.131	350.476	2,53	0,71
2003	3.409	147.230	454.781	2,31	0,75
2004	3.894	150.658	559.033	2,58	0,70
2005	5.218	156.089	648.932	3,34	0,80
2006	5.847	174.958	758.391	3,34	0,77
2007	6.587	204.989	843.178	3,21	0,78
2008	7.318	222.553	950.534	3,29	0,77
2009	8.773	262.218	952.559	3,34	0,92
2010	9.355	286.981	1.098.799	3,25	0,85
2011	11.504	312.573	1.298.062	3,68	0,87
2012	12.744	350.898	1.434.712	3,63	0,88
2013	15.228	404.046	1.571.181	3,76	0,97

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü; MEB İstatistikleri, 2012-2013.

Türkiye'de yaşanan ekonomik ve mali krizlerin etkisiyle yükseköğretim hizmetine yeterince kamu kaynağının aktarılamaması, yükseköğrenimin finansmanında yaşanan sorunların ağırlaşmasına neden olmuştur. Finansman sorununun aşılabilmesi için cari hizmet maliyetine katkı olarak yükseköğretim öğrencilerinden pay alınmaya başlanması ve özel kaynakların da sisteme dahil edilmesi konusunda çaba sarf edilmesi, vakıf yüksek öğrenim kurumlarının kurulmasına imkan verilmesi, yüksek öğrenim hizmetinin finansmanında son yirmi yılda gerçekleştirilen önemli yenilikler olmuştur (Kesik, 2003:5-6).

Türkiye'de üniversitelerin yatırım ihtiyacı, hem yükseköğretime olan talebi karşılamak hem de sunulan hizmetin kalitesini geliştirmek açısından oldukça yüksektir (YÖK, 2005:107). Yatırım bütçesiyle ilgili önemli bir konuda bu

ödeneklerin hangi amaç için kullanıldığıdır. Yükseköğretim kurumlarının 2011 yılı yatırım bütçesinin yaklaşık %60'ı eğitim amaçlı, %17'si sağlık amaçlı ve kalan %23'ünde spor, kültür ve araştırma geliştirme amaçlı yatırımlara yönelik tahsis edilmiştir. Eğitim sektörü kapsamında verilen yatırım ödenekleri, eğitim amaçlı kapalı alanların yaratılması ve onarımı, altyapı ihtiyaçlarının karşılanması, eğitim hizmetlerinde kullanılacak makine, teçhizat ve bilimsel yayın alımı gibi giderler için kullanılmaktadır. Ayrıca idari birimler ve çarşı, kültür ve kongre merkezi ile yemekhane gibi sosyal birimlerde eğitim sektörü kapsamında verilen ödeneklerle yapılmaktadır (İlyas, 2012:105).

2.2.2.1.2. Yurtkur

Yükseköğretimde barınma hizmetini kamu adına karşılamak ve yürütmek üzere 1961 yılında Kredi ve Yurtlar Kurumu (Yurtkur) kurulmuştur. Yurtkur'un amacı, yurt içi ve dışında yükseköğretim gören öğrencilere kredi vermek, barınacakları yurtlar sağlamak ve işletmek suretiyle öğrencilerin yükseköğretimlerini, sosyal ve kültürel gelişmelerini kolaylaştırmak olarak belirlenmiştir. Bu hizmet, özellikle düşük gelir grubundan gelen öğrenciler açısından oldukça önemlidir. Bir yükseköğretim programına kayıtlı olan, ailesi yurdun bulunduğu ilin belediye sınırları dışında ikamet eden ve sabıka kaydı bulunmayan öğrenciler Yurtkur yurtlarından faydalanabilmektedirler (İlyas, 2012:110-117). 2014 yılı itibarıyla 81 il ve 145 ilçede, 2'si yurt dışında bulunmak üzere toplam Yurtların yatak kapasitesi yaklaşık 310.000'dir. Devlet koruması altındaki öğrenciler ile şehit ve gazi çocuklarından yurt ücreti ve depozito alınmamaktadır (Yurt-Kur, 2014).

Yurtkur'un gelir kaynakları hazine yardımı, verilen kredilerin geri ödemeleri, gecikme zammı, faiz gelirleri, yurt yatak ve işletme gelirleri, bağış ve yardımlar, spor toto-loto payları ve at yarışı paylarından oluşmaktadır. Yurtkur'un toplam gelirinin yaklaşık %70'ni hazine yardımı oluşturmaktadır. Gelirin %15-20'sini öğrencilere verilen kredilerin geri ödemeleri temsil etmektedir. Yurt yatak ücretleri ise %7 ile kurumun en büyük üçüncü gelir kalemidir (İlyas, 2012:110).

Yurtkur'un giderleri ise, personel giderleri, sermaye giderleri, sosyal güvenlik kurumu devlet primi ödemeleri, mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler (burs

ödemeleri, yemek yardımı vb.), borç verme (öğrenim kredisi, katkı kredisi ödemeleri) olarak gruplandırılmaktadır (İlyas, 2012:110).

Tablo 2.4: Yurtkur'un 2009-2013 Giderleri

Harcama Kalemleri	Yıllar	2009	2010	2011	2012	2013
Personel Giderleri	Bin TL	144.767	156.504	178.864	215.694	234.792
	%	5,3	5,1	4,4	4,4	4,2
Sosyal Güvenlik Kurumu Devlet Primi Giderleri	Bin TL	17.091	28.651	32.671	37.841	41.299
	%	0,6	0,9	0,8	0,7	0,7
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	Bin TL	295.283	337.318	425.587	567.395	701.827
	%	10,8	11,2	10,6	11,6	12,8
Cari Transfer Harcamaları	Bin TL	481.356	661.579	1.007.385	1.318.057	1.560.113
	%	17,6	22	25	27	29
Sermaye Giderleri	Bin TL	67.338	82.168	96.056	632.139	670.703
	%	2,47	2,73	2,39	13	12
Borç Verme (Öğrenim Kredisi-Katkı Kredisi)	Bin TL	1.346.724	1.481.118	1.804.273	2.098.088	2.255.458
	%	49	49	45	43	41
Toplam (Merkezi Yönetim Bütçesinden Giderler İçin Ayrılan Pay–Bin TL)		2.724.369	3.009.927	4.016.681	4.869.215	5.464.192

Kaynak: Yükseköğretim ve Kredi ve Yurtlar Kurumu, www.kyk.gov.tr

Tablo 2.4'de göre Yurtkur'un giderleri her yıl makul oranlarda artış göstermiştir. Sermaye giderleri, en yüksek %12 ile 2013 yılında en düşük %2,47 ile 2009 yılında gerçekleşmiştir. Yurtkur'un giderlerinin önemli bir kısmını gayrimenkul sermaye üretim gideri, mamul mal alımı, gayrimenkul büyük onarım gideri, gayrimenkul alımı ve kamulaştırma ve gayri maddi hak alımları olan sermaye giderleri oluşturmaktadır. Mal ve hizmet alımı giderleri oran olarak her yıl birbirine yakın olmakla beraber en yüksek %12,8 ile 2013 yılında en düşük %10,8 ile 2009 yılında gerçekleşmiştir. Cari transfer harcamaları (hane halkına yapılan transferler, öğrencilere yapılan burs ödemesi, yurtlarda barınan öğrencilere yapılan beslenme yardımı) en yüksek %29 ile 2013 yılında en düşük %17,6 ile 2009 yılında gerçekleşmiştir. Öğrenim ve katkı kredisini içeren borç verme giderleri ise en yüksek %41 ile 2013 yılında en düşük ise %49 ile 2009 yılında gerçekleşmiştir.

2.2.2.1.3. Burslar

Burs, "ülke içerisinde yükseköğretim gören başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere 5102 Sayılı Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs/Kredi verilmesine

ilişkin Kanun hükümlerine göre karşılıksız verilen paradır” (Yurtkur, 2014). Burs, yükseköğretim sisteminde dünyanın pek çok yerinde kullanılan bir finansman yöntemidir. Burslar, kamu ve özel sektör kaynaklı olabilmektedir. Kamu sektörü, ekonomik koşullardan ve toplumun gelir dağılımından aldığı payı göz önünde bulundurarak yükseköğretim öğrencilerine burs sağlayabilmektedir. Özel sektör de burs vermektedir (Akça, 2012:101). 2547 Sayılı Kanun’a göre Yurtkur’ca verilen katkı kredisi payları ile belirlenen katkı payları arasındaki farkın üniversite işletme hesabından geri dönüşlü ve düşük faizli kredi ve karşılıklı veya karşılıksız burs olarak verilmesi öngörülmektedir (YÖK Mevzuatı, 2000:12). Yurtkur, yurtiçinde yükseköğrenim gören öğrencilere burs/öğrenim ve katkı kredisi, yurt dışında yükseköğrenim gören öğrencilere burs/öğrenim kredisi vermektedir.

Tablo 2.5: Burs Alan Öğrenci Sayısı ve Toplam Burs Miktarı (2004-2013)

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Burs Miktarı (Bin TL)	Öğrenci Başına Burs Miktarı (Yıllık-Bin TL)
2004	54.724	49.348	902
2005	98.110	123.571	1.259
2006	135.497	204.167	1.506
2007	168.923	298.532	1.767
2008	181.490	320.823	1.768
2009	198.707	375.601	1.890
2010	234.130	525.627	2.245
2011	320.912	804.125	2.505
2012	348.904	1.021.217	2.927
2013	395.679	1.205.589	3.047

Kaynak: Yurt-Kur, 2013:48-51

Tablo 2.5’de 2004 yılından 2013 yılına kadar Yurtkur’dan burs alan öğrenci sayısı ve toplam burs miktarları verilmiştir. 2011 yılında 320.912 öğrenciye burs verilmiş, toplam 804.125 TL ödeme yapılmıştır. 2012 yılında 348.904 öğrenciye burs verilmiş ve 1.021.217 TL ödeme yapılmıştır. 2013 yılında ise 395.679 öğrenciye 1.205.589 TL ödeme yapılmıştır.

Burs hizmetleri, düşük gelirli ailelerin çocuklarının yükseköğretimden faydalanmasının sağlanması açısından önem taşımaktadır. En başarılı veya gelir düzeyi yetersiz öğrenciler burslardan faydalanmaktadır. Başarı kriteri dışında öğrenci

ve ailesinin hali hazırdaki geliri öğrencinin burs almasında belirleyici olmaktadır (İlyas, 2012:165).

Burs alan öğrenciye öğrenim kredisi, öğrenim kredisi alan öğrenciye ise burs verilmemektedir. Bu durumda bir öğrenci hem burs hem de öğrenim kredisi alamaz. Öğretim kurumunca başarısız olduğu bildirilen öğrencilerin bursu kesilir ve tekrar burs verilmez. Bursu kesilen öğrencilere, burslarının kesildiği tarihten itibaren Yurtkur Öğrenim Kredisi Yönetmeliğinde belirlenecek esaslara göre kredi verilebilmektedir (Yurtkur, 2014).

Diğer taraftan Genel Bütçeli İdareler ile Özel Bütçeli İdareler dışında kalan kamu kurum ve kuruluşlarının kendi mevzuatlarındaki kriterlere göre belirledikleri öğrencilere ödenekleri ilgili kurum tarafından bir ay önceden kurum hesabına aktarılması kaydıyla herhangi bir kesinti yapılmadan burs ödemesi yapabilmektedir. Buna göre 2012 yılında kamu kurum ve kuruluşlarınca (Türk Tarih Kurumu, TÜBİTAK, Merkez Bankası, İstanbul M.M.İ.B, Çanakkale Belediyesi, Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Kültür Merkezi Bşk., Uludağ İhracatçılar Birliği, Türk Dil Kurumu) toplam 905 öğrenciye burs verilmiştir (Yurt-Kur, 2012:53).

2.2.2.1.4. Krediler

Kredi, öğrencilerin eğitim maliyetlerini karşılamak için hükümet kuruluşları, bankalar ve diğer finansal kuruluşlardan borçlanma yöntemi olarak bilinen bir uygulamadır. Kredi alacak öğrenciler, genelde öğrenim ücretlerini şu anda ödeyemeyecek olanlar veya daha sonra ödemek isteyenlerdir. Kredi uygulaması, alt gelir gruplarına ait öğrencilerin üniversiteye kayıt yaptırmalarına imkan tanımaktadır. Bu yöntem, yükseköğretim maliyetinin zamana yayılmasına imkan veren bir finansman yöntemidir (Gölpek, 2011:25-33).

Devlet kredileri, hem yarar hem de fırsat eşitliği ilkesiyle bağdaşmaktadır. Öncelikle yoksul öğrencilerden başlayarak öğrencilerin kredilendirilmesini öngörmektedir (Kurul, 2012:198). Kredi sisteminin, kamusal finansman sisteminden daha fazla adil olduğu söylenebilmektedir. Ancak bu sistemin, yüksek gelir gruplarından alt gelir gruplarına doğru gelirin yeniden dağılımı ve yükseköğretim

finansmanının kamu kaynaklarından özel kaynaklara kaldırılmasına yol açmadığına dair bulgular bu kredilerden yüksek gelir gruplarına ait öğrencilerinde faydalandığı görüşünü ortaya çıkarmaktadır (Gölpek, 2011:25-33).

Yükseköğretim, aynı zamanda bir yatırım malı olup faydaları kişi mezun olduktan sonra ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bir öğrenciye yapılan devlet yardımının karşılıklı ya da karşılıksız olması kararının, o öğrencinin yükseköğretimi tamamladıktan sonra elde edeceği gelire bağlı olarak verilmesi gerekmektedir. Bu durumda bursların, sadece başarı temelinde verilmesi, gelir seviyesi düşük olanlar da dahil olmak üzere diğer tüm öğrencilere kredi verilmesi ve kredi geri ödemelerinin gelire dayalı olarak yapılması sağlanabilmektedir (İlyas, 2012:166).

Öğrenim kredisi, Yurtkur yönetmeliğine göre *“Yükseköğretim gören Türk vatandaşı olan öğrencileri maddi yönden desteklemek, sosyal ve kültürel gelişmelerini kolaylaştırmak amacıyla devam ettikleri yükseköğretim kurumlarının normal öğrenimi süresince verilen, zorunlu hizmet yükümlülüğü bulunmayan borç paradır.”* (Yurtkur, 2014).

İkinci öğretime veya vakıf üniversitelerine kayıtlılar dahil olmak üzere tüm öğrenciler öğrenim kredisinden faydalanabilmektedir. Sadece Yurtkur bursu alan, bir işte çalışan ve bu işten en az asgari ücret düzeyinde gelir sağlayan, yabancı uyruklu ve daha önce aynı seviyede bir eğitim almış öğrenciler kredilerinden faydalanmamaktadır. *“Öğrenim kredisi borcu; öğrenciye normal öğrenimi süresince verilen miktarlara Türkiye İstatistik Kurumu Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE)’ndeki artışlar uygulanarak, hesaplanacak miktarın ilave edilmesi ile tespit edilir.”* (Yurtkur, 2014).

Kredi alacak öğrencilerin tespitinde, Milli Eğitim Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, YÖK Başkanlığı ve Üniversite Rektörlüklerinin görüşleri, Yurtkur’un bütçe imkanları ve başvuran öğrenci sayısı belirleyici olmaktadır. Kredi için başvuran öğrenci sayısı, kredi verilmesi planlanan öğrenci sayısından fazla ise, başvuruların Yurtkur Yönetim Kurulunca belirlenen esaslar çerçevesinde değerlendirileceği ve uygun adaylara kredi verileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte

2003 yılından itibaren bu eleme sürecine başvurulmamakta ve istenen şartları taşıyan her öğrenciye öğrenim kredisi verilmektedir (Yurtkur, 2008:42).

Kredi alınan süre, kayıtlı olunan programın normal süresiyle sınırlıdır. Dolayısıyla, eğitimlerini normal süre içerisinde tamamlayamayan öğrenciler, programlarına devam ettikleri ilave süre içerisinde krediden yararlanamamaktadır. Ayrıca, bir öğretim yılından uzun süre başarısız olan veya yanlış beyanda buldukları tespit edilen öğrencilerin kredileri kesilmektedir (İlyas, 2012:114).

Tablo 2.6: Öğrenim Kredisi Alan Öğrenci Sayısı ve Ödeme Miktarı (2002-2013)

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Ödeme Miktarı (Bin-TL)	Öğrenci Başına Ödeme Miktarı (Yıllık-Bin TL)
2002	451.550	495.664	1.098
2003	494.070	362.776	734
2004	522.670	533.982	1.022
2005	537.031	680.059	1.266
2006	569.276	844.551	1.484
2007	572.552	961.674	1.680
2008	578.009	1.036.282	1.793
2009	587.131	1.213.653	2.067
2010	611.903	1.335.320	2.182
2011	592.582	1.646.006	2.778
2012	667.359	1.942.806	2.911
2013	706.512	2.250.046	3.184

Kaynak: Yurt-Kur, 2013:48-51

Tablo 2.6’da görüldüğü üzere öğrenim kredisi alan öğrenci sayısında ve ödeme tutarlarında genel itibariyle artış görülmüştür. 2002 yılında 2003 yılına göre öğrenci sayısı daha az olmasına rağmen daha fazla öğrenim kredisi ödenmiştir. Bunun nedeni 2003 yılında, öğrenim kredisi ödeme tutarında düşüş yaşanmasıdır. Benzer şekilde 2010 yılında öğrenim kredisi alan öğrenci sayısı, 2011 yılındaki öğrenci sayısından fazla olmasına rağmen daha az öğrenim kredisi ödenmiştir. Bu durum incelendiğinde, o dönemde üniversiteye girişte puanlara uygulanan katsayı oranlarının değişmesi ve bu nedenlerle üniversiteye kabul edilen öğrenci sayısındaki düşüş veya artış veya öğrenim kredisine başvuran öğrenci sayısının az veya fazla olması nedeniyle rakamsal olarak değişme görüldüğü söylenebilmektedir.

Katkı Kredisi: 2547 Sayılı Kanun 4.maddeye göre; “*Katkı kredisi, yükseköğretim kurumlarında bir öğrenci için cari hizmet ödeneği karşılığı Bakanlar Kurulunca tespit edilen miktarın devlet katkısı dışında kalan ve borçlanma karşılığı Kurumca öğrenci adına öğretim kurumu (üniversite) hesabına ödenen paradır.*” Başka bir deyişle, katkı payları öğrenci adına Yurtkur tarafından üniversitelere ödenmekte ve öğrenci bu tutarı Yurtkur’a borçlanmaktadır. Üniversiteler, Bakanlar Kurulunca belirlenen katkı payı miktarını %20 arttırma yetkisine sahiptirler.

Katkı kredisinden yararlanma şartları, lisansüstü düzeyde eğitim gören ve vakıf üniversitelerine veya ikinci öğretim programlarına kayıtlı öğrencilerin bu krediden faydalanamaması dışında öğrenim kredisinin şartlarıyla aynıdır. Uygulamada, ilgili mevzuatta belirtilen şartları yerine getiren her öğrenci herhangi bir seçme işlemi olmadan krediden faydalanabilmektedir (İlyas, 2012:115).

Tablo 2.7: Katkı Kredisi Alan Öğrenci Sayısı ve Ödeme Miktarı (2002-2013)

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Ödeme Miktarı (TL)	Öğrenci Başına Ödeme Miktarı (TL)
2002	405.791	124.476.646	307
2003	428.270	73.342.156	171
2004	459.595	93.917.069	204
2005	481.011	113.389.306	236
2006	505.348	124.613.986	247
2007	451.842	127.170.625	281
2008	466.492	129.671.142	278
2009	474.792	141.242.128	297
2010	478.601	152.908.588	319
2011	494.024	159.365.591	323
2012	509.801	162.683.979	319

Kaynak: Yurtkur, 2013:48-51

*2012/3584 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 2012/2013 öğretim yılında birinci öğretim ve açık öğretimde öğrencilerden alınması gereken öğrenci katkı payı tutarlarının Devlet tarafından karşılanmasına karar verildiğinden, 2012-2013 öğretim döneminden itibaren katkı kredisi ödemesi yapılmamaktadır.

Tablo 2.7’de göre 2006 yılında katkı kredisi alan öğrenci sayısında 2007 yılına geçerken bir düşüş yaşanmıştır. Bunun nedeni, üniversite sınav sisteminde 2006 yılında yapılan değişiklik nedeniyle öğrencilerin bu konuda çekimser ve telaşlı davranmaları, sistemin henüz oturmayışı ve bu nedenlerle üniversiteye başvuran

öğrenci sayısındaki düşüş ya da katkı kredisine başvuran öğrenci sayısının az olması neden olarak gösterilebilmektedir.

Kurumdan katkı kredisi alan öğrencilerin borcu; kredilerinin verildiği tarihten normal öğrenim sürelerinin bitimine kadar geçen veya herhangi bir sebeple kredisinin kesildiği tarihe kadar kredi olarak verilen miktarlara, ÜFE'deki artışlar uygulanarak hesaplanacak miktarın ilave edilmesi suretiyle tespit edilmektedir. Öğrencilerin ödeyecekleri kredi borcu, öğrencilerin öğretimi süresince kurumdan aldığı toplam kredi miktarının 3 katını geçmemektedir (Yurtkur, 2014).

2.2.2.1.5. Vergi Muafiyetleri

Bu finansman yönteminde üniversite öğrencilerine ve ailelere vergi muafiyeti sağlanmaktadır. Bu muafiyet, yükseköğretim harcamalarının vergiden düşürülmesi ya da vergi ödemelerinde kullanılmak üzere kredi sağlanması yoluyla gerçekleşmektedir. Muafiyetler, genellikle öğrencinin ödediği harç miktarının bir kısmını veya tamamını kapsamakta ve harç dışındaki harcamalar bu bağlamda değerlendirilmektedir (İlyas, 2012:27).

Anayasa ve Yükseköğretim Kanunu'yla getirilen sınırlamalar nedeniyle Türkiye'de özel üniversiteler sadece vakıflar tarafından kurulabilmektedir. Özel üniversitelerin kuruluşunun özendirilmesi ve vermekte oldukları eğitimin niceliksel ve niteliksel artışını hedefleyen çeşitli vergisel teşvikler mevzuatta yer almaktadır. Bunların başlıcaları, çeşitli vergi muafiyeti uygulamalarıyla özel üniversitelere bağış yapılmasını özendirmeye yönelik vergisel düzenlemeler oluşturmaktadır. Yükseköğretim Kanunu'nun Ek 7.maddesi vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarının aynı kanunun 56.maddesinde yer alan mali kolaylıklarından, muafiyetlerden ve istisnalardan aynen yararlanacağını hüküm altına almaktadır. Söz konusu, 56. madde üniversitelerin ve ileri teknoloji enstitülerinin genel bütçeye dahil kamu kurum ve kuruluşlarına tanınan mali muafiyetler (emlak vergisi, gümrük vergisi ve kurumlar vergisi (7.maddesi 3.bendinde yazılı olanlar), veraset ve intikal vergisinden muaf tutulmuşlardır), istisnalar ve diğer mali kolaylıklardan aynen yararlanacakları hükmünü getirmektedir (Özden, 2000:105-107).

Ayrıca vakıf yükseköğretim kurumlarına eğitim öğretim ve araştırma tesisleri, öğretim üyesi lojmanları, öğrenci yurtları, sosyal ve kültürel tesisler kurmak üzere hazineye ve kamu tüzel kişilerine ait arazi ve tesislerde tahsis edilebilmektedir (Özsoy, 2002:119).

2.2.2.2. Özel Kaynaklarla Finansman

Yükseköğretim sisteminde yaşanan hızlı genişleme ve artan birim maliyetler sonucunda kamu kaynakları yetersiz kalmaya başladıkça, yükseköğretim hizmetinin maliyetinin bir kısmının kamu dışındaki kaynaklar tarafından karşılanması gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda, yükseköğretim kurumlarının sunduğu hizmetlerin faydalanıcıları olan öğrenciler ve mezunlar harç ve bağışlar yoluyla, özel sektör ise yeni yükseköğretim kurumları kurmak ve üniversiteden araştırma ve eğitim hizmeti satın almak yoluyla yükseköğretim hizmetinin maliyetini kısmen veya tamamen üstlenmişlerdir (İlyas, 2012:119).

Yükseköğretimin özel kaynaklarla finansmanına yönelik uygulamalar; harçlar, döner sermaye gelirleri, ar-ge harcamaları, yükseköğretimin vakıflar tarafından sunumu, girişimci faaliyetler ve bağışların teşvik edilmesidir.

2.2.2.2.1. Harçlar

Harç, *“yükseköğrenim hizmeti üretim bedelinin tamamının ya da bir bölümünün faydalananlardan alınmasıdır.”* Eğitim hizmeti alan öğrencilerden bu hizmetin bir kısmının alınması uygulaması, 2547 sayılı kanunun ilk maddesinde *“öğrencilerin yükseköğrenim kurumlarına ödeyecekleri harçlar”* başlığı altında düzenlenmiştir. 19.11.1992 tarihli ve 3843 Sayılı Kanun ile *“harç”* ifadesinin yerine *“öğrenci katkısı”* ifadesi kullanılmaya başlanmıştır (Kesik, 2003:207). Bu yolla öğrencinin maliyete katılması amaçlanmaktadır.

Türkiye’de harç uygulaması 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun halen yürürlükte olan 38.maddesine dayanmaktadır. Bu maddeye göre; *“Yükseköğretim paralıdır.”* hükmü yer almaktadır. Yükseköğretimin ticarileştirilmesinin ilk uygulaması üniversite kayıtlarındaki harç uygulamasıdır. 1981’de çıkarılan Yükseköğretim Kanunu, üniversitelerdeki harç uygulamasının yasal dayanağı

olmuştur. Türkiye’de 1984-1985 öğretim yılından itibaren öğrencilerin harcamalara katılması esas kabul edilmiş ve öğrencilerin devam ettikleri öğrenim dalları göz önünde tutularak, maliyet bedelinin en çok beşte biri seviyesinde olmak üzere harç ödemeleri zorunlu hale getirilmiştir¹.

Üniversitelerin eğitim hizmetini bir bedel karşılığında sunması, 1985 yılında öğrencilerin cari hizmet bedellerine katılmasıyla uygulanmaya başlanılmıştır. Başlangıçta, cari maliyetin %6’sı katkı payı olarak öğrenciden tahsil edilirken, bu oran günümüzde %1,5 düzeyine gerilemiştir (Şahin, 2010:346). Yükseköğretim kurumlarında öğrenci başına olmak üzere belirlenen cari hizmet ödeneği öğrenim dallarının nitelikleri ve süreleri ile yükseköğretim kurumlarının özellikleri göz önünde tutularak, YÖK tarafından farklı miktarlarda tespit edilmektedir. Cari hizmet maliyetinin yarısından az olmamak üzere bir kısmı devletçe karşılanmakta, geriye kalan tutarı ise öğrenci tarafından ödenmektedir. Devlet ve öğrenci tarafından ödenecek miktarlar ile uygulamaya ilişkin esas ve usuller her yıl Bakanlar Kurulu tarafından, öğrenim yılı başlamadan en geç Temmuz ayı içerisinde belirlenmektedir (Kesik, 2003:208).

Tablo 2.8: Yıllara Göre Bazı Bölümlerin I. Öğretim Harç Durumları (TL)

FAKÜLTE	2000 2001	2001 2002	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009	2009 2013*
Tıp Fak.	148	230	310	375	431	458	483	508	550	591
Hukuk Fak.	75	120	165	200	230	243	256	269	295	313
İktisat Fak.	75	120	165	200	230	243	256	269	295	313
Fen-Edebiyat Fak.	70	110	150	180	207	220	232	244	268	284
Mühendislik Fak.	96	150	205	245	282	300	317	332	365	387
Eğitim Fak.	70	110	150	180	207	220	232	244	268	284
İletişim Fak.	70	110	150	180	207	220	232	244	268	284
Harçtaki % Artışı	55-60	34-36	20	14,9	6,2	5,4	5,17	8,26	7,45	---

Kaynak: <http://osym.gov.tr>

* 2009-2013 Yılları arasında harç miktarları değişmemiş sabit kalmıştır.

¹ 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 2880 Sayılı Kanunla değişik 46.maddesi 18140 sayılı resmi gazete.

Tablo 2.8'e göre harç oranları 2000-2009 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. En yüksek artış %55-60 ile 2000-2001 yıllarında en düşük ise %5,4 ile 2005-2006 yılları arasında olmuştur. 2009-2010 yıllarından sonra ise harç tutarlarında bir değişme görülmemiştir. Harç miktarı daha fazla iş alanı olan ve geçerli meslek grubuna giren (Tıp, Mühendislik vb.) bölümlerde daha yüksektir. En geçerli mesleklerin ve piyasanın kar alanına çevirebileceği bölümlerin harç miktarlarının daha yüksek olması tesadüf değildir. Bu bölümler, piyasa açısından hem önemli hem de üniversiteden mezun olduktan sonra üniversitelilere iş garantisi olarak sunulduğu için daha fazla tercih edilmekte ve harçlar bu oranda yüksek tutulmaktadır.

29.08.2012 tarih ve 28396 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı'na göre 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında öğrenimine devam eden veya yeni kayıt yaptıracak birinci öğretim ve açık öğretim öğrencilerinden, 4 üncü ve 11 inci maddelerdeki hükümler saklı kalmak kaydıyla, öğrenci katkı payı alınmamaktadır. Bu öğrencilerden alınması gereken öğrenci katkı payı tutarları, Devlet tarafından karşılanmaktadır.

Yükseköğretimde birinci öğretim programlarındaki öğretim müfredatının mesai saatleri dışında öğretildiği ve öğrencilerin öğretim süresince ders ve uygulamalara devam etme zorunluluğu olan öğretime ikinci öğretim denmektedir. 3843 Sayılı Yasa yükseköğretim kanununda yapılan bazı değişiklikler kapsamında madde 7'ye göre;

“İkinci öğretim isteğe bağlı ve paralıdır. Paralı öğretime kabul edilecek öğrencilerin ödeyecekleri öğrenim ücreti, öğrenim dallarının niteliklerine, Yükseköğretim kurumlarının özelliklerine ve sürelerine göre öğrenci maliyetleri de dikkate alınarak Yükseköğretim Kurulunun görüşü ve Milli Eğitim Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilir. Ancak, alınacak ücretler normal örgün öğretim için belirlenen cari hizmet maliyetleri²nin yarısından az olamaz.³”

İkinci öğretimde öğrenim harcı, Yurtkur tarafından kredi olarak verilmez. Anne, baba, eş ve çocuklarından birini kaybetmiş veya ikamet ettikleri bina oturulamayacak durumda olan ve bunu vilayetten alınacak bir belge ile teşvik eden

² Örgün öğretim öğrencileri için her yıl Bakanlar Kurulunca belirlenen öğrenci cari maliyetidir.

³ Yükseköğretim Kanunu 27.11.1992 tarih ve 21422 sayılı resmi gazete.

ikinci öğretim öğrencilerinin öğrenim ücretleri, öğrenim gördükleri üniversitenin Öğrenci Sosyal Hizmetler Birimi tarafından karşılanmaktadır (YÖK Mevzuatı, 2000:269).

Tablo 2.9: Yıllara Göre Bazı Bölümlerin II. Öğretim Harç Durumları (TL)

FAKÜLTE	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009	2009 2013*
Veteriner Fak.	1.135	1.360	1.561	1.654	1.745	1.833	1.976	2.134
Fizik Tedavi Reh. Tıbbi Biyol. Bil.Prog.	1.135	1.360	1.561	1.654	1.745	1.833	1.976	2.134
Teknik Eğitim Fak.	610	730	840	890	940	987	1.062	1.147
Devlet Konservatuarı	2.265	2.715	3.121	3.308	3.490	3.666	3.952	4.268
Hukuk Fak.	615	735	845	896	945	993	1.070	1.155
İİBF	615	735	845	896	945	993	1.070	1.155
Fen-Edebiyat Fak.	510	615	704	750	788	828	891	962
Mühendislik Fak.	810	975	1.120	1.186	1.251	1.314	1.416	1.529
Denizcilik Fak.	1.020	1.225	1.407	1.492	1.575	1.655	1.782	1.924
Eğitim Fak.	545	655	753	796	840	882	951	1.027
İlahiyat Fak.	545	655	753	796	840	882	951	1.027
İletişim Fak.	510	615	704	750	788	828	891	962

Kaynak: <http://osym.gov.tr>

*2009-2013 yılları arasında harç miktarları değişmemiş sabit kalmıştır

Tablo 2.9'da görüldüğü üzere 2002-2013 yılları arasında en yüksek öğrenim harcını Devlet Konservatuarı ödemiştir. En düşük öğrenim harcını 2002-2013 yılları arasında Fen Edebiyat Fakültesi ve İletişim Fakültesi ödemiştir. Harç miktarları her iki fakültede de aynı orandadır.

2547 Sayılı Kanuna göre harç öğrencilerin beslenme, barınma, sağlık, spor, kültür ve diğer sosyal hizmet giderleri olmak üzere, yükseköğretim kurumunun cari, sermaye, transfer giderleri ile öğrencilerin kısmi zamanlı olarak geçici işlerde çalıştırılmasına ilişkin giderlerinde kullanılabilir. Uygulamaya bakıldığında, harç gelirlerinin yaklaşık %70'i beslenme, sağlık, spor gibi doğrudan öğrencilere yönelik hizmetler için kullanıldığı görülmektedir (YÖK, 2005:131). Bu hizmetlerde gelir seviyesi düşük öğrencilerin daha yoğun olarak faydalandığı düşünüldüğünde, harç gelirlerinin bu öğrenciler için faydası yüksek hizmetlerin sunumunda kullanıldığı ortaya çıkmaktadır (İlyas, 2012:126).

Harçlarla finansman, kamu hizmetlerinin sunumunda, yarar ilkesinin bir gereği olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede yükseköğretimin dışsal yararlarının devletçe, özel yararlarının ise öğrenim görenlerce karşılanması, bir taraftan yarar ilkesinin, bir taraftan da bu hizmetin karma niteliğinin bir gereğidir (Söyler, 2009: 14). Harç uygulaması hem toplumsal eşitsizliği azaltmakta hem de yükseköğretim kurumlarının gelir seviyesini arttırarak daha fazla sayıda öğrenciye daha yüksek kalite ve çeşitlilikte eğitim verilmesini sağlamaktadır (YÖK, 2007:60).

Harç uygulamasını savunanlar, yükseköğretim hizmetinden bireylerin fayda sağladıklarını ve bu maliyetin tümünün vergi mükellefleri tarafından karşılanmaması gerektiğini, aksi takdirde gelir dağılımının bozulacağını ileri sürmekte, buna karşı çıkanlar ise eğitimin gelir seviyelerine bağlı olmadan bireylerin bilgi ve becerilerini arttırdığını ve iktisadi büyümenin önemli bir unsurunu teşkil ettiğini, bu nedenle yükseköğretimin bütünüyle vergilerle finanse edilmesini önermektedirler (Söyler, 2009:14).

2.2.2.2.2. Vakıf Yükseköğretim Kurumları

1982 Anayasa'sının 130.maddesinde, kanunla gösterilen usul ve esaslara göre kazanç amacına yönelik olmama şartıyla vakıflar tarafından devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumlarının kurulabileceği hükmü getirilmiştir (Kesik, 2003:249). Türkiye'de vakıf üniversiteleri Anayasanın verdiği yetkiye dayanarak, kanunla kurulmaktadır. 2547 Sayılı YÖK Kanununun 6.maddesine göre, vakıflarca kurulan üniversiteler, vakıf tüzel kişiliği dışında ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olurlar ve gelirleri hiçbir suretle vakıf mal varlığı ve hesabına intikal ettirmez.

Bu doğrultuda, ilk vakıf üniversitesi olan Bilkent Üniversitesi 1984 yılında kurulmuştur. Ancak, vakıf üniversitelerinin yasal durumunun 1992 yılına kadar netliğe kavuşmaması nedeniyle başka vakıf üniversitesi kurulamamıştır (YÖK, 2005:22). 1992 yılında ikinci vakıf üniversitesi olan Koç Üniversitesi kurulmuştur (Gürüz, 2001:305). Günümüzde ise 2013-2014 döneminde Türkiye'de eğitim veren vakıf üniversitesi sayısı İstanbul ilinde 38, Ankara ilinde 11, Antalya ilinde 2, Trabzon 1, Burs ilinde 1, Samsun ilinde 1, Mersin ilinde 2, Gaziantep ilinde 3, İzmir

ilinde 4, Konya ilinde 3, Kayseri ilinde 2, Diyarbakır ilinde 1, Adana ilinde 1 olmak üzere toplam 71 tane vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Öğrenci sayılarında yıllar itibariyle artış görülmektedir (ÖSYM, 2014).

Vakıf yükseköğretim kurumları, kamu kurumları için getirilen mali kolaylıklardan, muafiyet ve istisnalardan aynen yararlanmakta ve emlak vergisinden muaf tutulmaktadır. Ayrıca mali, idari ve iktisadi konularda YÖK'ün gözetim ve denetimine tabi tutulmaktadır (Kesik, 2003:251). Türkiye'de vakıf yükseköğretim kurumları, öz finansman (autofinancement) ilkesine dayandıkları için, devletin finansman yükünü önemli ölçüde azalttığı yönündeki inanç yaygındır. Ancak vakıf yükseköğretim kurumları bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük ölçüde öğrenim ücretleri ve kamu sübvansiyonlarıyla finanse edilmektedir (Özsoy, 2002:118).

2547 Sayılı Kanunun, vakıf yükseköğretim kurumlarına yapılacak devlet yardımı koşullarını ve miktarını belirleyen ek 18.maddesi, öğrenci katkı paylarını/harçlarını düzenleyen 46.maddeyle birlikte, en çok değişen maddeler arasındadır. 2547 Sayılı Kanunun ek 18.maddesinde 2001 yılında 4689 Sayılı Kanunla yapılan en son değişiklik uyarınca, vakıf yükseköğretim kurumlarının devletten alacakları yardımın miktarı, devlet yükseköğretim kurumlarındaki örgün öğrenci birim maliyetinin, ilgili vakıf yükseköğretim kurumunda okuyan örgün öğrenci sayısı ile çarpılması sonucu bulunacak miktarın %30'unu geçmeyecektir (Özsoy, 2002:118).

Vakıf yükseköğretim kurumları, 3 tür finansman kaynağına sahiptirler (Söyler, 2008:63-69):

- Kurucu vakfın katkısı,
- Devlet yardımları
- Öğrenci harçları (Katkı Payları)'dır.

Bu üç kaynağın toplam gelir içerisindeki payı vakıf yükseköğretim kurumlarına göre değişmektedir. Vakıf yükseköğretim kurumlarının gelirleri bakımından iki gruba ayırmak mümkündür. İlk grup güçlü bir vakfa sahip olan ve gelirlerin önemli bir kısmının bu vakıfça sağlandığı üniversitelerdir. İkinci grup ise, gelirlerinin büyük bir kısmını öğrenci harçlarından sağlayanlardır (YÖK, 2007:9-10).

Vakıf yükseköğretim kurumlarının önemli bir gelir kaynağını, devlet bütçesinden vakıf üniversitelerine ayrılan ödenekler oluşturmaktadır. Bu kurumlara yapılabilecek devlet yardımı, kamu yükseköğretim kurumlarına o yıl tahsis edilen toplam bütçe ödeneklerinin örgün eğitimdeki öğrenci sayısına bölünmesiyle elde edilecek tutarın, ilgili vakıf yükseköğretim kurumunda okuyan örgün öğrenci sayısı ile çarpılması sonucu bulunacak miktarın %30'unu geçmemektedir. Ancak gerçekleşen devlet yardımı, öngörülen %30'luk azami oranın çok altında kalmaktadır (YÖK, 2007:67). Vakıf yükseköğretim kurumları, devlet yardımı almak amacıyla YÖK başkanlığına müracaat etmektedirler (Kesik, 2003:253).

Vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenim ücretleri, devlet yükseköğretim kurumlarına göre oldukça yüksektir (ÖSYM, 2013). Vakıf yükseköğretim kurumlarının öğrenim ücretlerinin çok yüksek olması ve kendi aralarındaki kalite farkının olması, bu üniversitelerin birçoğunda yükseköğretim kontenjanlarının boş kalmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan devlet yükseköğretim kurumlarının harç miktarını arttırma sebebi vakıf üniversitelerine olan talebi arttırmak değil, yaygın ve kaliteli eğitim hizmetinin sunumu ve toplumsal eşitliğe katkı sağlanması gibi sebeplerdir. Bu sürecin sonunda devlet yükseköğretim kurumlarındaki harç düzeyi vakıf yükseköğretim kurumlarına yaklaşacak ve böylece vakıf üniversitelerinin rekabet gücü artacaktır (İlyas, 2012:137-176).

Vakıf yükseköğretim kurumlarının kurulmasının en önemli nedenlerinden birisi, ortaöğretim seviyesinden mezun olan öğrenci sayısıdır. Bu kesimin sayısının artması yükseköğretimin talebini arttırmıştır. Kamu üniversitelerinin finansal zorluklar nedeniyle talebi karşılamada yetersiz kalması, yükseköğretim hizmetinin özel sektör tarafından verilmesine neden olmuştur. Vakıf yükseköğretim kurumu,

kamu kaynakları dışında özel kaynaklarında sağlanmasına imkan verdiği için finansman krizinin çözümüne katkı sağlayacaktır (Gölpek, 2011:25-33).

Vakıf yükseköğretim kurumları, başta Japonya ve ABD olmak üzere birçok ülkede yaygın olarak vakıflarca desteklenmektedir. Kamu üniversitelerinde bütçeden ayrılan ödenekler ağırlıklı olmakla birlikte, vakıf yükseköğretim kurumlarında ağırlıklı finansman kaynağı öğrencilerden alınan ücretlerdir (Buyrukoğlu, 2010:55). Vakıf yükseköğretim kurumlarının ücretlerini talep belirlemekle birlikte bu ücret, ortalama gelir düzeyi, üniversiteler arası rekabet ve kamu müdahalesi gibi faktörlerin etkisi altındadır. Bu nedenle bu kurumlar sürekli ek gelire ihtiyaç duymaktadırlar. Vakıf yükseköğretim kurumlarında öğrenci ücretlerinin yanında, bağışlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kaynaklar yetersiz kaldığı ölçüde devlet müdahalesi gerekli olacaktır (Kesik, 2003:249).

Vakıf yükseköğretim kurumlarının sayısı, özellikle son 15 yılda hızla artmış, ancak öğrenci sayısı bakımından yükseköğretim sisteminin küçük bir kısmını oluşturmuşlardır (İlyas, 2012:176). 2035 yılı itibariyle vakıf yükseköğretim kurumları payının yükseköğretim kurumları içinde %30'lara ulaşması ve öğrenci sayısında çok ciddi bir artış olacağı öngörülmektedir (Kavak, 2010). 2010 yılı itibariyle yaklaşık 180.000 olan vakıf yükseköğretim kurumu öğrenci sayısının 2025 yılı itibariyle 460.000'ine yükselmesi hedeflenmektedir (YÖK, 2007).

2.2.2.2.3. Girişimci Faaliyetler

Yükseköğretim sistemlerindeki finansal gelişmelerin sonucunda, yükseköğretim kurumları, araştırma ve geliştirme faaliyetleri, eğitim alanında işbirliğine gidilmesi, ikili eğitim, staj, eğitim alanında iş dünyasıyla işbirliğine gidilmesi, diğer ülkelerden başarılı araştırmacıların çekilmesi, ulusal-bölgesel kalkınmaya katkı sağlanması, meslek odaları ve işverenlerle güçlü ortaklıklar kurulması gibi girişimci faaliyetlerle piyasada etkinliklerini artırarak ek gelir elde etmeye başlamışlardır. Bu girişimci faaliyetler sonucunda üniversitelerin piyasaya duyarlılığının artması, öğrencilere eğitimleri sırasında tecrübe kazandırılması, iş

dünyası temsilcilerinin yarı zamanlı ders vermelerinin sağlanması gibi kaliteye yönelik önemli açılımlar sağlanmıştır (İlyas, 2012:16-17).

Yükseköğretim kurumları bilgiyi patent ve lisanslar yoluyla ticarileştirmek, özel sektör ve kamu adına araştırmalar yapmak ve topluma sağlık, yetişkin eğitimi gibi bazı hizmetleri sunmak yoluyla yeni kaynaklar yaratmaktadırlar. Türk yükseköğretim kurumlarının bu girişimci faaliyetler çerçevesinde elde ettikleri gelirleri döner sermaye gelirleri, Ar-Ge faaliyetleri ve diğer işletme gelirleri olarak gruplandırabiliriz.

2.2.2.2.3.1. Döner Sermaye Gelirleri

Döner sermayenin en basit tanımı; “gelirlerinin giderlerini karşılamaıdır” (Türkmen, 2009:41). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) Mad. 3’e göre döner sermaye: “Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerine kanunlarla verilen asli ve sürekli kamu görevlerine bağılı olarak ortaya çıkan ve genel idare esaslarına göre yürütülmesi mümkün olmayan mal ve hizmet üretimine ilişkin faaliyetlerin sürdürülebilmesi için, kamu idaresine bağılı olarak kurulmuş işletmelere tahsis edilen sermayeyi” ifade etmektedir⁴.

Döner sermaye kavramı Türk mevzuatına 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu ile girmiştir. Ancak 1991 tarihinde yapılan değişikliklerle 1050 Sayılı Kanuna tabi olma hususu kaldırılmış 2547 Sayılı Kanuna tabi olmuştur. Döner sermaye 2547 Sayılı Kanun 58.mad/2.firkasına göre üniversite ve ileri teknoloji enstitülerinde, ilgili yönetim kurulunun önerisi ve YÖK’ün onayı, Maliye Bakanlığının olumlu görüşüyle kurulmaktadırlar. 2547 Sayılı Kanununa göre döner sermaye işletmeleri hizmetleri aksatmadan kapasite fazlasını değerlendirmek amacıyla üretimde bulunulması ve üretilen mal veya hizmetin piyasa fiyatı üzerinden satılabilmesi için kurulmuştur. Döner sermaye işletmesinin kanun gereğı genel bütçeli kuruluşlara bağılı olarak kurulması gerekirken, uygulamada merkezi yönetim bütçesi kuruluşlarada bağılı olarak da kurulmaktadır.

⁴ Maliye Bakanlığı’nın 01/05/2007 tarih ve 26509 sayılı resmi gazete.

2547 Sayılı Kanunda döner sermaye işletmelerini kurmak, verimli çalıştırmak ve bu faaliyetlerin geliştirilmesi hususunda gerekli düzenlemeleri yapmak, yükseköğrenim kurumlarının yerine getirecekleri görevleri arasında sayılmıştır (Kesik, 2003:217-219). Döner sermaye gelirleri; işletmelerin faaliyetleri sonucunda elde edilmektedir. Bu faaliyetler şunlardır (Karataş, 2006:90):

- Tıbbi teşhis, tedavi bakım ve üretimi,
- Laboratuvar ve atölyelerde iş ve hizmet üretimi,
- Çeşitli teçhizat, tesisat, alet ve araçların üretim, bakım ve onarımı,
- Tarımsal üretim, bakım, tedavi,
- Araştırma faaliyetleri,
- Kitap, dergi ve diğer basılı malzeme üretimi ve satımı,
- Üniversite dışından gelecek proje, bilirkişilik, görüş, rapor, deney ve benzeri hizmetlerin sunumu,
- Teknoloji üretimi,
- Sosyal tesislerin işletimi.

Yükseköğretim kurumlarının döner sermaye gelirlerinin, dolayısıyla özel gelirlerinin artması, hem öğrenci başına yapılacak harcamaların yükselmesi yoluyla hizmet kalitesini arttıracak hem de üniversitelerin kamuya olan bağımlılıklarını azaltarak daha özerk bir yapıya kavuşmalarını sağlayacaktır. Bu nedenle, yükseköğretim kurumlarının özel gelir elde etmeye yönelik faaliyetlerinin teşvik edilmesi önem taşımaktadır. Yükseköğretim kurumlarına tahsis edilecek toplam ödenek miktarı (tavan) belirlendikten sonra, üniversitelerin yıl içerisinde elde etmeleri öngörülen özel ödenek miktarı bu tavadan düşülmekte ve kalan miktar kadar hazine yardımı tahsis edilmektedir (İlyas, 2012:177).

Döner sermaye işletmeleri ile ilgili yükseköğrenim kurumunun mali yeterliliğinin sağlanması hedeflenmektedir (Kesik, 2003:219-220). Yapılacak iş ve hizmetlerle üretilen malların satış gelirleri, bağış ve yardımlar ve diğer gelirlerden oluşan döner sermaye işletmesi gelirlerinin en az %30'u ilgili birimin araç, araştırma ve diğer ihtiyaçlarına, kalan kısmı yükseköğretim yönetim kurulunca belirlenecek oranda bilimsel araştırma projelerine ve kalanı da döner sermaye işletmesine katkısı olan öğretim elemanlarıyla diğer çalışanlara paylaştırılmak suretiyle harcanmaktadır. Uygulamada döner sermaye gelirleri, büyük oranda bu gelirin elde edilmesinde pay sahibi olan birimler ve personelin ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmaktadır. Gelirin çok az bir kısmı üniversitenin diğer birimlerinin ihtiyaçları için ayrılmaktadır (Türkmen, 2009:41).

2009 yılı verilerine göre, devlet üniversitelerinin gelir kaynakları içinde merkezi yönetim bütçesinin payı %59, üniversite döner sermaye gelirlerinin payı %30,2 ve özel gelirlerin payı da %10,8 düzeyindedir. Buna göre yükseköğretim kurumları gelirlerinin yaklaşık %41'ini kendileri üretmektedir (İlyas, 2012:90).

Üniversitelerin bütçe payının yüksek olması, gelir yaratma kapasitelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinin kurulamaması, üniversitelerde yerel kalkınmada etkin rol oynayamamaları, üniversitelerin misyonlarının farklılaşması gelir yaratılmamasının temel sebepleridir (Şahin, 2010:487). Ancak yükseköğretim kurumlarının topluma ve sanayiye sundukları eğitim, araştırma ve toplumsal hizmet faaliyetleri sonucunda elde ettikleri gelirler yükseköğretimin finansmanında daha çok kullanılmaya başlanmıştır (İlyas, 2012:90).

2.2.2.2.3.2. AR-GE Faaliyetleri

2547 Sayılı Kanun'da⁵ “Her eğitim-öğretim, araştırma veya uygulama birimi veya bölümü ile ilgili öğretim elemanlarının katkısıyla toplanan döner sermaye gelirlerinin en az %30'u o kuruluş veya birimin araç, gereç, araştırma ve diğer ihtiyaçlarına ayrılmaktadır. Kalan kısmı ise üniversite yönetim kurulunun belirleyeceği oranlar çerçevesinde bağlı bulunduğu üniversitenin araştırma fonu ile

⁵ 58.Madde/a bendininin 27.06.1989/375 KHK ile değişik 4.firkasında

döner sermayenin bağlı bulunduğu birimde görevliler arasında paylaştırılır.” denilmiştir.

Araştırma geliştirme projelerinin her türlü giderleri üniversitenin araştırma fonundan ödenir. Fonun gelirleri ise şunlardır (YÖK Mevzuatı, 2000:523):

- Döner sermaye gelirlerinden her yıl fona aktarılacak meblağlar,
- Öğretim üyelerinin katkılarına dayanmayan döner sermaye işletmelerinin gelirlerinin tümü,
- Üniversite bütçesinin araştırma ile ilgili tertiplerine konulan ödenekler,
- Fondan yıl içinde kullanılmayarak ertesi yıla devredilen meblağlar,
- Bağış ve yardımlar, diğer gelirlerdir.

Araştırma fonunun ita amiri, rektördür. Fondan, lisansüstü öğrencilerin araştırmaları dahil birçok proje faydalanmaktadır. Projeler, uzman elemanı bulunan her dalı ile ilgili olarak, temel bilimler ile 5 Yıllık Kalkınma Planları'nda yer alan konulara öncelik verilerek değerlendirilmektedir (YÖK Mevzuatı, 2000:523-524).

Özellikle 20. yüzyılda sanayi ötesi bilgi toplumunu oluşturan teknolojik ve bilimsel gelişmeler, başta araştırma üniversiteleri olmak üzere bir bütün olarak yükseköğrenim sistemini eğitim öğretim amacı yanında, Ar-Ge sisteminin de ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Yükseköğretimde Ar-Ge faaliyetlerinin amacı, temel bilimsel araştırma ile uygulama yapmak ve lisansüstü eğitimle üst düzey Ar-Ge personelini yetiştirmek olarak özetlenebilmektedir (Kesik, 2003:259-260).

Son dönemlerde, piyasa ve toplumda oluşan yeni talep ve beklentiler; yükseköğretim kurumlarındaki, özellikle eğitim-öğretim programları ve araştırmalarda bir takım değişikliklerin yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Uluslararası düzeyde ortak çalışma programlarına dahil olan bölümlerin giderek artması, kurumların programlarının ve niteliklerinin kalite değerlendirmesini ve akademik anlamda tanınmasını gerekli kılmıştır. Bugün Avrupa'da yükseköğretim,

teknolojiyi geliştirecek, rekabeti artıracak ve ülke kalkınmasının motoru olacak çok önemli bir alan olarak görülmekte ve devletler tarafından özellikle Ar-Ge faaliyetleri bazında ciddi bir şekilde desteklenmektedir. Üniversiteler, yaptıkları araştırmalar, ürettikleri patentler ve yetiştirdikleri öğrencilerle üstlenmiş olduğu görevini yerine getirmektedir (MEB, 2004:4).

Gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerin birçoğunun finans kaynaklarının büyük ölçüde Ar-Ge projeleriyle temin edildiği görülmektedir (Ergen, 2006:11-24; Söyler ve Karataş, 2011:57-71). Türkiye’de bilim ve teknoloji alanlarında özel sektör oldukça kayıtsız kalmaktadır. Kar amacı gütmeyen teknolojik araştırma yapılmayacağı düşüncesiyle bilimsel araştırmalara ve kurumlara destek olunmadığından, bilimsel araştırma ve geliştirme gücü çok büyük bir oranda yükseköğrenim kurumlarına yönlendirilmektedir (Aydın, 2000:3).

Türkiye’de müspet bilimlerde araştırma ve geliştirme faaliyetlerini ülke gelişmesindeki önceliklere göre geliştirmek, özendirmek, düzenlemek ve koordine etmek; mevcut bilimsel ve teknik bilgilere erişmek ve erişilmesini sağlamak amacıyla, tüzel kişiliğe, idari ve mali özerkliğe sahip, Başbakan’a bağlı Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) kurulmuştur⁶. Bu özellikleriyle TÜBİTAK, Türkiye’nin ağırlıklı olarak kamu kaynaklarıyla Ar-Ge faaliyetlerinin koordine edildiği merkez olmuştur.

TÜBİTAK’ın başlıca amaçları; yükseköğrenim kurumları, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardaki araştırma ve geliştirme projelerine rekabete açık şekilde ayni ve mali destek sağlamak; kuracağı merkez ve enstitülerde araştırma ve geliştirme projeleri yürütmek; bilim adamları ve araştırmacıları yetiştirmek ve bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyerek bu konulardaki bilgilere ulaşmak ve bilgileri yurt içine yaymak olarak sayılmıştır (Kesik, 2003:260-262).

⁶ 17.07.1963 tarihli ve 278 Sayılı Kanunu 1.mad. (24.07.1963 tarih ve 11.462 sayılı resmi gazete).

Tablo 2.10: Türkiye’de Sektörlere Göre AR-GE Harcamaları (%)

Sektör	2002	2003	2004	2005	2006	AB-27 2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Yükseköğretim	64	66,3	54,6	54,6	53,2	22	48,2	43,8	47,4	46	45,5	44
Özel Sektör	29	23,2	24,2	33,8	35,6	63	41,3	44,2	40	42,5	43,2	45
Kamu	7	10,4	8	11,6	11,2	14	10,6	11,9	12,6	11,4	11,3	11

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2002-2013, Arge Harcamaları Bilgi Notu, 2012, İstanbul Kalkınma Ajansı, 2010.

Tablo 2.10’da Türkiye’de sektörlere göre Ar-Ge harcamaları incelendiğinde en düşük payın kamu sektörüne ait olduğu, 2.sırada özel sektörün olduğu ve en çok Ar-Ge harcamasının yükseköğretimde gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye’de Ar-Ge harcamaları 2002 yılından itibaren yükseköğretimde sürekli olarak düşüş göstermiştir.

AB ülkelerinde %20’ler olan yükseköğretim payına karşılık %60’lar civarında özel sektör payı söz konusudur. Türkiye’de AR-GE harcamalarının dağılımına bakıldığında 2000’li yılların başında yaklaşık %60’larda olan yükseköğretim payı son yıllarda azalarak %44’e gerilemiştir. Özel sektörün AR-GE harcamalarındaki payı son yıllarda artarak yükseköğretim kurumlarının payını geçmiştir. Bu bilgiler dahilinde yükseköğretimin Ar-Ge faaliyetlerinde ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. Türkiye’de sermaye stokunun yetersizliği ve uluslararası ticarete karşı karşıya bulunulan rekabet ortamı, özel sektörün uzun soluklu Ar-Ge faaliyetlerini yürütmesini engellemekte, sermaye yetersizliği ve finansal sorunlar, sektör firmalarının kaynaklarını, kendilerine kısa vadede kar getirecek faaliyetlere yöneltmesine yol açmaktadır (Alkan, 2009:81).

2.2.2.2.3.3. Diğer İşletme Gelirleri

Diğer işletme gelirleri, yurt, kantin ve diğer sosyal tesis faaliyetlerinden elde edilen gelirler, yayın ve satış gelirleri, taşınır ve taşınmaz gelir gibi kalemlerden oluşmaktadır. Bu gelirlerin yükseköğretim kurumlarının toplam geliri içerisindeki payı %2-3 civarındadır (YÖK, 2005:130). Dolayısıyla, bu kalemin yükseköğretim hizmetlerinin karşılanmasındaki payı oldukça yetersizdir (İlyas, 2012:138).

2.2.2.2.4. Bağışlar

Bağış, bir kimsenin, kuruluşun veya ülkenin ayni ya da nakdi varlıklarını bir başka kişi, kurum veya ülkeye karşılıksız olarak devretmesidir (BSTS-İktisat Terimleri Sözlüğü). Başka bir tanıma göre bağış, toplumu oluşturan ihtiyaç sahibi kişilere, ekonomik ve sosyal alanda topluma yardım amacıyla devletin hizmetlerini yerine getiren hayır kurumlarına yapılan yardımlara denir. İki tür bağış söz konusudur: Nakdi bağış ve ayni bağış. Nakdi bağış, nakdi olarak yapılan para, altın vb. ziynet olarak yapılan bağışlardır. Ayni bağış ise eşya, hizmet, yakacak, bedelsiz kullandırma gibi parasal olmayan bağışlardır (SODAY-Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2013).

5018 Sayılı Kanununun 40.maddesine göre; kamu idarelerine yapılan her türlü bağış ve yardımlar gelir olarak kaydedilmektedir. Nakdi olmayan bağış ve yardımlar, ilgili mevzuata göre değerlemeye tabi tutularak kayıtlara alınmaktadır⁷. Bağışlar, yükseköğretimin kaynaklarını destekleyen gelir kaynaklarından biridir. Bazı ülkeler, vergi gelirlerinin azalmasını göze alarak hayırseverler lehine vergi düzenlemeleri yaparak bağışların arttırılması yoluna gitmişlerdir (İlyas, 2012:16-17).

Dünya'da, özellikle ABD'de, yükseköğretim kurumlarının önemli gelir kaynaklarından birisi bağışlardır. Yükseköğretim kurumlarının topladığı bağış miktarını, ülkenin ve mezunlarının bağış alışkanlığı ile refah seviyesi, yükseköğretim kurumlarının mezunlarıyla iletişim düzeyi ve mezunların üzerinde bıraktığı olumlu etkinin düzeyi belirtilmektedir. Türkiye'de yükseköğretim kurumlarının topladıkları bağışların toplam gelirleri içerisindeki payları oldukça düşüktür. Ayrıca, alınan bağışlar genellikle bina yapımı veya tefrişatı gibi belirli bir ihtiyaca yöneliktir. Bu nedenle bağışlar üniversitelere gelir kullanımında çok fazla bir esneklik sağlamamaktadır. Net bir veri olmamakla birlikte, Türkiye'de yükseköğretim kurumlarına yapılan bağışlar mezunlar tarafından değil, o yükseköğretim kurumunun bulunduğu şehirde yetişmiş vatandaşlar tarafından yapılmaktadır. Bu durum, bağış

⁷ 5018 Sayılı KMYKK, 24/12/2003 tarih ve 25326 sayılı resmi gazete. T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü.

yapan kişilerin genellikle üniversiteye değil yetiştikleri bölgeye olan vefa borçlarını ödemek istemeleriyle açıklanabilmektedir (İlyas, 2012:140-141).

Üniversite yöneticilerinin bağış toplamadaki gayretleri ve toplumun çeşitli kesimleriyle olan kişisel ilişkileri toplanan bağış miktarlarında büyük farklar yaratabilmektedir. Öte yandan, önemli siyasi kişiliklerin eğitim aldıkları veya bu kişilerin yetiştiği illerde bulunan üniversitelerin, belirli dönemlerde cömert bağışlar topladıkları da bilinmektedir (Bircan, 2007:46). Bu duruma örnek olarak vakıf destekli devlet üniversitesi modelinin öncüsü olan Abant İzzet Baysal Üniversitesi gösterilebilir (İBU, 2013). Başka bir örnekte İbrahim Çeçen Üniversitesi ve Bitlis Eren Üniversitesi'nin üniversiteye adını veren kişi ve aileler tarafından desteklenmesidir. İbrahim Çeçen Vakfı, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'ne 2008-2015 yılları arasında kullanılmak üzere 60 milyon TL (İÇ Vakfı, 2010) ve Eren Holding de Bitlis Eren Üniversitesi'ne 100 milyon ABD doları tutarında kaynak ayırmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2009).

2.2.3. Türkiye’de Yükseköğretimin Finansmanında Yaşanan Gelişmeler

Türk yükseköğretim sistemi, 1990’lı yıllara gelinceye kadar, kısa süreli birkaç uygulama dışında, kamu kaynaklarıyla finanse edilen bir kamu hizmeti olma özelliğini korumuştur (Kesik, 2003:146-147). Türkiye’de yükseköğretimde talep fazlasını azaltmaya yönelik ilk girişim, öğrenci başına birim maliyeti düşük olan uzaktan eğitim ve açık öğrenim uygulamasının başlatılmasıdır. İkinci girişim kısa, orta ve uzun dönemlerde arz ile talebi dengeleyecek kapasitenin bulunmaması nedeni ile devlet, yüksek cari hizmet bedeli ödemeyi kabul eden talep fazlası için kamu yükseköğrenim kurumlarında, ikinci öğretimin uygulamaya geçirilmesidir (Kesik, 2003:183). Bireyler açısından yükseköğretimi talep eden kitlenin yaklaşık üçte birinin bu hizmete erişebildiği görülmektedir. Türk yükseköğretiminde yaşanan bu nitelik ve nicelik sorunu büyük oranda yükseköğretimin finansmanında kullanılan uygulamalarla ilişkilidir (İlyas, 2012:3).

Ancak özellikle 1980’li yıllardan itibaren gerek devlet üniversitelerinin eğitim giderlerinin önemli bir bölümünün bu hizmetten faydalananların katılımlarıyla

karşılanmasına ve gerekse yükseköğrenim hizmetinin vakıf üniversiteleri kanalıyla özelleştirilmesine odaklanan iki boyutlu bir eğilim ön plana çıkmış bulunmaktadır. Türk yükseköğrenim sisteminde yaşanan gelişmelerden en önemlisi; karşılaşılan kaynak yetersizliğini giderebilmek bakımından, çağdaş yükseköğrenim hizmetinin vazgeçilmez unsurlarından olan özel yükseköğrenim kurumlarının kurulmasının benimsenmesidir. Daha önceki özel okul deneyiminden farklı biçimde, özel yükseköğrenim kurumlarının ancak vakıflar aracılığıyla açılabilmesi koşulu anayasal bir zorunluluk olarak getirilmiştir (Kesik, 2003:146-147).

2008 yılı itibariyle kurulan yeni üniversitelerle ülkenin tüm illeri üniversiteye kavuşmuştur (Bilgin vd., 2009:42). Türkiye’de toplumsal beklentilere paralel olarak yükseköğretim alanında bir genişleme söz konusudur. İngiltere, Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinin 1960 ve 1970’lerde devlet politikası olarak benimsediği yükseköğretimi geniş kitlelere hizmet verecek biçimde genişletme sürecini Türkiye, ancak 2000’li yıllarda stratejik bir seçenek olarak benimsemiştir (Özer vd., 2010:23). Her ilinde en az bir üniversite açılan, bölgesel ve küresel bir güç olma iddiası taşıyan 21.yüzyıl Türkiye’si, küresel dünyada rekabet edebilecek bir yükseköğretim sistemi hedeflemektedir. Bu amaçla YÖK bünyesinde yeniden yapılandırma çalışmaları başlatılmış ve devam etmektedir (YÖK, 2012:16).

Günümüzde yükseköğretim sistemi, Türkiye geneline yayılarak büyümekle birlikte büyük bir finansman sorunu yaşamaktadır. Finansmandaki yetmezlik, eğitim kalitesi üzerinde önemli ölçüde olumsuz etki meydana getirmektedir. Burada problem iki yönlüdür; birincisi, eldeki fonların en uygun şekilde kullanılamaması; ikincisi ise fon yetersizliğidir. Özellikle yeni kurulan üniversitelerde finansman konusunda alternatif yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Yükseköğretimde özellikle yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyelerinin alternatif finansman kaynağı konusundaki görüşlerinin bilinmesi, yeni finans kaynaklarının oluşturulması açısından önemli görülmektedir (Gülşen ve Akpınar, 2011:1227).

3. BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ İKİNCİ ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yükseköğretim talebinin artmasıyla yükseköğretimin önemi her geçen gün artmaktadır. Öğrenciler bir yükseköğretim programına girebilmek için üniversiteye hazırlık amaçlı harcamalar (dershane, özel kurs, kitap, cd, vb.) yapmakta; yükseköğretim eğitimini kazandıktan sonra öğrenime devam edebilmek için öğrenim ücreti (harcı) ödemekte, eğitim hayatını sürdürebilmek için kişisel harcamalar (barınma-beslenme, giyim, sosyal etkinlikler, kültürel faaliyetler, kırtasiye vb.) yapmaktadır. Aynı zamanda bu giderleri karşılayabilmek için kamu, vakıf, dernek, özel sektör vb. kuruluşlardan burs almakta veya aynı zamanda gelir getirici bir işte çalışmaktadır.

Bir yükseköğretim programında eğitim görmenin öğrencilere olan maliyetini belirlemek ve üniversiteye olan maliyeti hakkında fikir sahibi olmak, yükseköğretim eğitiminin çok değerli olduğu günümüzde, önem teşkil etmektedir. Bu bölümde öncelikle öğrenci harcama ve maliyetlere ilişkin dünyada ve Türkiye’de yapılmış ampirik çalışmalardan örnekler verilmekte, daha sonra araştırmanın amacı, yöntemi ve örneklem açıklanmakta; son olarak ise Bülent Ecevit Üniversitesi’nde eğitim gören ikinci öğretim öğrencilerine uygulanan anket çalışmasının sonuçlarına yer verilmektedir.

3.1. Literatür Taraması

Türkiye’de yükseköğretimde harcama ve maliyetlerle ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. 1982-1986 arasında yükseköğretimin mali analizini yapan Savaş ve Ertel (1987), kamu eğitim bütçesinin toplam devlet bütçesi ve GSMH içindeki yerini ve eğitim harcamalarının türlerine göre dağılımını ele almış; üniversite bazında birim öğrenci maliyetlerini bütçe ödenekleri verileriyle hesaplamışlardır. Hesaplamalar, Türkiye geneli için fakülte bazında ve öğretim alanı bazında da yapılmıştır. Hesaplamaya 2 yıllık yüksekokul ve fakülteler dahil edilmiş, ancak lisansüstü eğitim ve doktora düzeyi dahil edilmemiştir. Buna göre, sağlık bilimlerinde birim öğrenci

maliyetleri fen bilimlerinin 2 katından, sosyal bilimlerin ise 4 katından fazla olduğu gözlenmiştir.

Tek (1987) çalışmasında dört yıllık yükseköğretim hizmetinde öğrenci birim maliyetinin 1.464.376 TL olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğrenci birim maliyetleri Türkiye genelinde 1982 yılında ortalama olarak 244.663 TL iken yıldan yıla artarak 1985 yılında 366.094 TL'ye yükseldiği sonucuna ulaşmıştır. Açıköğretimin dahil edilmemesi halinde ise 1982 yılında bir öğrencinin maliyeti 268.717 TL iken, 1985 yılında 463.866 TL'ye yükseldiği belirtilmektedir.

Dikmelik (1987) üçüncü ve dördüncü beş yıllık kalkınma planları dönemlerini kapsayan çalışmada, 1973-1983 yılları arasında eğitim harcamalarının gelişimini incelemiş, merkezi yönetim bütçesinden çeşitli öğrenim kademelerinin aldığı paylar ve bu öğrenim kademeleri için kalkınma planlarında öngörülen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı sayısal verilere dayanarak araştırmıştır. Bu amaçla, eğitim harcamalarının harcama türleri ve eğitim kademelerine göre dağılımı izlenmiş, eğitim harcamalarının konsolide bütçe ve GSMH'den aldığı paylar hesaplanmış, 1968 sabit fiyatlarıyla eğitim kademesine ve harcama türlerine göre öğrenci birim maliyetler bulunmuştur. Çalışma sonuçlarına göre yükseköğretimde öğrenci birim maliyetler 1968 fiyatlarıyla 1973'de 4.960.300 TL'den 1978'de 5.056.400 TL'ye yükselmiş, 1978'den sonra düşmeye başlayarak 1983'te 4.224.000 TL'ye ulaşmıştır.

Bircan vd., (1989), Türkiye'de 1979-1987 yılları arasında, ilk, orta ve yükseköğretim kademelerinde öğrenci birim maliyetlerini hesaplanmışlardır. Araştırmada her kademedeki kamu eğitim kurumlarının, yanı sıra İstanbul ve Ankara'daki özel eğitim kurumları ve Bilkent Üniversitesi araştırma kapsamına alınmıştır. Her üniversite için 1979 yılından 1987 yılına kadar hem cari fiyatlarla hem de 1988 fiyatlarıyla birim öğrenci maliyeti hesaplama yapılmış ve sağlık bilimlerin en yüksek birim maliyete sahip olduğu, onu fen bilimlerinin izlediği, sosyal bilimlerin ise en düşük öğrenci birim maliyetine sahip olduğu gözlenmiştir.

Meriç'in (1995) çalışmasında Türkiye'deki örgün öğretimde öğrenci başına düşen maliyetlerin özellikle yeni kurulan yükseköğretim kurumlarında yüksek

olduğunu vurgulamıştır. Ortalama birim öğrenci maliyetinin 1983 yılında 567 bin TL olduğunu bu rakamın 1993 yılında 23.328 bin TL'ye yükseldiğini ve açıköğretim dahil edildiğinde birim maliyet tutarlarının 1983 yılında 345 bin TL'den 1993 yılında 22.756 bin TL'ye yükseldiğini vurgulamıştır.

YÖK'ün hazırladığı bazı raporlar bu alandaki önemli bilgi kaynakları arasında yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi Türk yükseköğretim sisteminin durumunu sayısal veriler ve mümkün olan ölçüde kalite düzeyi bakımından irdeleyen ve mevcut sorunların giderilmesi yönünde 1996'da başlatılan bazı çalışmaları özetleyen rapordur. YÖK (1998) raporunda ise üniversite öğreniminin öğrencilere ve ailelerine maliyeti 1997 yılı için ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. YÖK (1999) raporunda ise yükseköğretimde kamu finansmanı başka ülkelere ilişkin verilerle karşılaştırılarak sunulmaktadır.

Martı (1997) çalışmasında kalkınma planlarındaki eğitim hedeflerine ulaşmak için eğitimin çeşitli tür ve düzeylerine yapılan harcamaların belirlenmesi ve çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında ve kamu üniversitelerinde 1963, 1983 ve 1992 yılları için ortalama birim cari harcamalar hesaplanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre planlı dönem içinde kamu üniversitelerinde okuyan öğrenci sayısı 5.5 kat, öğretim üyesi sayısı 10 kat, öğretim elemanı sayısı 8 kat artmıştır. Çalışmada ayrıca öğrenci başına ortalama kamu cari harcamalarında üniversiteden üniversiteye, özellikle aynı üniversite içinde bir fakülteden diğerlerine, ülke çıkarlarına ters çok önemli farklar görüldüğü sonucuna varılmıştır.

TÜİK (2002)'in Türkiye genelinde eğitim harcamaları araştırması sonucuna göre açıköğretim dahil birim öğrenci maliyeti 2002 yılında üniversitelerde 3.427 TL olarak gerçekleşmiştir. Kesik (2003), yükseköğrenime devam eden öğrencilerin %95'inin harcama yaptıklarını bütçe ödeneklerinden yapılan öğrenci başına cari harcama miktarlarının 1981 yılında 3.616 TL, 1984 yılında 2.989 TL, 1988 yılında 2.279 TL, 1992 yılında 4.004 TL, 1995 yılında 2.509 TL, 1999 yılında 3.616 TL, 2000 yılında 3.844 TL, 2001 yılında 2.747 TL ve 2002 yılında 3.305 TL olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışmada devlet bütçesinden öğrenci başına ayrılan

ödenegin giderek düştüğü ve bu durumun devletin bütçesindeki diğer diğer harcama kalemlerinde yaşanan artış nedeniyle yükseköğrenim için daha az kaynak ayrıldığını ve devletin yükseköğrenim için bir kaynak paketinin olmadığı ifade edilmektedir.

Baykal (2006) çalışmasında 1995-1996 yılında bir üniversite öğrencisinin devlete maliyetinin 273.000 TL'ye ulaştığı ve cari ödenekler baz alınarak hesaplanan maliyetin ise ortalama 191.000 TL olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ekinci (2009), Türkiye'de birim öğrenci maliyetinin hesaplanmasında üniversiteye hazırlık harcamaların dikkate alındığı ilk çalışmadır. Bu çalışmada Türkiye'deki üç üniversitede bireysel, kamusal ve toplam birim öğrenci maliyetlerini belirlemek ve bu maliyetleri oluşturan bileşenleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada 2007-2008 öğretim yılında Hacettepe, Cumhuriyet ve Erciyes üniversitelerinde öğrenim gören birinci sınıf öğrencileri ele alınmıştır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin neredeyse tamamının üniversiteye hazırlık harcaması yaptığını ve genel olarak bireysel öğrenci maliyetinin 8.692 TL, toplam birim öğrenci maliyetinin ise 15.339 TL olduğu tespit edilmiştir.

Köktaş (2009), çalışmasında Türkiye'nin yükseköğretim harcamalarının OECD ortalamasının altında kaldığını eğitime ayrılan bütçe ve öğrenci başına düşen harcamaların OECD ortalamasına ulaşamadığını belirtmiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre Türkiye, OECD ortalamasının üçte biri düzeyinde öğrenci başına harcama yapmaktadır. Diğer taraftan Türkiye eğitim harcamaları içinde yükseköğretime ayrılan kaynak bakımından OECD ülkeleri içinde fazla kaynak ayıran ülkeler içinde yer aldığı belirtilmektedir.

Çalcalı (2009), çalışmasında yükseköğretim için eğitim süresi boyunca, eğitim kurumlarına yapılan öğrenci başına toplam harcama miktarının Danimarka'da 55.000 \$, İngiltere'de 50.000 \$, Polonya'da 17.000 \$ ve Güney Kore'de 23.000 \$ iken Türkiye'de 10.500 \$ olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğrenci başına toplam yıllık maliyette OECD ortalaması ise 45.000 \$'dır. Bu rakamlara bakıldığında, Türkiye hemen her ülkeden daha düşük yükseköğretim harcamasına sahiptir. Öğrenci başına toplam yıllık maliyetlerin ise Danimarka'da 14.280 \$, İtalya'da 8347 \$, Fransa'da

8837 \$, Almanya’da 10.504 \$, İngiltere’de 10.753 \$, Yunanistan’da 4.280 \$, Türkiye’de ise 7.847 \$ olduğu belirtilmiştir. Öğrenci başına toplam yıllık maliyette OECD ortalaması ise 12.319 \$’dır. Bu sonuçlara göre Türkiye’de yükseköğretim için katlanılan maliyet ve yapılan harcamalarda OECD ortalamasının altında olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye yükseköğretim kurumlarına kayıtlı öğrenci başına bütçe ödeneğinin OECD ülkeleri ortalamasının sadece %30’u düzeyinde olduğu ifade edilmektedir.

Kaiser vd., (1992) Avrupa Topluluğu’na üye ülkelerde 1980 ve 1987’de yükseköğretime yapılan harcamaların GSYİH, kamu harcamaları ve eğitim bütçesi içindeki payları ile öğrenci başına harcamalar ve bunlardaki zaman içindeki değişim ele alınmaktadır. Araştırma sonucunda yükseköğretim harcamalarının üye ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterdiği; öğrencilere yapılan destek harcamalarının dahil edilmediğinde farklılıkların önemli ölçüde azaldığı, ortalamalar göz önüne alındığında üniversite düzeyinde öğrenci başına ortalama harcamaların üniversite dışındaki yükseköğretim ortalamasından daha düşük çıktığı; yükseköğretime “*çok harcayan*” ve “*az harcayan*” ülkeler arasındaki farkın dönem içinde giderek arttığı saptanmıştır.

Lieberman (1993), ABD’deki çalışmasında birim öğrenci maliyet hesaplamalarındaki yanlışlıklardan bahsetmekte, kamuya maliyetlerin istatistiklerde yer almayan kısımlarını analiz etmektedir. Bunlar arasında federal düzeyde eğitimsel Ar-Ge, yetiştirme ve düzeltici, telafi edici programların maliyeti; eyalet düzeyinde başka kurumların bütçelerinden yapılan eğitim harcamaları ile pansiyon, sosyal güvenlik, ders kitabı harcamaları, yönetsel giderler, okul bölgesi işgücü ilişkileri ile adli giderler; okul bölgesi düzeyinde sermaye ve yatırım mallarının amortismanları ve faizler; yükseköğretimde telafi edici programlar, öğretmen yetiştirme, öğretim üyelerinin araştırma ve zamanları; bağış, yardım ve katkıları; ve mesleki örgütler, yayımlar, konferanslar gibi sistem maliyetlerinin yer aldığı belirtilmektedir.

Prakash (1996) Hindistan’da yükseköğretimde bazı kavramsal önyargıları geliştirmekte olan ülke bakış açısından eleştirmektedir. Çalışmanın bulguları, birim öğrenci maliyetlerdeki farklılaşmaları yükseköğretimin yapısına, okullaşma oranları

ve ders programının yoğunluğu arasındaki karşılıklı etkileşime, okullaşma oranları ve birim maliyetler arasındaki karşılıklı etkileşime, grup büyüklüğü ve eğitimin türü arasındaki karşılıklı etkileşime dayandırmaktadır.

OECD (2009)'a göre Türkiye'de yükseköğretimde öğrenci başına yapılan yıllık harcama 2006 yılında 4.648 \$'dır. Bu rakam OECD ülkelerinde ortalama 8.455 \$'dır. Bu çalışmada ayrıca Türkiye'de yükseköğretim öğrencisine yapılan kamu harcamasının ilköğretim kademesindeki öğrenciye yapılan kamu harcamasının yaklaşık dört katı olduğu belirtilmektedir. OECD (2010)'na göre, OECD ülkelerinde eğitim harcamalarının %82,6'sı kamu tarafından finanse edilmektedir. Diğer taraftan yükseköğretimin finansmanında özel harcamaların artan orandaki katkısının görüldüğü belirtilmiştir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye'de son yıllarda eğitim açısından önemli bir süreç olan yükseköğretim eğitimi yaygınlaşmış ve yeni üniversiteler kurulmuştur. Yükseköğretimde eğitim görmek isteyen öğrenciler bu eğitimi hak kazanabilmek için bazı hazırlık harcaması (dershane, özel kurs, cd, kitap vb.), kişisel harcamalar (yemek, ulaşım, barınma, kırtasiye vb.), öğrenim ücreti gibi giderleri karşılamak zorunda kalmaktadırlar.

Bu araştırmanın temel amacı, Bülent Ecevit Üniversitesi (BEÜ)'nde 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören ikinci öğretim öğrencilerinin üniversiteye hazırlık harcaması, kişisel harcama, vazgeçme maliyeti, kamusal maliyet, bireysel öğrenci maliyeti ve toplam maliyetlerini Fakülte/Meslek Yüksekokulu ve sınıflara göre hesaplanması ve bu harcama ve maliyetlerin farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

3.3. Değerlendirmeler ve Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın yapılabilmesi için BEÜ Rektörlüğü'nden yazılı izinler alınmıştır. Daha sonra veri toplama aracı olan anket uygulamasına geçilmiştir. Araştırma verileri, öğrencilere uygulanan anket ve yasal metinler olmak üzere iki kaynaktan sağlanmıştır.

Çalışma kapsamında BEÜ 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında fakülte ve yüksekokullarda öğrenim gören İkinci Öğrenim öğrencilerine anket uygulanmıştır. Anket soru formu (Veri Toplama Aracı-Ek'te), toplam 27 sorudan oluşmaktadır. Veri toplama aracında öğrencilerin bireysel harcama ve maliyetlerini belirlemeye yönelik sorular yanında bazı sosyoekonomik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin üniversiteye hazırlık harcamaları, kişisel harcamaları, mezun oldukları lise ve lise türü, ailelerinin gelir düzeyi, anne ve babalarının eğitim durumları, ailelerinin yaşadığı bölge, öğrenim ücretini ödeme güçlükleri, kamu, vakıf, dernek ve özel sektör vb. kuruluşlardan aldıkları karşılıklı ve karşılıksız burslar, gelir getirici bir işte çalışıp, çalışmadıkları çalışıyor ise elde ettikleri gelir düzeyi, hazırlık ve kişisel harcamaların finansman kaynakları, üniversiteye harcama kalemleri (kira, giyim, beslenme vb.), en yüksek harcama yaptıkları 3 kişisel harcama kalemi ve yükseköğretimde kalitenin artırılması ile ilgili sorular sorulmuştur.

Çalışmada anket uygulamasından elde edilen verilerden üniversiteye hazırlık harcaması, kişisel harcama, bireysel öğrenci maliyeti, kamusal maliyet ve toplam birim öğrenci maliyetlerinin parasal değerleri ve bu değişkenlerin farklılığı hesaplanmıştır. Ayrıca bu değişkenler demografik özelliklerine göre farklılıkları analiz teknikleriyle incelenmiştir.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS (Statistical Packages For Social Scienses) 19.00 programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi için tüm sorular tanımlayıcı istatistiksel analiz olan yüzde ve frekans tabloları üzerinden değerlendirilmiştir. Öğrencilerin okuduğu Fakülte/MYO ve sınıflarına ait gruplar arasındaki farklılıklar, farklılıklara yönelik istatistiksel analiz teknikleriyle incelenmiştir. İki grup farklılıklarına yönelik hipotezler bağımsız iki örnek t testi (eğer normallik şartı sağlanmadıysa Mann-Whitney U testi) ile değerlendirilmiştir. İki'den fazla gruplar için bağımsız örnek ANOVA testi (eğer normallik şartı sağlanmadıysa Kruskal Walls testi) ile incelenmiştir. Grup dağılımlarının normalliği Kolmogorov-Smirnov (K-S) testiyle araştırılmıştır.

3.4. Araştırmanın Alanı (Evreni) ve Örneklem

Anket, Birinci Öğretim ve Lisansüstü programa kayıtlı bulunan öğrencilere öğrenim aşamasında harç ödemedikleri için uygulanmamıştır. Araştırmanın öğrenci evrenini Bülent Ecevit Üniversitesine bağlı fakülteler (İktisadi ve İdari Bilimler, Fen-Edebiyat, Ereğli Eğitim, Mühendislik, İlahiyat) ve meslek yüksekokulları (Alaplı, Zonguldak, Çaycuma, Devrek, Gökçebey) oluşturmuşlardır.

İkinci öğretim programı bulunmayan veya henüz öğrenci almayan yeni kurulmuş fakülte (Tıp, Diş Hekimliği, Güzel Sanatlar, İletişim, Eczacılık); meslek yüksekokulları (Zonguldak Sağlık, Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi, Beden Eğitimi ve Spor, Ahmet Erdoğan Sağlık Hizmetleri, Karadeniz Ereğli); Devlet Konservatuvarı ve Enstitüler (Sosyal Bilimler, Sağlık Bilimleri, Fen Bilimleri) araştırma dışı bırakılmıştır.

Bu kapsamda araştırmanın evrenini Bülent Ecevit Üniversitesi'nde 1'inci, 2'inci, 3'üncü ve 4'üncü sınıflarda eğitim gören toplam 6.184 ikinci öğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrenciye sunulan analize uygun anketi dolduran 2.615 ikinci öğretim öğrencisi ise araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Anket, 2013-2014 Bahar Yarıyılında 3 Mart 2014-14 Mart 2014 tarihleri arasında gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır. Toplamda 2.733 öğrenciye anket yapılmış, veri toplama aracını uygun biçimde dolduran 2.615 öğrenciden sağlanan veriler çözümlenmeye dahil edilmiştir.

3.5. Veriler ve Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Ait Frekans Analizleri

BEÜ, 2013-2014 Eğitim Öğretim Yılı öğrenci sayılarına ilişkin genel bilgiler BEÜ Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'ndan temin edilmiştir. Üniversite genelinde 23.477 öğrenci öğrenim görmektedir. 16.190 kişi birinci öğretim, 6.184 ikinci öğretim, 1.103 kişi ise enstitülere ait yüksek lisans ve doktora öğrencisidir. Öğrenci sayıları Fakülte/MYO ve Enstitülere göre Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: BEÜ Öğrencilerinin Fakülte/MYO ve Enstitülere Göre Dağılımı

Fakülteler/MYO ve Enstitüler	Öğrenci Sayısı				
	Bayan	Erkek	Birinci Öğretim	İkinci Öğretim	Toplam
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF)	2.159	1.644	2.354	1.449	3.803
Mühendislik Fakültesi (MF)	741	2.790	2.429	1.102	3.531
Ereğli Eğitim Fakültesi (EEF)	1.766	767	1.745	788	2.533
Fen Edebiyat Fakültesi (FEF)	1.058	649	1.165	542	1.707
Tıp Fakültesi (TF)	388	311	699	---	699
İlahiyat Fakültesi (İF)	179	103	142	140	282
Dış Hekimliği Fakültesi (DHF)	125	83	208	---	208
Güzel Sanatlar Fakültesi (GSF)	50	17	67	---	67
Alaplı MYO (AMYO)	490	2.040	1.951	579	2.530
Zonguldak MYO (ZMYO)	802	1.398	1.472	728	2.200
Çaycuma MYO (ÇMYO)	1.032	713	1.173	572	1.745
Devrek MYO (DMYO)	530	486	808	208	1.016
Zonguldak Sağlık YO. (ZSYO)	546	190	736	---	736
Ahmet Erdoğan Sağlık Hiz. MYO. (AEMYO)	441	178	619	---	619
Gökçebey MYO (GMYO)	159	94	177	76	253
Deniz İşl. ve Yön. YO. (DİYYO)	35	199	234	---	234
Beden Eğitimi ve Spor YO. (BESYO)	53	85	138	---	138
Devlet Konservatuvarı (DK)	29	44	73	---	73
Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE)	271	296	---	---	567
Fen Bilimleri Enstitüsü (FBE)	137	344	---	---	481
Sağlık Bilimleri Enstitüsü (SABE)	43	12	---	---	55
Genel Toplam	11.034	12.443	16.190	6.184	23.477

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere BEÜ Fakülte ve MYO’larda 11.034 bayan, 12.443’ü erkek olmak üzere toplam 23.477 öğrenci öğrenim görmektedir. BEÜ’de fakültelerde toplam 6.466’sı bayan, 6,364’ü erkek olmak üzere toplam 12.830 öğrenci; myo’larda ise 4.117’si bayan, 5.427’si erkek olmak üzere toplam 9.544 öğrenci enstitülerde 451 bayan, 652 erkek toplam 1103 öğrenci bulunmaktadır.

BEÜ’ye bağlı Fakülte/MYO’larda ikinci öğretim öğrenci sayısı 6184 kişidir. Örneklem alınan öğrenci sayısı ise 2.615’dir. Böylece toplam ikinci öğretim öğrenci sayısının %42,3’üne ait bilgilere göre analizler yapılmıştır. Örneklem alınan öğrencilerin Fakülte/MYO göre dağılımı Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2: Öğrencilerin Fakülte/MYO Göre Dağılımı

Fakülte/MYO		İİBF	FEF	EEF	MF	İF	AMYO	ZMYO	ÇMYO	DMYO	GMYO	Toplam
Toplam	Sayı	726	235	276	555	73	114	286	214	93	43	2615
	%	27,8	9	10,6	21,2	2,8	4,4	10,9	8,2	3,6	1,6	100

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi anket yapılan öğrenci 2.615’dir. 1.865’i fakülte ve 750’si meslek yüksekokul öğrencilerinden oluşmaktadır. Anket yapılan öğrenci sayılarına bakıldığında fakültelerde 726 (%27,8) ile İİBF 1.sırada, 555 (%21,2) ile MF 2.sırada, 276 (%10,6) ile EEF 3.sırada yer almıştır. Meslek yüksekokullarında ise 286 (%10,9) ile ZMYO 1.sırada, 214 (%8,2) ile ÇMYO 2.sırada, 114 (%4,4) ile AMYO ise 3.sırada yer almıştır.

Tablo 3.3: Öğrencilerin Sınıf ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Sınıf		1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam
Bayan	Sayı	423	395	250	178	1246
	%	33,9	31,7	20,1	14,3	100
Erkek	Sayı	487	489	214	160	1350
	%	36,1	36,2	15,9	11,9	100
Toplam	Sayı	910	884	464	338	2596
	%	35,1	34,1	17,9	13	100

Tablo 3.3’de öğrencilerin sınıf ve cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında 910 (%35,1)’unun 1.sınıf, 884 (%34,1)’ünün 2.sınıf, 464 (%17,9)’ünün 3.sınıf, 338 (%13)’inin ise 4.sınıf öğrencilerinden oluştuğu görülmektedir. 1.sınıf ve 2.sınıfta öğrenci sayısının fazla olması MYO öğrencilerinden kaynaklanmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin 1.246 (%48)’sı bayan, 1.350 (%52)’si ise erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 3.4: Öğrencilerin Fakülte/MYO Göre Cinsiyet Dağılımı

Fakülte/MYO		İİBF	FEF	EEF	MF	İF	AMYO	ZMYO	ÇMYO	DMYO	GMYO	Toplam
Bayan	Sayı	416	150	195	114	46	44	94	123	49	20	1251
	%	33,3	12	15,6	9,1	3,7	3,5	7,5	9,8	3,9	1,6	100
Erkek	Sayı	310	84	81	439	27	70	192	91	44	23	1361
	%	22,8	6,2	6	32,3	2	5,1	14,1	6,7	3,2	1,7	100
Toplam	Sayı	726	234	276	553	73	114	286	214	93	43	2612
	%	27,8	9	10,6	21,2	2,8	4,4	10,9	8,2	3,6	1,6	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 317,832 (Anl: ,000)'dir.

Tablo 3.4'de öğrencilerin cinsiyeti ve öğrenim gördüğü Fakülte/MYO arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik yapılan Pearson Ki-Kare test istatistiği 317,832 (Anl: ,000) olarak hesaplanmıştır. Ki-Kare testi sıfır hipotezi “*Öğrencilerin cinsiyeti ve okuduğu Fakülte/MYO arasındaki ilişki yoktur*” şeklinde olup analiz sonucunda cinsiyet ve okuduğu Fakülte/MYO arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Buna göre, BEÜ’ndeki İİBF, FEF, EEF, İF ve ÇMYO’nda bayan öğrenci sayısı erkek öğrencilere göre daha fazladır. MF, AMYO ve ZMYO’nda ise erkek öğrenci sayısı fazladır. Ayrıca, 416 (%33,3)’sı bayan olmak üzere toplam İİBF 1.sırada, 195 (%15,6) bayan olmak üzere EEF 2.sırada, 20 (%1,6)’si bayan olmak üzere GMYO son sırada yer almaktadır. Erkek öğrenci açısından 439 (%32,3) ile MF 1.sırada, 310 (%22,8) ile İİBF 2.sırada, 23 (%1,7) ile GMYO yine son sırada yer almaktadır.

Tablo 3.5: Öğrencilerin Mezun Oldukları Lise Türü

Lise Türü		Devlet	Özel	Toplam
Bayan	Sayı	1235	14	1249
	%	98,9	1,1	100
Erkek	Sayı	1325	34	1359
	%	97,5	2,5	100
Toplam	Sayı	2560	48	2608
	%	98,2	1,8	100

Tablo 3.5’de öğrencilerin mezun oldukları lise türü incelendiğinde öğrencilerin 1.235 (%98,9)’i bayan, 1.325 (%97,5)’i erkek olmak üzere toplam 2.560 (%98,2)’si devlete bağlı liselerden; 14 (%1,1)’ü bayan, 34 (%2,5)’ü erkek olmak üzere toplam 48 (%1,8) kişi özel liselerden mezun olduğu görülmektedir. BEÜ’de eğitim gören

öğrencilerin %98,2'si devlet okullarından mezun olmuştur. Özel okullardan mezun olan öğrenci sayısı oldukça azdır.

Tablo 3.6: Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türleri

Okul Türleri		Düz-Süper	Anadolu -Kolej	Fen-Özel Fen	Sos Bilim.	Anad Öğret.	İmam Hat.	Mes.tek Lis.	Toplam
Bayan	Sayı	828	179	2	3	8	49	174	1243
	%	66,6	14,4	0,2	0,2	0,6	3,9	14	100
Erkek	Sayı	776	299	5	9	18	37	214	1358
	%	57,1	22	0,4	0,7	1,3	2,7	15,8	100
Toplam	Sayı	1604	478	7	12	26	86	388	2601
	%	61,7	18,4	0,3	0,5	1	3,3	14,9	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 40,714 (Anl: ,000)'dir. Fen-Özel Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin beklenen değerleri 5'ten küçük olduğu için grupları birleştirilmiştir.

Tablo 3.6'da öğrencilerin mezun oldukları okul türlerinin Fakülte/MYO göre dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin ilk üç sıralamasına bakıldığında, 1.604 (%61,7)'ü düz-süper liselerden, 478 (%18,4)'i Anadolu lisesi ve kolejlerden, 388 (%14,9)'i ise mesleki teknik liselerden mezun olmuştur. Kalan 131 (%5) kişi ise diğer lise türlerinden mezun olmuştur. Bayan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, 828 (%66,6)'i, düz ve süper liselerden mezundur. Erkek öğrencilerde de benzer yapı geçerlidir ancak bayan öğrencilere göre düz ve süper liseden mezun olanların oranı daha düşüktür. Meslek ve teknik liselerden mezun olan bayan ve erkek öğrencilerin oranı birbirine çok yakındır.

Tablo 3.7: Öğrencilerin Üniversite Sınavına Giriş Sayıları

Giriş Sayısı		1 kez	2 kez	3 kez	4 ve üstü	Toplam
Bayan	Sayı	471	632	124	22	1249
	%	37,7	50,6	9,9	1,8	100
Erkek	Sayı	461	666	179	54	1360
	%	33,9	49	13,2	4	100
Toplam	Sayı	932	1298	303	76	2609
	%	35,7	49,8	11,6	2,9	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 19,768 (Anl: ,000)'dir.

Tablo 3.7'de öğrencilerin üniversite sınavına giriş sayılarının Fakülte/MYO göre dağılımı incelendiğinde, öğrencilerin 932 (%35,7)'si 1 kez, 1298 (%49,8)'i 2 kez, 303 (%11,6)'ü 3 kez ve 76 (%2,9)'sı 4 kez ve daha fazla sınava girdikleri görülmektedir. BEÜ'ye yerleşen öğrenciler daha çok 2 kez sınava giren

öğrencilerden oluşmaktadır. Birden fazla üniversite sınavına giren öğrencilerin hem girişteki başarısızlık hem de girdikleri programdaki memnuniyetsizlik sebebiyle sınavlara tekrar girdikleri düşünülmektedir. Bayan öğrencilerde üniversite sınavına 1 kez girenlerin oranı 471 (%37,7) erkek öğrencilerden daha yüksektir. Benzer durum 2 kez girme durumunda da geçerlidir. Öyle ki erkek öğrencilerin 3'üncü, 4'üncü ve 4 üstü sınava girme durumunda erkeklerin yerleşme oranı daha yüksektir.

Tablo 3.8: Üniversite Sınavı İçin Dershaneye Giden Öğrenci Sayısı

Dershaneye Giden		Evet	Hayır	Toplam
Bayan	Sayı	1163	85	1248
	%	93,2	6,8	100
Erkek	Sayı	1190	164	1354
	%	87,9	12,1	100
Toplam	Sayı	2353	249	2602
	%	90,4	9,6	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 21,091 (Anl: ,000)'dir.

Tablo 3.8'de üniversite sınavı için dershaneye giden öğrenci sayısının dağılımı incelendiğinde, 2.353 (%90,4)'ünün dershaneye veya kurslara gittiği görülmektedir. 249 (%9,6) öğrenci ise dershaneye veya kursa gitmeden üniversite sınavını kazanmıştır. Genel durum incelendiğinde dershaneye gitmeden sınavı kazanmak ve bir yükseköğretim kurumuna yerleşmek neredeyse imkansız görülmektedir. Erkek öğrencilerde dershaneye gitmeden üniversite sınavını kazanma oranı bayan öğrencilere oranla daha yüksektir.

Tablo 3.9: Öğrencilerin Ailelerinin Oturduğu Yerleşim Bölgesi

Yerleşim Birimi		Marmara	Ege	Akdeniz	Karadeniz	İç Anadolu	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	Yurt Dışı	Toplam
Bayan	Sayı	509	90	74	335	181	26	28	3	1246
	%	40,9	7,2	5,9	26,9	14,5	2,1	2,2	0,2	100
Erkek	Sayı	526	104	89	328	201	54	45	10	1357
	%	38,8	7,7	6,6	24,2	14,8	4	3,3	0,7	100
Toplam	Sayı	1035	194	163	663	382	80	73	13	2603
	%	39,8	7,5	6,3	25,5	14,7	3,1	2,8	0,5	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 16,616 (Anl: ,020)'dir.

Tablo 3.9'da öğrencilerin ailelerinin oturdukları yerleşim bölgelerinin dağılımı incelendiğinde, büyük çoğunluğunun daha çok yakın bölgelerde oturdukları için

BEÜ'yü tercih ettikleri söylenebilmektedir. Öğrencilerin 1.035 (%39,8)'inin Marmara Bölgesi'nden, 663 (%25,5)'ünün Karadeniz Bölgesi'nden, 382 (%14,7)'sinin ise İç Anadolu Bölgesinden geldiği görülmektedir. Kalan 510 (%19,8) öğrencinin ise ulaşımı daha uzak olan bölgelerden geldiği görülmektedir. Öğrencilerden 13 (%0,5) kişinin ise ailesi yurt dışında ikamet etmektedir. Bayan ve erkek öğrenciler açısından ailelerin yerleşim bölgesi dağılımları benzerdir.

Tablo 3.10: Öğrencilerin Anne Eğitim Durumları

Eğitim Durumları		Okur yazar değil	Mezun değil	İlkokul	Ortaokul	Lise ve Dengi okul	İki yıllık Yüksekokul	Üniversite Yüksekokul	Toplam
Bayan	Sayı	57	60	640	228	211	14	22	1232
	%	4,6	4,9	51,9	18,5	17,1	1,1	1,8	100
Erkek	Sayı	113	83	559	231	258	24	71	1339
	%	8,4	6,2	41,7	17,3	19,3	1,8	5,3	100
Toplam	Sayı	170	143	1199	459	469	38	93	2571
	%	6,6	5,6	46,6	17,9	18,2	1,5	3,6	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 56,441 (Anl: ,000)'dir.

Tablo 3.10'da öğrencilerin anne eğitim durumlarının dağılımı incelendiğinde, 1.199 (%46,6)'unun ilkokul mezunu, 469 (%18,2)'unun lise ve dengi okullardan mezun, 459 (%17,9)'unun ise ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. 170 (%6,6) öğrencinin annesi ise okur-yazar değildir. Öğrencilerin anne eğitim durumlarında yüksekokul 38 (%1,5) ve üniversite mezunu 93 (%3,6) sayısı oldukça düşüktür. Erkek öğrencilerin annelerinin okur yazar ve mezun olmayan ile lise ve dengi okul, iki yıllık yüksek okul, dört yıllık yüksek okul ve üniversite mezunu olanların oranı, bayan öğrenci annelerinkine oranla daha yüksektir. Bayan öğrenci annelerinin ilkokul ve ortaokul mezunu olanların oranı ise erkek öğrenci annelerinkine oranla daha yüksektir.

Tablo 3.11: Öğrencilerin Baba Eğitim Durumları

Eğitim Durumları		Okur yazar değil	mezun değil	İlkokul	Ortaokul	Lise ve Dengi okul	İki yıllık Yüksekokul	Üniversite Yüksekokul	Toplam
Bayan	Sayı	8	31	467	286	310	46	85	1233
	%	0,6	2,5	37,9	23,2	25,1	3,7	6,9	100
Erkek	Sayı	31	48	469	228	338	71	156	1341
	%	2,3	3,6	35	17	25,2	5,3	11,6	100
Toplam	Sayı	39	79	936	514	648	117	241	2574
	%	1,5	3,1	36,4	20	25,2	4,5	9,4	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 46,791 (Anl: ,000)'dir.

Tablo 3.11'de görüldüğü gibi öğrencilerin baba eğitim durumları incelendiğinde, 936 (%36,4)'sının ilkököl mezunu, 648 (%25,2)'inin lise ve dengi okullardan mezun, 514 (%20)'ünün babası ortaokul mezunudur. 39 (%1,5) kişinin ise babası okur-yazar değildir. Erkek öğrenci babalarının okur-yazar ve mezun olmayan, lise ve dengi mezunu, iki yıllık yüksekokul, dört yıllık yüksekokul ve üniversite mezun olanlarının oranı bayan öğrenci annelerinininkine oranla daha yüksektir. Anne eğitim durumunda olduğu gibi bayan öğrencilerin annelerinin ilkököl, lise ve dengi okuldan mezun olanların oranı erkek öğrenci babalarınıninkine oranla daha yüksektir. Özellikle bayan öğrencilerin anne ve baba eğitim durumları ilkököl ve ortaokul seviyesinde yoğunlaşmış iken erkek öğrencilerin anne ve baba eğitim durumları hem alt seviyede hem de yükseköğretim seviyesinde daha yüksektir.

Tablo 3.12: Öğrenim Harcı Değerlendirme

Değerlendirme		Düşük	Normal	Yüksek	Toplam
Bayan	Sayı	25	104	1108	1237
	%	2	8,4	89,6	100
Erkek	Sayı	52	152	1135	1339
	%	3,9	11,4	84,8	100
Toplam	Sayı	77	256	2243	2576
	%	3	9,9	87,1	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 14,777 (Anl: ,001)'dir.

Tablo 3.12'de öğrencilerin öğrenim harcı miktarına ilişkin görüşlerine bakıldığında, 2.243 (%87,1) öğrenci yüksek, 256 (%9,9) öğrenci normal, 77 (%3) öğrenci ise düşük bulmuştur. Öğrenim harçlarını yüksek bulan öğrenci sayısı oranı

oldukça fazladır. Erkek öğrenciler, öğrenim harcını bayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.13: Öğrenim Harcını Ödeme Güçlüğü

Değerlendirme		Hiç	Az	Orta	Oldukça	Çok	Toplam
Bayan	Sayı	62	59	281	369	468	1239
	%	5	4,8	22,7	29,8	37,8	100
Erkek	Sayı	85	81	332	352	501	1351
	%	6,3	6	24,6	26,1	37,1	100
Toplam	Sayı	147	140	613	721	969	2590
	%	5,7	5,4	23,7	27,8	37,4	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 7,995 (Anl: ,092)'dir.

Tablo 3.13'de öğrencilerin öğrenim harcını öderken ne derecede güçlük çektikleri incelendiğinde, 147 (%5,7)'si hiç zorlanmadan, 140 (%5,4)'ü az, 613 (%23,7)'ü orta, 721 (%27,8)'i oldukça ve 969 (%37,4) öğrenci ise yüksek derecede ödeme zorluğu çektiklerini beyan etmişlerdir. Bayan ve erkek öğrencilerin öğrenim harcını ödeme güçlükleri birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 3.14: Öğrenim Harcının Aile Tarafından Karşılanıp Karşılanmadığı

Değerlendirme		Evet	Hayır	Belirli Bir Kısım	Toplam
Bayan	Sayı	1101	56	85	1242
	%	88,6	4,5	6,8	100
Erkek	Sayı	1038	132	176	1346
	%	77,1	9,8	13,1	100
Toplam	Sayı	2139	188	261	2588
	%	82,7	7,3	10,1	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 60,225 (Anl: ,000)'dir.

Tablo 3.14'de öğrencilerin ödedikleri öğrenim harcının kim tarafından karşılandığına ilişkin durumları incelendiğinde, 2.139 (%82,7)'unun ailesi tarafından karşılandığı, 261 (%10,1)'inin belirli bir kısmının ailesi tarafından karşılandığı, 188 (%7,3)'ünün ise kendisinin karşılandığı görülmektedir. Bayan öğrencilerin harçlarının aileleri tarafından karşılama oranı erkek öğrencilerden daha yüksektir. Öğrenim harcının genellikle aileler tarafından karşılandığı gözlenmiştir.

Öğrenciler eğitim görürken bazı kamu kurumlarından, vakıflardan, derneklerden veya özel kişi ve kuruluşlardan burs ya da kredi alarak öğrenim giderlerini karşılamaktadırlar.

Tablo 3.15: Öğrenim Kredisi

Kredi		Evet	Hayır	Toplam
Bayan	Sayı	618	628	1246
	%	49,6	50,4	100
Erkek	Sayı	712	645	1357
	%	52,5	47,5	100
Toplam	Sayı	1330	1273	2603
	%	51,1	48,9	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 2,141 (Anl: ,143)'dir.

Tablo 3.15'de öğrencilerin öğrenim kredisi alıp almadıkları incelendiğinde, 1.130 (%51,1)'u öğrenim kredisi alırken 1.273 (%48,9)'ünün almadığı görülmektedir. Öğrenim kredisi alan erkek öğrencilerin oranı bayan öğrencilerin oranından daha yüksektir. İkinci öğretim öğrencilerinin yaklaşık %50'si öğrenim kredisi almaktadır.

Tablo 3.16: Başbakanlık Bursu

Burs		Evet	Hayır	Toplam
Bayan	Sayı	168	1072	1240
	%	13,5	86,5	100
Erkek	Sayı	139	1215	1354
	%	10,3	89,7	100
Toplam	Sayı	307	2287	2594
	%	11,8	88,2	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 6,684 (Anl: ,010)'dir.

Tablo 3.16'da öğrencilerin başbakanlık bursu alıp almadıkları incelendiğinde, 307 (%11,8)'si başbakanlık bursu alırken 2.287 (%88,2)'si başbakanlık bursu almamaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu başbakanlık bursu almamaktadır. Başbakanlık bursu alan bayan öğrenciler daha fazladır.

Tablo 3.17: Diğer Burslar

Diğer		Evet	Hayır	Toplam
Bayan	Sayı	172	1058	1230
	%	14,0	86	100
Erkek	Sayı	192	1150	1342
	%	14,3	85,7	100
Toplam	Sayı	364	2208	2572
	%	14,2	85,8	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği ,336 (Anl: ,562)'dir.

Tablo 3.17’de öğrencilerin diğer kurumlardan (özel sektör, vakıf, dernek vb.) aldıkları bursların dağılımı incelendiğinde, 364 (%14,2)’si diğer kuruluşlardan burs almaktadır. Diğer kurumlardan burs alan, erkek ve bayan öğrencilerin oranı birbirine çok yakındır.

Tablo 3.18: Burs Alınan Kurum

Kurum		Kamu Kurumu	Özel Sektör	Vakıf Dernek vb.	Kamu/ Vakıf Dernek	Özel/ Vakıf Dernek	Toplam
Bayan	Sayı	60	66	44	2	0	172
	%	34,9	38,4	25,6	1,2	0	100
Erkek	Sayı	77	65	49	0	1	192
	%	40,1	33,9	25,5	0	0,5	100
Toplam	Sayı	137	131	93	2	1	364
	%	37,6	36	25,5	0,5	0,3	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 1,188 (Anl: ,552)’dir. Sağdaki 2 grup Vakıf-Dernek vb. grubu ile birleştirilerek Ki-Kare istatistiği hesaplanmıştır.

Tablo 3.18’de öğrencilerin burs aldıkları kurumların dağılımı incelendiğinde, 137 (%37,6)’si kamu kurumlarından, 131 (%36)’i özel sektörden, 93 (%25,5)’ü vakıf, dernek vb. kuruluşlardan, kalan 3 (%0,8)’ü ise hem kamu hem özel, hem de vakıf, dernek vb. kuruluşlardan birlikte burs aldıkları görülmektedir. Kamu kurumlarından ve özel sektörden burs alan öğrencilerin oranı birbirine çok yakındır. Burs alınan kurum ile cinsiyet arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 3.19: Aylık Burs Miktarı (TL)

Burs Miktarı		0-100	100-200	200-400	400-600	600-800	800-1000	Toplam
Bayan	Sayı	47	46	88	14	3	2	200
	%	23,5	23	44	7	1,5	1	100
Erkek	Sayı	63	41	93	5	2	9	213
	%	29,6	19,2	43,7	2,3	0,9	4,2	100
Toplam	Sayı	110	87	181	19	5	11	413
	%	26,6	21,1	43,8	4,6	1,2	2,7	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 2,603 (Anl: ,457)’dür. Beklenen gözlemlerin 5’in üzerinde olması için sağdaki son 2 grup 400-600 grubu ile birleştirilerek Ki-Kare istatistiği hesaplanmıştır.

Tablo 3.19’da öğrencilerin aylık burs miktarlarının dağılımı incelendiğinde, 110 (%26,6)’u 100 TL’ye kadar, 87 (%21,1)’si 200 TL’ye kadar, 181 (%43,8)’i 400

TL'ye kadar, 19 (%4,6)'u 600 TL'ye kadar, 5 (%1,2)'i 800 TL'ye kadar, 11 (%2,7)'i 1.000 TL'ye kadar burs almaktadır. Öğrencilerin yaklaşık yarısı aylık 200 TL'den az burs geliri gözlenmiştir. Bayan ve erkek öğrencilerin aldığı burs miktarlarında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır. Bu anlamda, burs miktarına ait gruplarda erkek ve bayan öğrencilerin yaklaşık aynı oransal dağılıma sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 3.20: Gelir Getirici Bir İşte Çalışma

İşte Çalışma		Evet	Hayır	Toplam
Bayan	Sayı	47	1195	1242
	%	3,8	96,2	100
Erkek	Sayı	165	1181	1346
	%	12,3	87,7	100
Toplam	Sayı	212	2376	2588
	%	8,2	91,8	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 61,682 (Anl: ,000)'dir.

Tablo 3.20'de gelir getirici işte çalışan öğrencilerin dağılımı incelendiğinde, 212 (%8,2)'si gelir getirici bir işte çalışmaktadır. 2.376 (%91,8)'sı ise herhangi bir işte çalışmamaktadır. Erkeklerin 165 (%12,3) kişi bir işte çalışırken bayanların 47 (%3,8)'si bir işte çalışmaktadır. Erkeklerin çalışma oranı bayanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3.21: Gelir Getirici İşte Çalışanların Aylık Kazancı

Aylık Kazanç		0-200	200-400	400-600	600-800	800-1000	Toplam
Bayan	Sayı	18	14	5	6	6	49
	%	36,7	28,6	10,2	12,2	12,2	100
Erkek	Sayı	37	40	31	13	49	170
	%	21,8	23,5	18,2	7,6	28,8	100
Toplam	Sayı	55	54	36	19	55	219
	%	25,1	24,7	16,4	8,7	25,1	100

Not: Pearson Ki-Kare istatistiği 6,895 (Anl: ,075)'dir. Sağdaki son 2 grup birleştirilerek Ki-Kare istatistiği hesaplanmıştır.

Tablo 3.21'de gelir getirici bir işte çalışan öğrencilerin aylık kazançlarının dağılımı incelendiğinde, öğrencilerden 55 (%25,1) kişi 200 TL'ye kadar, 54 (%24,7) kişi 400 TL'ye kadar, 36 (%16,4) kişi 600 TL'ye kadar, 19 (%8,7) kişi 800 TL'ye kadar, 55 (%25,1) kişi 1.000 TL'ye kadar çalıştıkları yerlerden aylık kazanç elde etmektedirler. Toplamda 49 bayan, 170 erkek olmak üzere toplam 219 kişi gelir

getirici bir işte çalışmaktadır. İstatistiksel olarak %10 anlamlılıkta, bayan öğrencilerin oranı aylık 400 TL gelire kadar olan gruplarda daha yüksek iken erkek öğrencilerin diğer gelir dilimlerinde daha yükseldiği söylenebilir.

3.6. Fakülte ve Meslek Yüksek Okullarına Göre Harcama ve Maliyet Kalemleri

Araştırma BEÜ’de eğitim gören ikinci öğretim öğrencilerinin bireysel harcama ve maliyetleri belirlemeyi amaçladığından, bu harcama ve maliyetlerin hangi bileşenlerden oluştuğu, nasıl hesaplandığı ve hesaplamalarda kullanılan gerekçe ve sayıtların neler olduğu ve söz konusu verilerin ayrıntıları aşağıda açıklanmıştır.

Bu araştırmada kullanılan maliyet ve harcama kavramlarıyla yıllık öğrenci başına ortalama tutarlar (birim miktarlar) ifade edilmektedir. Aşağıda verilen bileşenler ve parantez içindeki simgeler bulguların sunulduğu tablolar da aynı şekilde kullanılmıştır.

3.6.1. Hazırlık Harcamaları

Hazırlık Harcaması (HH), öğrencilerin üniversiteye hazırlanmak amacıyla yaptıkları her türlü harcamayı (dershane, özek kurs, kitap-dergi, cd, ulaşım-servis, beslenme, barınma vb. giderleri) içermektedir. Üniversite hazırlık harcamaları, fakülte ve sınıflara göre öğrenci başına yapılan ortalama harcama miktarı olarak hesaplanmıştır.

HH, 2011 yılı ve önceki yıllara ait cari tutarlardır. Birinci sınıf olmayan öğrencilerin daha fazla yıl HH yapmaları mümkün olduğundan, 2’inci, 3’üncü ve 4’üncü sınıf öğrencilerine enflasyon rakamları⁸ oranında güncelleme yapılmıştır. 2014 girişli 1.sınıf öğrencileri uygulamanın yapıldığı aynı yıl içerisinde oldukları için herhangi bir enflasyon oranına tabi tutulmamışlardır. 2013 girişli, 2.sınıf, öğrenciler için %8,89 oranında, 2012 girişli, 3.sınıf, öğrenciler için %15,36 oranında, 2011 girişli, 4.sınıf, öğrencileri için ise %23,93 oranında enflasyon uygulanmıştır. Tüm bu

⁸ Enflasyon oranları tukik.gov.tr adresinden tüketici fiyatları endeks rakamlarından alınmıştır. 2013 yılı için %8,89, 2012 yılı için %6,47, 2011 yılı için %8,57 olarak belirlenmiştir.

2'inci, 3'üncü ve 4'üncü sınıf öğrencilerine uygulanan enflasyon oranlarının ilgili tutarlara etkisi tüm hazırlık harcamalarında %9 olarak belirlenmiştir.

Bir yıla düşen üniversite HH, bu bileşen üniversiteye hazırlık için yapılan toplam harcamanın devam edilen programların normal süresine bölünmesiyle elde edilen tutarlardır. Toplam birim yıla düşen payı bulmak için HH Fakülteler için 4 yıla, meslek yüksekokulları için 2 yıla bölünmüştür. HH'larının tamamı bir yıla dahil edilemediği için bu yol tercih edilmiştir.

Tablo 3.22: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin HH (TL)

Fakülte/MYO	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği
FEF	235	6,100	3,932	0,645	1,809 (,000)
MF	555	5,688	3,556	0,625	2,576 (,000)
İİBF	726	5,553	3,334	0,600	2,733 (,000)
EEF	276	5,070	3,031	0,598	2,107 (,000)
İF	73	4,956	2,993	0,604	1,347 (,053)
ÇMYO	214	4,204	3,176	0,756	1,933 (,001)
GMYO	43	4,180	3,081	0,737	,779 (,578)
AMYO	114	4,153	3,175	0,764	1,369 (,047)
ZMYO	286	4,144	3,154	0,761	1,835 (,002)
DMYO	93	3,381	2,724	0,806	1,736 (,005)
Toplam	2615	5,138	3,415	0,665	
BÖTY ANOVA : 14,142 (Anl: ,000)			Kruskal Wallis : 139,678 (Anl: ,000)		

Not: K-S testi (ve anlamlılığı), Ho hipotezi “Veriler normal dağılmaktadır” olan tek örnek Kolmogorov-Smirnov testi Z istatistiği’dir. İki den fazla grup için gruplar arası ortalamalar arasındaki farka yönelik parametrik test olarak Bağımsız Örnek Tek Yönlü (BÖTY) ANOVA testi istatistiği F istatistiği (ve anlamlılığı) ve parametrik olmayan test olarak Kruskal Wallis testi Ki-kare istatistiği (ve anlamlılığı) raporlanmıştır.

Tablo 3.22 incelendiğinde BEÜ’de eğitim gören ikinci öğretim öğrencilerinin tümü dikkate alındığında ortalama 5.138 TL HH yaptıkları gözlenmiştir. İstatiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde Fakülte/MYO öğrencilerinin üniversite HH Fakülte/MYO göre farklılık belirlenmiştir. FEF öğrencilerinin 6.100 TL ile en fazla HH yaptıkları görülmektedir. Bunu 5.688 TL ile MF, 5.553 TL ile İİBF öğrencileri izlemektedir. MYO öğrencilerinin ise fakültele nispeten daha az oranda harcama yaptıkları söylenebilir. Özellikle 3.381 TL ile DMYO harcamalarının diğer MYO göre daha düşük harcama yaptıkları görülmektedir. Değişim katsayıları söz konusu ortalamaların türdeşliği hakkında bize fikir vermektedir. EEF, İİBF ve İF öğrencilerinin HH’sındaki türdeşlik değişim katsayısının düşük olması türdeşliğin

yüksek olduğunu gösterir. Buradaki türdeşlik aynı Fakülte/MYO öğrencilerinin söz konusu HH kalemlerinde yakın harcama yaptıkları anlamındadır.

3.6.2. Kişisel Harcamalar

Kişisel Harcama (KH), öğrencilerin öğrenimleri süresince, bir yükseköğretim kurumuna devam etmekten kaynaklanan, öğrenim harcı dışındaki harcamalarını (kitap, kırtasiye, beslenme, yurt parası-ev kirası, ulaşım, giyim, ders araçları, ders kitapları-kırtasiye, kültürel ve sosyal etkinlikler vb.) kapsamaktadır. Bir öğrencinin KH'sı, aylık ortalama harcama olarak elde edilen miktarının bir öğretim yılı ile çarpılması sonucu elde edilmiştir. Bir öğretim yılı tüm programlar için 8 ay olarak dikkate alındığından öğrenci tarafından yapılan aylık ortalama harcama 8 ile çarpılarak yıllık KH miktarları hesaplanmıştır.

Tablo 3.23: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin KH (TL)

Fakülte/MYO	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği
MF	555	6,721	2,889	0,430	3,250 (,000)
İİBF	726	6,326	2,883	0,456	4,570 (,000)
FEF	235	6,280	2,851	0,454	2,859 (,000)
ZMYO	286	6,138	3,000	0,489	3,006 (,000)
AMYO	114	5,879	2,864	0,487	1,718 (,005)
ÇMYO	214	5,822	2,814	0,483	2,949 (,000)
EEF	276	5,639	2,337	0,415	3,267 (,000)
GMYO	43	5,258	2,656	0,505	1,079 (,194)
İF	73	5,138	2,973	0,579	2,666 (,053)
DMYO	93	5,027	2,622	0,522	2,500 (,000)
Toplam	2615	6,155	2,857	0,464	
BÖTY ANOVA : 7,476 (Anl: ,000)			Kruskal Wallis : 90,669 (Anl: ,000)		

Tablo 3.23 incelendiğinde BEÜ'de eğitim gören ikinci öğretim öğrencilerinin toplam satırında ortalama 6.155 TL KH yaptıkları gözlenmiştir. İstatiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde Fakülte/MYO öğrencilerinin üniversite KH kaleminde Fakülte/MYO göre farklılık vardır. MF öğrencilerinin 6.721 TL ile en fazla KH yaptıkları görülmektedir. Bunu 6.326 TL ile İİBF ile 6.280 TL FEF öğrencileri izlemektedir. MYO öğrencilerinin ise genelde fakültelelere nispeten daha az oranda KH yaptıkları görülmektedir. Özellikle 5.026 TL ile DMYO harcamalarının diğer

MYO göre daha düşük harcama yaptıkları görülmektedir. EEF, MF ve FEF öğrencilerinin üniversitedeki KH türdeşliği diğerlerine göre daha azdır.

3.6.3. Bireysel Öğrenci Maliyeti

Bireysel Öğrenci Maliyeti (BÖM), bir yıla düşen HH, KH, öğrenim ücreti ve bireysel vazgeçme maliyeti toplanarak hesaplanmıştır. HH ve KH'ın nasıl hesaplandığı daha önce açıklanmıştır. Öğrenim Ücreti (Öğrenci Katkısı), BEÜ İkinci Öğretim öğrencilerinin öğrenim ücretlerinin belirlenmesinde 2013-2014 yılı öğretim yılı için Bakanlar Kurulu'nca belirlenen cari tutarlar kullanılmıştır⁹.

Tablo 3.24: BEÜ 2013-2014 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemi II. Öğretim Katkı Payı /Öğrenim Ücreti Miktarları

FAKÜLTE/YÜKSEKOKUL/MESLEK YÜKSEKOKULU	TL	FAKÜLTE/YÜKSEKOKUL/MESLEK YÜKSEKOKULU	TL
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	578	Çaycuma MYO	385
Fen Edebiyat Fakültesi (Fen Programı)	641	Devrek MYO	385
Fen Edebiyat Fakültesi (Edebiyat Programı)	481	Gökçebeş MYO	385
Ereğli Eğitim Fakültesi	514	Zonguldak Sağlık YO.	---
Mühendislik Fakültesi	765	Devlet Konservatuvarı	---
İlahiyat Fakültesi	514	Deniz İşl. ve Yön. YO.	---
Tıp Fakültesi	---	Beden Eğitimi ve Spor YO.	---
Dış Hekimliği Fakültesi	---	Ahmet Erdoğan Sağlık Hiz. MYO.	---
Güzel Sanatlar Fakültesi	---	Fen Bilimleri Enstitüsü	---
Alaplı MYO	385	Sosyal Bilimler Enstitüsü	---
Zonguldak MYO	385	Sağlık Bilimleri Enstitüsü	---

Bireysel vazgeçme maliyeti, öğrencilerin bir yükseköğretim kurumuna devam etmeleri nedeniyle, öğrenim süresince kaybedilen vergi sonrası net kazançları ifade etmektedir. Bireysel vazgeçme maliyeti 2013 yılı net ortalama asgari ücretlerine dayalı olarak hesaplanmıştır. Buna göre bireysel vazgeçme maliyeti, vergi sonrası net aylık ortalama asgari ücretin ay olarak bir öğretim yılı (8 ay) ile çarpılmasıyla elde edilmiştir. 2013 yılı için ortalama net asgari ücret 868.500 TL olmuştur. Bireysel

⁹ Öğrenim ücretleri, 31/12/2013 tarih ve 28751 sayılı Resmi Gazete. Öğrenim ücretleri Fakülte/MYO göre ekte tabloda gösterilmiştir. Örneklemeye alınan öğrenci sayısında %10'a giren öncelikli durumda olan öğrenciler (öğrenim harcı ödemeyen) dikkate alınmamıştır.

vazgeçme maliyetlerinin belirlenmesine yönelik veriler yasal metinlerden elde edilmiştir¹⁰.

Tablo 3.25: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin BÖM (TL)

Fakülte/MYO	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği
MF	555	15,422	4,033	0,262	1,376 (,045)
ZMYO	286	15,161	4,171	0,275	1,496 (,023)
FEF	235	14,959	4,061	0,272	1,067 (,205)
İİBF	726	14,670	3,811	0,260	1,259 (,084)
AMYO	114	14,639	4,080	0,279	,785 (,568)
ÇMYO	214	14,464	4,239	0,293	1,147 (,144)
İF	73	14,091	4,279	0,304	,822 (,509)
GMYO	43	13,699	4,563	0,333	,613 (,846)
DMYO	93	13,472	3,751	0,278	,946 (,332)
EEF	276	13,086	3,598	0,275	1,052 (,218)
Toplam	2615	14,649	4,028	0,275	
BÖTY ANOVA : 9,167 (Anl: ,000)			Kruskal Wallis :105,980 (Anl: ,000)		

Tablo 3.25’de öğrencilerin BÖM incelendiğinde BEÜ’de eğitim gören ikinci öğretim öğrencilerinin toplam satırda ortalama 14.649 TL olarak gözlenmiştir. İstatiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde Fakülte/MYO öğrencilerinin üniversite BÖM Fakülte/MYO göre farklılık vardır. MF öğrencilerinin 15.422 TL ile en fazla BÖM yaptıkları görülmektedir. Bunu 14.958 TL ile FEF ve 14.670 TL ile İİBF öğrencileri izlemektedir. 13.086 TL ile EEF en düşük BÖM yaptığı gözlenmiştir. Gökçebeş ve DMYO öğrencilerinin EEF hariç diğer fakülteleere nispeten daha az oranda BÖM yaptıkları görülmektedir. Özellikle 13.472 TL ile DMYO maliyetlerinin diğer MYO göre daha düşük maliyet yaptıkları görülmektedir. İİBF, MF ve FEF öğrencilerinin üniversite BÖM türdeşliği diğerlerine göre daha fazladır. ZMYO öğrencilerinin BÖM’nin yüksek çıkmasının nedeni olarak diğer yüksekokullara göre daha fazla HH ve KH yapmış oldukları söylenebilir. EEF diğer fakülteleere nispeten BÖM düşük çıkmasının nedeni KH ve HH az yapmaları neden olarak gösterilebilir.

¹⁰ Asgari ücretler, 31/12/2013 tarih ve 28868 sayılı Resmi Gazeteden alınmıştır.

3.6.4. Kamusal Maliyet

Kamusal Maliyet (KM), üniversite harcaması ve vazgeçilen vergilerin toplanması, çifte saymayı önlemek amacıyla öğrenim harçlarının düşülmesi ve kamu (başbakanlık) burslarının eklenmesiyle hesaplanmıştır.

Üniversite harcaması, Fakülte/MYO'lar tarafından öğrenci başına yapılan harcama miktarı¹¹ ile üniversite idari birimlerince¹² öğrenci başına yapılan harcama miktarının toplanmasıyla hesaplanmıştır.

Vazgeçilen vergiler, öğrencilerin bir yükseköğretim kurumuna devam etmeleri nedeniyle öğrenim süresince kaybedilen brüt kazançlardan kesilecek vergiler toplamını ifade etmektedir. Buna göre vazgeçilen vergiler, Brüt Asgari Ücret-Net Asgari Ücret x Bir Öğretim Yılı (8 ay) şeklinde hesaplanmıştır. Kısaca (234 TL) X (8 ay) = 1.872 TL şeklinde gösterilebilir.

Tablo 3.26: BEÜ İkinci Öğretim Öğrencilerinin KM (TL)

Fakülte/MYO	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği
GMYO	43	7,406	1,168	0,158	3,434 (,000)
FEF	235	7,072	1,328	0,188	7,783 (,000)
İF	73	6,318	1,465	0,232	4,167 (,000)
EEF	276	5,312	1,705	0,321	7,055 (,000)
DMYO	93	4,950	1,169	0,236	5,052 (,000)
MF	555	4,713	0,993	0,211	12,608 (,000)
ÇMYO	214	4,371	0,892	0,204	7,880 (,000)
AMYO	114	4,224	0,665	0,158	5,768 (,000)
ZMYO	286	4,012	0,920	0,229	9,097 (,000)
İİBF	726	3,828	1,007	0,263	14,403 (,000)
Toplam	2615	4,714	1,511	0,321	
BÖTY ANOVA : 235,128 (Anl: ,000)			Kruskal Wallis :1806,050 (Anl: ,000)		

Tablo 3.26 incelendiğinde BEÜ'de eğitim gören ikinci öğretim öğrencilerinin toplam satırda KM ortalama 4.714 TL olarak gözlenmiştir. İstatiksel olarak 0,05

¹¹ Amortismanlar ve yatırım faaliyetleri harcamalar belirlenirken dikkate alınmamıştır.

¹² Özel Kalem, İdari Mali İşler Daire Başkanlığı, Personel Daire Başkanlığı, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği

anlamlılık düzeyinde Fakülte/MYO öğrencilerinin üniversite KM kalemünde Fakülte/MYO göre farklılık vardır. GMYO öğrencilerinin 7.406 TL ile en fazla KM neden oldukları görülmektedir. Bunu 7.072 TL ile FEF, 6.318 TL ile İF öğrencileri izlemektedir. 3.828 TL ile İİBF en düşük KM yaptığı gözlenmiştir. İİBF’de öğrenim gören öğrenci sayısı çok yüksek olduğundan KM düşük çıkmıştır. Diğer taraftan GMYO’da KM yüksek çıkması öğrenci sayısının az olmasıyla açıklanabilir. Diğer MYO öğrencilerinin ise fakültelere nispeten daha az oranda KM neden oldukları görülmektedir. Özellikle 4.011 TL ile ZMYO maliyetlerinin diğer MYO göre daha düşük maliyet yaptıkları görülmektedir. AMYO, GMYO ve FEF öğrencilerinin üniversite KM türdeşliği diğerlerine göre daha fazladır.

3.6.5. Toplam Maliyet

Toplam Maliyet (TM), net bireysel öğrenci maliyeti ile kamusal maliyetin toplanmasıyla hesaplanmıştır. Net bireysel öğrenci maliyeti, BÖM’nden öğrencinin elde etmiş olduğu ek gelirler düşülerek hesaplanmıştır.

KH’ların tamamını öğrenciler yapıyor görülmekle birlikte bu harcamaların bir kısmı ailesi tarafından karşılanmakta, kalan diğer kısımlar ise aile dışındaki kaynaklardan (kamu, özel, vakıf dernek vb.) öğrencilerin almış olduğu karşılıksız burs veya kişinin gelir getirici bir işte çalışması gibi finansman kaynaklarından karşılanmaktadır. Bu şekilde sağlanan ek gelirlerin harcamalarda çifte saymayı önlemek için düşülmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ek gelir kapsamında Başbakanlık Bursu¹³, herhangi bir kişi veya kurumdan (özel-vakıf, dernek vb.) alınan burslar ve öğrencinin herhangi bir işte çalışmasından dolayı elde ettiği tüm gelirleri toplanmıştır.

¹³ Başbakanlık bursu 2013 yılı için ayda 300 TL olduğundan bir yıl süre ile alındığından (300X12=3.600 TL) olarak hesaplanmıştır. Yurt-Kur (<http://eyurtkur.kyk.gov.tr/tr/Genel-Bilgiler/YurtHizmetleri/6>).

Tablo 3.27: BEU İkinci Öğretim Öğrencilerinin TM (TL)

Fakülte/MYO	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği
FEF	235	22,031	3,570	0,162	1,200 (,112)
GMYO	43	21,105	4,005	0,190	,418 (,995)
İF	73	20,409	4,378	0,215	1,175 (,127)
MF	555	20,135	3,752	0,186	1,200 (,112)
ZMYO	286	19,173	4,051	0,211	1,649 (,009)
AMYO	114	18,862	4,015	0,213	,861 (,449)
ÇMYO	214	18,835	4,111	0,218	1,071 (,201)
İİBF	726	18,498	3,571	0,193	1,280 (,075)
DMYO	93	18,422	3,568	0,194	1,088 (,188)
EEF	276	18,397	3,045	0,166	1,384 (,043)
Toplam	2615	19,363	3,867	0,200	
BÖTY ANOVA : 25,759 (Anl: ,000)			Kruskal Wallis : 266,254 (Anl: ,000)		

Tablo 3.27 incelendiğinde BEÜ’de eğitim gören ikinci öğretim öğrencilerinin TM ortalama 19.363 TL olarak gözlenmiştir. İstatistiksel olarak $p=0,05$ anlamlılık düzeyinde Fakülte/MYO öğrencilerinin üniversite TM kaleminde Fakülte/MYO göre farklılık vardır. FEF öğrencilerinin 22.031 TL ile en fazla TM yaptıkları görülmektedir. EEF ise 18.397 TL ile en düşük TM yaptığı gözlenmiştir. MYO öğrencilerinin ise fakültelelere nispeten daha az oranda TM yaptıkları görülmektedir. Özellikle 18.422 TL ile DMYO maliyetlerinin diğer MYO göre daha düşük maliyet yaptıkları görülmektedir. EEF, FEF ve MF öğrencilerinin üniversite TM türdeşliği diğerlerine göre daha fazladır.

3.7. Harcama ve Maliyetlerin Fakülte/MYO Sınıflara Göre Değerlendirilmesi

BEÜ bünyesinde bulunan Fakülte/MYO’ların aşağıdaki tablolarda sınıflara göre farklılaşması incelenmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf türlerine göre HH, kişisel harcamalar, bireysel maliyet, kamusal maliyet ve toplam maliyet farklılıklar gösterebilmektedir.

Tablo 3.28: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	233	5,016	3,149	0,628	2,482 (,000)
	2.Sınıf	246	5,934	3,388	0,571	1,786 (,003)
	3.Sınıf	117	5,448	3,198	0,587	,947 (,331)
	4.Sınıf	127	5,880	3,546	0,603	1,601 (,012)
	Toplam	723	5,550	3,329	0,600	
	BÖTY ANOVA :		3,577 (Anl: ,014)		Kruskal Wallis : 12,234 (Anl: ,007)	
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	233	6,094	2,850	0,468	2,962 (,000)
	2.Sınıf	246	6,463	2,949	0,456	2,385 (,000)
	3.Sınıf	117	6,040	2,573	0,426	2,104 (,000)
	4.Sınıf	127	6,741	3,042	0,451	1,832 (,000)
	Toplam	723	6,324	2,882	0,456	
	BÖTY ANOVA :		1,956 (Anl: ,119)		Kruskal Wallis : 5,935 (Anl: ,115)	
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	233	14,462	3,474	0,240	1,116 (,165)
	2.Sınıf	246	14,904	3,900	0,262	,900 (,392)
	3.Sınıf	117	14,186	3,935	0,277	,973 (,300)
	4.Sınıf	127	15,014	4,108	0,274	,944 (,355)
	Toplam	723	14,665	3,816	0,260	
	BÖTY ANOVA :		1,513 (Anl: ,210)		Kruskal Wallis : 5,819 (Anl: ,121)	
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	233	3,783	0,938	0,248	8,201 (,000)
	2.Sınıf	246	3,842	1,029	0,268	8,365 (,000)
	3.Sınıf	117	3,859	1,055	0,274	5,752 (,000)
	4.Sınıf	127	3,860	1,057	0,274	5,992 (,000)
	Toplam	723	3,829	1,009	0,264	
	BÖTY ANOVA :		,250 (Anl: ,861)		Kruskal Wallis : ,753 (Anl: ,861)	
Toplam Maliyet	1.Sınıf	233	18,244	3,233	0,177	1,289 (,072)
	2.Sınıf	246	18,746	3,802	0,203	1,036 (,233)
	3.Sınıf	117	18,045	3,561	0,197	,924 (,361)
	4.Sınıf	127	18,874	3,696	0,196	1,094 (,182)
	Toplam	723	18,493	3,576	0,193	
	BÖTY ANOVA :		1,887 (Anl: ,130)		Kruskal Wallis : 6,979 (Anl: ,073)	

Not: K-S testi, Ho hipotezi “Veriler normal dağılmaktadır” olan tek örnek Kolmogorov-Smirnov testi Z istatistiği’dir. İki den fazla grup için gruplar arası ortalamalar arası farklılıklara yönelik parametrik test olarak Bağımsız Örnek Tek Yönlü (BÖTY) ANOVA testi F istatistiği (ve anlamlılığı) ve parametrik olmayan test olarak Kruskal Wallis testi Ki-kare istatistiği (ve anlamlılığı) raporlanmıştır.

Tablo 3.28 incelendiğinde, istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde, İİBF öğrencilerinin üniversite KH, BÖM, KM ve TM sınıflara göre farklılık yoktur. Buna göre İİBF öğrencilerinin yaptıkları KH, BÖM, KM ve TM eşit olduğu kabul edilebilir. Ancak HH için sınıflar arasındaki farklılık 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Tablodan özellikle 1.sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre daha az HH yaptığı gözlenebilmektedir. Bu anlamda daha az HH yapmış olan öğrencilerin İİBF’ye girdiği söylenebilir.

Tablo 3.29: Fen Edebiyat Fakültesi

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	2	2,250	0,707	0,314	
	2.Sınıf	52	4,869	3,531	0,725	1,197 (,114)
	3.Sınıf	86	6,006	3,696	0,616	1,066 (,206)
	4.Sınıf	93	7,014	4,196	0,598	1,349 (,052)
	Toplam	233	6,122	3,942	0,644	
	BÖTY ANOVA :		4,174 (Anl: ,007)		Kruskal Wallis :	13,235 (Anl: ,004)
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	2	5,500	1,131	0,206	
	2.Sınıf	52	6,146	2,926	0,476	1,929 (,001)
	3.Sınıf	86	6,040	2,964	0,491	1,617 (,011)
	4.Sınıf	93	6,575	2,757	0,419	1,754 (,004)
	Toplam	233	6,273	2,861	0,456	
	BÖTY ANOVA :		,616 (Anl: ,605)		Kruskal Wallis :	3,089 (Anl: ,378)
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	2	7,693	1,591	0,207	,368 (,999)
	2.Sınıf	52	14,163	4,636	0,327	,699 (,713)
	3.Sınıf	86	14,799	4,133	0,279	,510 (,957)
	4.Sınıf	93	15,690	3,484	0,222	1,128 (,157)
	Toplam	233	14,952	4,078	0,273	
	BÖTY ANOVA :		3,965 (Anl: ,009)		Kruskal Wallis :	11,687 (Anl: ,009)
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	2	8,290	2,546	0,307	,368 (,999)
	2.Sınıf	52	7,528	1,647	0,219	3,226 (,000)
	3.Sınıf	86	7,160	1,409	0,197	4,606 (,000)
	4.Sınıf	93	6,722	0,889	0,132	5,193 (,000)
	Toplam	233	7,077	1,333	0,188	
	BÖTY ANOVA :		5,104 (Anl: ,002)		Kruskal Wallis :	14,541 (Anl: ,002)
Toplam Maliyet	1.Sınıf	2	15,982	4,137	0,259	,368 (,999)
	2.Sınıf	52	21,691	3,884	0,179	,889 (,408)
	3.Sınıf	86	21,959	3,524	0,161	1,008 (,261)
	4.Sınıf	93	22,412	3,373	0,151	,963 (,311)
	Toplam	233	22,029	3,585	0,163	
	BÖTY ANOVA :		2,461 (Anl: ,063)		Kruskal Wallis :	7,231 (Anl: ,065)

Tablo 3.29 incelendiğinde istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde FEF öğrencilerinin üniversite KH ve TM kalemleri için sınıflara göre farklılık yoktur. FEF öğrencilerinin tümü için ortalama 6.273 TL KH ve 22.029 TL TM yapıldığı gözlenmiştir. HH, BÖM ve KM sınıflar arasındaki fark 0,05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FEF, öğrenciler tarafından daha az talep edilmesi ve bu durumda öğrencilerin daha az HH yaptıkları çıkarılabilir. 1. sınıfta tüm harcama ve maliyet kalemleri diğer sınıflara oranla oldukça düşüktür. Bu durumun nedeni olarak birinci sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısının az olması ve bundan dolayı ankete katılan 2 öğrencinin olması dolayısıyla sağlıklı bir veriye ulaşılamamış olması gösterilebilir.

Tablo 3.30: Ereğli Eğitim Fakültesi

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	55	4,705	2,489	0,529	1,009 (,260)
	2.Sınıf	33	4,826	2,782	0,577	,762 (,606)
	3.Sınıf	127	4,900	2,781	0,568	1,559 (0,15)
	4.Sınıf	61	5,886	3,908	0,664	1,620 (,011)
	Toplam	276	5,070	3,031	0,598	
	BÖTY ANOVA :		1,965 (Anl: ,119)		Kruskal Wallis : 2,056 (Anl: ,561)	
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	55	6,155	3,083	0,501	1,816 (,003)
	2.Sınıf	33	5,233	2,487	0,475	,923 (,362)
	3.Sınıf	127	5,519	2,014	0,365	2,089 (,000)
	4.Sınıf	61	5,644	2,073	0,367	1,435 (,032)
	Toplam	276	5,639	2,337	0,415	
	BÖTY ANOVA :		1,340 (Anl: ,262)		Kruskal Wallis : 2,498 (Anl: ,476)	
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	55	13,830	4,306	0,311	1,057 (,214)
	2.Sınıf	33	11,616	2,857	0,246	,475 (,978)
	3.Sınıf	127	12,821	3,570	0,279	,742 (,641)
	4.Sınıf	61	13,761	3,037	0,221	,612 (,848)
	Toplam	276	13,086	3,598	0,275	
	BÖTY ANOVA :		3,670 (Anl: ,013)		Kruskal Wallis : 12,071 (Anl: ,007)	
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	55	5,146	1,650	0,321	3,310 (,000)
	2.Sınıf	33	6,171	1,807	0,293	2,164 (,000)
	3.Sınıf	127	5,403	1,737	0,322	4,636 (,000)
	4.Sınıf	61	4,807	1,443	0,300	3,839 (,000)
	Toplam	276	5,312	1,705	0,321	
	BÖTY ANOVA :		5,092 (Anl: ,002)		Kruskal Wallis : 14,624 (Anl: ,002)	
Toplam Maliyet	1.Sınıf	55	18,976	3,781	0,199	1,452 (,029)
	2.Sınıf	33	17,787	2,505	0,141	,544 (,928)
	3.Sınıf	127	18,223	2,926	0,161	,788 (,564)
	4.Sınıf	61	18,567	2,776	0,150	,561 (,911)
	Toplam	276	18,397	3,045	0,166	
	BÖTY ANOVA :		1,311 (Anl: ,271)		Kruskal Wallis : 3,821 (Anl: ,281)	

Tablo 3.30 incelendiğinde istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde EEF öğrencilerinin üniversite HH, KH ve TM sınıflara göre farklılık yoktur. Ortalama 5.070 TL HH, 5.639 TL KH, 18.397 TL TM gözlenmiştir. BÖM ve KM, sınıflar arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak fark vardır. Öğrenciler ortalama 13.086 TL BÖM, 5.312 TL KM yaptıkları görülmektedir. BÖM, en yüksek 13.830 TL ile 1.Sınıf, en düşük 11.616 TL ile 2.Sınıf öğrencileri yapmışlardır. KM ise en yüksek 6.171 TL ile 2.sınıf, en düşük ise 5.146 TL ile 1.Sınıf öğrencilerinin yaptığı gözlenmiştir.

Tablo 3.31: Mühendislik Fakültesi

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	175	5,576	3,074	0,551	1,730 (,005)
	2.Sınıf	179	5,157	3,459	0,671	1,972 (,001)
	3.Sınıf	134	5,723	3,411	0,596	1,414 (,037)
	4.Sınıf	57	7,348	4,806	0,654	,934 (,348)
	Toplam	545	5,660	3,542	0,626	
	BÖTY ANOVA :				5,710 (Anl: ,001)	Kruskal Wallis :
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	175	6,684	2,956	0,442	1,855 (,002)
	2.Sınıf	179	6,398	2,699	0,422	2,147 (,000)
	3.Sınıf	134	6,634	2,970	0,448	1,772 (,004)
	4.Sınıf	57	8,040	2,759	0,343	1,450 (,030)
	Toplam	545	6,720	2,887	0,430	
	BÖTY ANOVA :				4,864 (Anl: ,002)	Kruskal Wallis :
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	175	15,249	4,284	0,281	,788 (,564)
	2.Sınıf	179	15,229	3,867	0,254	,945 (,334)
	3.Sınıf	134	15,131	3,934	0,260	,767 (,599)
	4.Sınıf	57	17,106	3,826	0,224	,898 (,396)
	Toplam	545	15,408	4,049	0,263	
	BÖTY ANOVA :				3,817 (Anl: ,010)	Kruskal Wallis :
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	175	4,723	1,011	0,214	7,067 (,000)
	2.Sınıf	179	4,736	1,030	0,218	7,134 (,000)
	3.Sınıf	134	4,817	1,139	0,237	6,092 (,000)
	4.Sınıf	57	4,414	0,000	0,000	3,775 (,000)
	Toplam	545	4,718	1,002	0,212	
	BÖTY ANOVA :				2,221 (Anl: ,085)	Kruskal Wallis :
Toplam Maliyet	1.Sınıf	175	19,971	4,019	0,201	,755 (,619)
	2.Sınıf	179	19,965	3,466	0,174	,789 (,561)
	3.Sınıf	134	19,948	3,700	0,186	,779 (,579)
	4.Sınıf	57	21,520	3,826	0,178	,898 (,396)
	Toplam	545	20,126	3,765	0,187	
	BÖTY ANOVA :				2,944 (Anl: ,033)	Kruskal Wallis :

Tablo 3.31 incelendiğinde istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde MF öğrencilerinin üniversite HH, KH, BÖM ve TM sınıflara göre farklılık gözlenmiştir. Ortalama 5.660 TL HH, 6.720 TL KH, 15.408 TL BÖM, 20.126 TL TM yapılmıştır. Harcamalara bakıldığında HH en yüksek 7.348 TL ile 4.Sınıf, en düşük ise 5.157 TL ile 2.Sınıf öğrencileri yapmışlardır. KH en yüksek 8.040 TL ile 4.Sınıf, en düşük 6.398 TL ile 2.Sınıf öğrencileri yapmışlardır. Maliyetlerde ise BÖM en yüksek 17.106 TL ile 4.Sınıf öğrencileri, en düşük ise 15.229 TL ile 2.Sınıf öğrencileri, TM en yüksek 21.520 TL ile 4.Sınıf, en düşük 19.948 TL ile 3.Sınıf öğrencileri

yapmıştır. KM ise 0,05 anlamlılık düzeyinde sınıflar arasında farklılık yoktur. Ortalama 4.718 TL ile KM yapılmıştır. HH ve KH bakıldığında 4.sınıf öğrencilerinin daha yüksek harcamada bulunduğu yine maliyet olarak incelendiğinde BÖM ve TM en yüksek maliyetin yine 4.sınıf öğrencilerine ait olduğu gözlenmektedir. Bunun nedeninin ise 4.sınıf öğrencilerinin mezun olurken yapmış olduğu elektronik projeler olduğu söylenebilir.

Tablo 3.32: İlahiyat Fakültesi Birinci Sınıf

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği
Hazırlık Harcamaları	73	4,931	3,006	0,610	1,382 (,044)
Kişisel Harcamaları	73	5,122	2,990	0,584	2,716 (,000)
Bireysel Maliyet	73	14,041	4,288	0,305	,860 (,450)
Kamusal Maliyet	73	6,328	1,472	0,233	4,128 (,000)
Toplam Maliyet	73	20,369	4,396	0,216	1,214 (,105)

Tablo 3.32 incelendiğinde İF öğrencilerinin sadece 1.Sınıf örneklemini dikkate alınmıştır. İF’de birden fazla grup olmadığı için farklılıklara yönelik analizlerin yapılması anlamsızdır. Öğrencileri ortalama 4.931 TL HH, 5.122 TL KH, 14.041 TL BÖM, 6.328 TL KM ve 20.369 TL TM yaptıkları gözlenmiştir.

Tablo 3.33: Alaph Meslek Yüksekokulu

Sınıf		N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	59	4,394	3,250	0,740	1,242 (,091)
	2.Sınıf	55	3,895	3,102	0,796	,946 (,332)
	Toplam	114	4,153	3,175	0,154	
	T testi : ,837		(Anl: ,404)		Mann-Whitney U:	-,741 (Anl: ,459)
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	59	5,866	2,954	0,504	1,505 (,022)
	2.Sınıf	55	5,893	2,792	0,474	1,525 (,019)
	Toplam	114	5,879	2,864	0,977	
	T testi : -,049:		(Anl: ,961)		Mann-Whitney U:	-,185 (Anl: ,853)
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	59	14,859	3,597	0,242	,885 (,414)
	2.Sınıf	55	14,402	4,564	0,317	1,068 (,205)
	Toplam	114	14,639	4,080	0,279	
	T testi : ,596		(Anl: ,552)		Mann-Whitney U:	-,491 (Anl: ,624)
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	59	4,219	0,657	0,156	4,146 (,000)
	2.Sınıf	55	4,228	0,680	0,161	4,004 (,000)
	Toplam	114	4,224	0,665	0,158	
	T testi : -,071		(Anl: ,944)		Mann-Whitney U:	-,071 (Anl: ,943)
Toplam Maliyet	1.Sınıf	59	19,079	3,519	0,184	,873 (,432)
	2.Sınıf	55	18,630	4,509	0,242	1,121 (,162)
	Toplam	114	18,862	4,015	0,213	
	T testi : ,594		(Anl: ,554)		Mann-Whitney U:	-,513 (Anl: ,608)

Not: K-S testi (ve anlamlılığı), Ho hipotezi “Veriler normal dağılmaktadır” olan tek örnek Kolmogorov-Smirnov testi Z istatistiği’dir. İki grup için gruplar arası ortalamalar arasındaki farka yönelik parametrik test olarak bağımsız iki örnek t testi istatistiği (ve anlamlılığı) ve parametrik olmayan test olarak Mann-Whitney U testi istatistiği (ve anlamlılığı) raporlanmıştır.

Tablo 3.33 incelendiğinde istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistik olarak AMYO öğrencilerinin üniversite HH, KH, BÖM, KM ve TM sınıflara göre farklılık yoktur. Bu anlamda AMYO öğrencilerinin Ortalama 4.153TL HH, 5.879 TL KH, 14.639 TL BÖM, 4.224 TL KM ve 18.862 TL TM kalemlerine harcama yaptıkları ifade edilebilir.

Tablo 3.34: Zonguldak Meslek Yüksekokulu

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	141	3,514	2,827	0,805	1,539 (.017)
	2.Sınıf	145	4,744	3,350	0,706	1,401 (.039)
	Toplam	286	4,144	3,154	0,761	
	T testi: -3,344 (Anl: ,001)			Mann-Whitney U: -3,581 (Anl: ,000)		
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	141	6,014	2,887	0,480	2,323 (.000)
	2.Sınıf	145	6,234	3,109	0,499	1,932 (.001)
	Toplam	286	6,138	3,000	0,979	
	T testi: -,617 (Anl: ,538)			Mann-Whitney U: -,769 (Anl: ,442)		
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	141	14,669	4,182	0,285	1,249 (.088)
	2.Sınıf	145	15,604	4,120	0,264	1,174 (.127)
	Toplam	286	15,161	4,171	0,275	
	T testi: -1,900 (Anl: ,058)			Mann-Whitney U: -1,606 (Anl: ,108)		
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	141	3,966	0,839	0,212	6,386 (.000)
	2.Sınıf	145	4,058	0,995	0,245	6,441 (.000)
	Toplam	286	4,012	0,920	0,229	
	T testi: -,844 (Anl: ,399)			Mann-Whitney U: -,845 (Anl: ,398)		
Toplam Maliyet	1.Sınıf	141	18,635	4,018	0,216	1,378 (.045)
	2.Sınıf	145	19,662	4,031	0,205	1,246 (.090)
	Toplam	286	19,173	4,051	0,211	
	T testi: -2,153 (Anl: ,032)			Mann-Whitney U: -1,890 (Anl: ,059)		

Tablo 3.34 incelendiğinde istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde ZMYO öğrencilerinin üniversite HH sınıflara göre farklılık vardır. Ortalama 4,144 TL HH yaptıkları gözlenmiştir. 1.Sınıf öğrencilerinin 3.514 TL HH, 2.Sınıf öğrencileri 4.744 TL HH yapmışlardır. KH, BÖM, ve TM sınıflar arasında fark gözlenmemiştir. Ortalama 6.138 TL KH, 15.161 TL BÖM, 4.012 TL KM ve 19.173 TL TM yaptıkları görülmektedir.

Tablo 3.35: Çaycuma Meslek Yüksekokulu

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	111	4,106	2,964	0,722	1,624 (,010)
	2.Sınıf	103	4,311	3,401	0,789	1,453 (,029)
	Toplam	214	4,204	3,176	0,756	
	T testi: -,470 (Anl: ,639)			Mann-Whitney U: -,227 (Anl:821)		
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	111	5,651	2,574	0,456	2,325 (,000)
	2.Sınıf	103	6,005	3,053	0,509	1,925 (,001)
	Toplam	214	5,822	2,814	0,964	
	T testi: -,918 (Anl: ,360)			Mann-Whitney U: -,571 (Anl: 568)		
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	111	14,341	4,006	0,279	,698 (,714)
	2.Sınıf	103	14,597	4,493	0,308	,959 (,316)
	Toplam	214	14,464	4,239	0,293	
	T testi : -,440 (Anl: ,661)			Mann-Whitney U: -,415 (Anl: ,678)		
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	111	4,362	0,879	0,202	5,677 (,000)
	2.Sınıf	103	4,380	0,910	0,208	5,460 (,000)
	Toplam	214	4,371	0,892	0,204	
	T testi : -,144 (Anl: ,886)			Mann-Whitney U: -,144 (Anl: ,885)		
Toplam Maliyet	1.Sınıf	111	18,703	3,870	0,207	,794 (,554)
	2.Sınıf	103	18,976	4,369	0,230	,854 (,459)
	Toplam	214	18,835	4,111	0,218	
	T testi : -,485 (Anl: ,628)			Mann-Whitney U: -,373 (Anl: ,709)		

Tablo 3.35 incelendiğinde ise istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde ÇMYO öğrencilerinin üniversite HH, KH, BÖM, KM ve TM sınıflara göre fark gözlenmemiştir. Ortalama 4.204 TL HH, 5.822 TL KH, 14.464 TL BÖM, 4.371 TL KM, ve 18.835 TL TM gözlenmiştir.

Tablo 3.36: Devrek Meslek Yüksekokulu

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	32	2,297	1,444	0,629	,834 (,489)
	2.Sınıf	61	3,950	3,057	0,774	1,634 (,010)
	Toplam	93	3,381	2,724	0,806	
	T testi: -2,888 (Anl: ,005)			Mann-Whitney U: -2,298 (Anl: ,003)		
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	32	4,750	2,554	0,538	1,363 (,049)
	2.Sınıf	61	5,172	2,667	0,516	2,277 (,000)
	Toplam	93	5,027	2,622	0,522	
	T Testi: -,736 (Anl: ,464)			Mann-Whitney U: -1,046 (Anl: ,296)		
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	32	12,854	3,228	0,251	,487 (,972)
	2.Sınıf	61	13,796	3,984	0,289	1,208 (,108)
	Toplam	93	13,472	3,751	0,278	
	T testi : - 1,153 (Anl: ,252)			Mann-Whitney U: -,873 (Anl: ,382)		
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	32	4,749	0,885	0,186	3,042 (,000)
	2.Sınıf	61	5,055	1,287	0,255	4,003 (,000)
	Toplam	93	4,950	1,169	0,236	
	T testi : - 1,347 (Anl: ,182)			Mann-Whitney U: -1,200 (Anl: ,230)		
Toplam Maliyet	1.Sınıf	32	17,603	3,312	0,188	,405 (,997)
	2.Sınıf	61	18,852	3,647	0,194	1,336 (,056)
	Toplam	93	18,422	3,568	0,194	
	T testi : - 1,617 (Anl: ,109)			Mann-Whitney U: -1,626 (Anl: ,104)		

Tablo 3.36 incelendiğinde istatistiksel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde DMYO öğrencilerinin üniversite KH, BÖM, KM ve TM sınıflar arasında fark gözlenmemiştir. Ortalama 5.027 TL KH, 13.472 TL BÖM, 4.950 TL KM ve 18.422 TL TM yaptıkları gözlenmiştir. HH ise sınıflar arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde fark gözlenmiştir. Sınıf arasından öğrencilerinde ortalama harcama miktarının 3.950 TL'den 2.297 TL'ye düştüğü gözlenmiştir.

Tablo 3.37: Gökçebey Meslek Yüksekokulu

Sınıf	N	Ortalama	Std. Sapma	Değişim Katsayısı	K-S Test istatistiği	
Hazırlık Harcamaları	1.Sınıf	32	4,281	2,718	0,635	,605 (.858)
	2.Sınıf	11	3,885	4,105	1,057	1,039 (.231)
	Toplam	43	4,180	3,081	0,737	
	T testi: ,364		(Anl: ,718)		Mann-Whitney U:	,265 (Anl: ,276)
Kişisel Harcamalar	1.Sınıf	32	5,700	2,626	0,461	,903 (.389)
	2.Sınıf	11	3,973	2,412	0,607	,662 (.773)
	Toplam	43	5,258	2,656	0,505	
	T testi:1,919		(Anl: ,062)		Mann-Whitney U:	,041 (Anl: ,045)
Bireysel Öğrenci Maliyeti	1.Sınıf	32	14,396	3,926	0,273	,584 (.885)
	2.Sınıf	11	11,670	5,795	0,497	,476 (.977)
	Toplam	43	13,699	4,563	0,333	
	T testi : 1,751		(Anl: ,087)		Mann-Whitney U:	,210 (Anl: ,219)
Kamusal Maliyet	1.Sınıf	32	7,325	1,066	0,146	3,001 (.000)
	2.Sınıf	11	7,642	1,456	0,191	1,631 (.010)
	Toplam	43	7,406	1,168	0,158	
	T testi : -,773		(Anl: ,444)		Mann-Whitney U:	,437 (Anl: ,671)
Toplam Maliyet	1.Sınıf	32	21,721	3,559	0,164	,595 (.871)
	2.Sınıf	11	19,312	4,832	0,250	,543 (.930)
	Toplam	43	21,105	4,005	0,190	
	T testi : 1,764		(Anl: ,085)		Mann-Whitney U:	,133 (Anl: ,138)

Tablo 3.37 incelendiğinde istatısel olarak 0,05 anlamlılık düzeyinde GMYO öğrencilerinin üniversite HH, KH, BÖM, KM ve TM sınıflara göre fark yoktur. Ortalama 4.180 TL HH, 5.258 TL KH, 13.699 TL BÖM, 7.406 TL KM ve 21.105 TL TM gözlenmiştir.

SONUÇ

Yükseköğretim kurumları, hem bireye hem de topluma fayda sağlayan bir kurum olarak sosyal ve toplumsal açıdan önemli bir yere sahiptir. Yükseköğretim kurumları bir taraftan topluma faydalı bireyler yetiştirmeyi amaç ederken diğer taraftan eğitim, araştırma ve yayın faaliyetleri yaparak toplumsal hizmetleri yerine getirmektedir. Bu toplumsal ve sosyal görevlerini yerine getirirken birçok ülkede olduğu gibi Türk yükseköğretim sisteminin neredeyse tamamı kamu tarafından finanse edilmektedir. Diğer taraftan öğrenciler, ailelerinin desteği ve bir işte çalışarak yükseköğretim eğitimi hak kazanabilmek için hazırlık harcamaları yapmakta ve bu eğitim hakkını devam ettirebilmek için, öğrenim sürecince, kişisel harcamalar yapmaktadırlar. Dolayısıyla yükseköğretimin finansmanına devletin yanısıra öğrenciler de katılmaktadır.

Bu amaçla çalışmada Bülent Ecevit Üniversitesi'nde 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören İkinci Öğretim öğrencilerinin üniversiteye hazırlık harcamaları, kişisel harcamaları, vazgeçme maliyetleri, kamusal maliyetler, bireysel öğrenci maliyeti ve toplam maliyetleri Fakülte/Meslek Yüksekokulu ve sınıflara göre hesaplanmış ve bu harcama ve maliyetlerin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar bu alanda yapılmış daha önceki çalışmalarla karşılaştırılmamıştır. Bunun nedeni bu alanda literatürdeki çalışmaların daha çok Birinci Öğretimi içermesi ve bu çalışmalarda öğrenci harcama ve maliyet kalemlerinin farklı şekilde hesaplanmış olmasıdır. 2012-2013 Eğitim Öğretim Yılından itibaren Birinci Öğretim'de harç uygulamasının kalkması, bu çalışmanın ikinci öğretim öğrencileri üzerinde uygulanmasına neden olmuştur. Diğer taraftan bu çalışma ikinci öğretim öğrencilerinin harcama ve maliyet kalemlerini içeren ilk çalışmadır.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre fakülteler için gerçekleştirilen hazırlık harcaması ortalama 5.473 TL iken meslek yüksekokulları için ortalama 4.012 TL'dir. Dolayısıyla fakülte bölümlerine girebilmek için rekabetin daha yüksek olduğu, daha yüksek harcama yapılması gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda en yüksek hazırlık harcaması Fen Edebiyat Fakültesi'nde gerçekleşmiştir. Fen Edebiyat Fakültesi

öğrencilerinin yaklaşık %50'sinin dersane veya kurs ücreti vb. ödedikleri, 4.000 TL ile 9.000 TL arasında sınava hazırlık harcaması yaptıkları görülmüştür. Bu sonuca göre Fen Edebiyat Fakültesi ikinci öğrenim bölümlerine girmede daha yüksek rekabet olduğu ifade edilebilir.

Bulgulara göre fakülte öğrencilerinin, İlahiyat Fakültesi ve Ereğli Eğitim Fakültesi hariç, daha yüksek kişisel harcama yaptıkları görülmüştür. Öyleki kişisel harcamalar en yüksek Mühendislik Fakültesi'nde gerçekleşmiştir. Bu durumun nedeni olarak öğrencilerin eğitim görürken ders kitapları ve uygulama ödevleri masraflarının yüksek olması, öğrencilerin yaklaşık %10'nun bu giderleri karşılamak amacıyla yıllık 1.500 TL ile 2.000 TL arasında harcama gerçekleştirmesi olarak görülmektedir. Öyleki, Mühendislik Fakültesi'nde kişisel harcamaların 4.Sınıf öğrencilerinde 8.040 TL ile en yüksek düzeyde olduğu hesaplanmıştır.

Bulgulara göre bireysel öğrenci maliyeti en yüksek Mühendislik Fakültesi'nde gerçekleşmekle birlikte ikinci sırada Zonguldak MYO yer almaktadır. Bireysel öğrenci maliyeti bazı fakültelerde meslek yüksekokullarına göre daha düşüktür. Mühendislik Fakültesi'nde kişisel harcamaların yüksek olması, Zonguldak MYO'nda ise hazırlık ve kişisel harcamaların yüksek olması bireysel öğrenci maliyetinin yüksek çıkmasının nedeni olarak gösterilebilir.

Kamusal maliyet ise en yüksek Gökçebey Meslek Yüksekokulu'nda, en düşük İİBF'inde gerçekleşmiştir. Kamusal maliyetin hesaplanmasında yer alan üniversite idari birimlerince yapılan harcama miktarı tüm fakülte ve meslek yüksekokullarında eşit olmakla birlikte Gökçebey Meslek Yüksekokulu tarafından öğrenci başına yapılan harcama miktarı daha yüksek gerçekleşmiştir. Ancak Gökçebey Meslek Yüksekokulu'ndaki öğrenci sayısı oldukça azdır. Diğer taraftan İİBF'nde öğrenci sayısının fazla olması öğrenci başına düşen harcama miktarının ve kamusal maliyetin düşük çıkmasına neden olmuştur.

Toplam maliyet açısından fakülte ve MYO'lar arasında bir farklılaşma görülmemiştir. Toplam maliyet en yüksek Fen Edebiyat Fakültesi'nde gerçekleşmiştir. Öyleki toplam maliyet içinde yer alan bireysel öğrenci maliyeti de

en yüksek Fen Edebiyat Fakültesi'nde gerçekleşmiştir. Ayrıca Fen Edebiyat Fakültesi'nde üniversite harcaması miktarı Mühendislik Fakültesinden sonra ikinci sırada gelmektedir. Bu nedenlerle toplam maliyet en yüksek Fen Edebiyat Fakültesi'nde gözlenmiştir.

Bulgulara göre fakülte ve yüksekokullarda ortalama olarak hazırlık harcaması 5.138 TL, kişisel harcamalar 6.155 TL, bireysel öğrenci maliyeti 14.649 TL ve kamusal maliyet ise 4.714 TL'dir. Görüldüğü üzere yükseköğretimde bireysel öğrenci maliyeti kamusal maliyetlere göre daha yüksektir. Diğer taraftan öğrenci ailelerinin aylık ortalama geliri 2.333 TL'dir. Bir öğrencinin yapmış olduğu aylık kişisel harcama ise ortalama 1.110 TL'dir. Dolayısıyla bir öğrenci burs ve kredi almıyor veya bir işte çalışmıyor ise öğrenci ailesi gelirin yaklaşık yarısını çocuğunun bir yükseköğretim programında eğitim görmesi için ayırmaktadır.

Sonuç olarak yükseköğretimde daha iyi ve nitelikli bir eğitim yapılabilmesi harcama ve maliyetlerin en aza indirilmesi ve bu harcama ve maliyetlerin içeriğinin iyi bilinmesine bağlıdır. Bu bağlamda yükseköğretimin finansmanı ile ilgili politikaların belirlenmesinde bireysel maliyetlerin ve kamusal maliyetlerin birlikte dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim Bülent Ecevit Üniversitesi'nde 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören İkinci Öğretim öğrencilerinin bireysel öğrenci maliyeti kamusal maliyetlere göre daha yüksektir. Yükseköğretimde ikinci öğretimde gerçekleşen bireysel öğrenci maliyetlerin azaltılması, öğrencilere sunulan olanaklarının artırılmasına bağlı görülmektedir. Bu bağlamda ikinci öğretim öğrencilerin ödemiş oldukları öğrenim harcı birinci öğretimde olduğu gibi kaldırılabilir. Diğer taraftan daha uygun ve daha fazla barınma imkanı ve yemek harcamalarına yapılan katkının artırılması sağlanabilir. Daha fazla öğrenciye burs ve daha düşük faizli kredi verilebilir. Diğer taraftan öğrencilerin eğitimlerini aksatmadan yükseköğretim kurumu içinde ek gelir sağlayabileceği iş imkanları artırılarak bireysel öğrenci maliyetlerinin azaltılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut (1993); *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:172, Ankara.
- Akalın, Güneri (2000); *Kamu Ekonomisi Teorisi*, Akçağ Yayını, No:314/5, Ankara.
- Akalın, Güneri (2006); *Kamu Ekonomisi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Akça, Haşim (2012); “Yükseköğretimin Finansmanı ve Türkiye İçin Yükseköğretim Finansman Modeli Önerisi”, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1, s. 91-104.
- Akdoğan, Abdurrahman (2003); *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akdoğan, Abdurrahman (2009); *Kamu Maliyesi*, 13.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akkoyunlu, Pınar F. (2005); *Eğitim ve Ekonomi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Aktan, Coşkun Can (2001); *Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi*, 2.Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir.
- Akyüz, Yahya (2006); *Türk Eğitim Tarihi*, 10.Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Alaşahin, M. Kemal (2007); “*Üniversite Bütçelerinin Analizi*”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Alkan, Ozan (2009); “Yükseköğretim Kurumlarında Ar-ge Harcamaları ve Finansman Şekilleri”, Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, *Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*, Şubat 2009, Ankara.
- Altınsoy, Selcen (2011); “Yeni Devlet Üniversitelerinin Gelişimi: Sorunlar ve Politika Önerileri”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Ağustos 2011; s. 98-104.
- Arslan, Mehmet (1999); “21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Yükseköğretimin Durumu ve Belli Başlı Sorunları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Kayseri, 8. Sayı, s.195-212.
- Arslan, M. Hanifi (2008); “*Fırsat Maliyeti (Alternatif Maliyet)*” <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/f/017.htm> (Erişim Tarihi: 01.08.2013).
- Aydın, İsmail Hakkı (2000); *Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Yayın No: DPT:2534, ÖİK:550, Ankara.

- Aydoğan, Kürşat (2009); “Yükseköğretimin Finansmanı: Dünyadaki Uygulama”, *Yükseköğretim Çalıştayı*, İstanbul.
- AB Ülkelerinin Temel Ekonomik Göstergeleri (Üye ve Aday Ülkeler-2013); http://www.iso.org.tr/tr/documents/arastirma/ab_temel_ekonomik_veriler.pdf?rredirected=1 (Erişim Tarihi: 29.01.2014).
- Barkan, Murat (2013); “*Türk Yükseköğretimi İçin Gelecek Öngörülleri*”, Yaşar Üniversitesi, <http://www.muratkaymak.com/?pnum=458&pt=T%C3%BCrk+y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretimi+i%C3%A7in+gelecek+%C3%B6ng%C3%B6r%C3%BCleri> (Erişim Tarihi: 15.05.2014).
- Batirel, Ömer Faruk (1976); *Kamu Maliyesi Teorisine Giriş*, İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No:268, İstanbul.
- Baykal, Özgür (2006); “*1980 Sonrası Türkiye’de Kamusal Eğitim Harcamalarının Analizi (1980-2003)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bilgin, Vedat, Tefik Erdem, Şeyda Çetinkutsi, Fatma Kartal, H. Süleyman Arslan, Emrah Yıldız, Mustafa Arıkan, Ülkem Evren, Erkan Erkanat, Ender Sever, Oğuzhan Maviş (2009); *Türkiye’de Üniversite Sorunu ve Üniversite Çalışanları Üzerine Bir Araştırma*, Türk Eğitim-Sen Araştırması, Ankara.
- Bircan, İsmail, Bedia Çacur, Hasan Yılmaz, Kadir Keleşoğlu, Ünsal Özpınar, İbrahim Yurt ve Mustafa Demirezen (1989); *Türkiye’de Öğrenci Maliyetleri: 1979-1987*, DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Yayını, DPT Matbaası, Ankara.
- Bircan, İsmail (2007); *Türkiye’de Yükseköğretimin 2023 Vizyonu*, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Bulutoğlu, Kenan (2004); *Kamu Ekonomisine Giriş*, Batı Türkeli Yayıncılık, İstanbul.
- BUMKO (1992); Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü *Eğitim Hizmetleri: 1980-1992*, Sayı: 1992/10, Ankara.
- BUMKO (2008); “*2009-2011 Dönemi Bütçe Hazırlama Rehberi*”, <http://www.bumko.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF746C3B612A7B3F4B>, (Erişim Tarihi: 14.01.2014).
- Bozkurt, Veysel (2000); *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- BSTS/İktisat Terimleri Sözlüğü (2014); “<http://www.sozce.com/nedir/31636-bagis>” (Erişim Tarihi 08.03.2014).
- Buyrukoğlu, Selçuk (2010); “*Yükseköğretim Hizmetinin Finansmanı ve Devlet Üniversitelerinin Performansını Ölçmeye Yönelik Bir Analiz*”, Yayınlanmamış

Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Chapman, Bruce (2006); “Income Contingent Loans For Higher Education: International Reform”, Chap. 25, *Handbook of the Economics of Education*, Vol. 2, Edited by Eric A. Hanushek and Finis Welch.

Çalcalı, Önder (2009); “*Türkiye’de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Tokat.

Çimen, Orhan (2012); “Yükseköğretimde Talep-Finansman-Kalite İlişkisi”, Gümüşhane Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 6, Haziran 2012, s. 159-180.

Demir, Evrim (2006); “*İlköğretim Hizmetinin Özel ve Kamu Kesimince Sunulmasının Etkinliğinin Ölçülmesi ve Denizli Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Dikmelik, Ayşe Berrin (1987); *Türkiye’de Üçüncü ve Dördüncü Plan Döneminde Eğitim Harcamalarının Gelişimi*, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı- 2011); “2011 Yılı Programı”, *DPT, Yükseköğretim Sektörü Çalışması (Yayınlanmamış)*, Ankara.

Edizdoğan, Nihat (2007); *Kamu Maliyesi*, 9.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.

Ekinci, C. Ergin (2009); “Türkiye’de Yükseköğretimde Öğrenci Harcama ve Maliyetleri”, Hacettepe Üniversitesi, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Cilt 34, Sayı 154, s. 121-133.

Erdem, Ali Rıza (2006); “Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi”, Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, s. 299-314.

Ereş, Figen (2005), “Eğitimin Sosyal Faydaları: Türkiye- A.B. Karşılaştırması” , *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 167, s. 320-339.

Ergen, Hüseyin (1999), “*Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Analizi ve Yükseköğretimde Maliyetler*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ergen, Zuhale (2006); “Yükseköğretim Karma Malının Niteliği Ve Finansmanı Üzerine”, Hacettepe Üniversitesi&Pegem, *Sosyo- Ekonomi Dergisi*, Sayı 1, Ocak- Haziran 2006, s. 11-24.

- E-Öğrenme Bilgi Paylaşım Ortamı, Uzaktan Eğitim Ekonomisi; http://www.eogrenme.net/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=30, (Erişim Tarihi: 01.08.2013).
- Göksu, Alper ve Gonca Güngör (2013); “Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma”, Celal Bayar Üniversitesi İİBF, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 59-71.
- Gölpek, Filiz (2011); “Yükseköğretim Finansman Politikasında Yeni Bir Yaklaşım: Maliyet Paylaşımı”, *Yükseköğretim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Haziran 2011, s. 25-33.
- Gülcan, Mesut Cemil (2008); “*Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Gülşen Celal ve Melek Akpınar (2011); “*Yükseköğretimin Finansmanında Alternatif Yaklaşımlar*”, Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar, (UYK-2011) 27-29 Mayıs 2011, Cilt 2, Bölüm X, İstanbul, s. 1227-1233.
- Gürüz, Kemal (2001); *Dünya’da ve Türkiye’de Yükseköğretim: Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri*, ÖSYM Yayınları, Ankara.
- Gürüz, Kemal (2003); *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim*, ÖSYM Yayınları, Yayın No: 2003-4, Ankara.
- Güven, İsmail (2002); “Yeni Gelişmeler Işığında Yükseköğretimde Yapısal Dönüşümler” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1-2, s. 93-94.
- HDR (2010); “*Human Development Report 2010*”, <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2010> (Erişim Tarihi: 06.02.2014).
- Hürriyet Gazetesi (2009); <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=12241475> (Erişim Tarihi: 05.05.2014).
- İBU (2013); “*Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tarihçesi*” <http://www.ibu.edu.tr/universitemiz/tarihce>, (Erişim Tarihi: 15.11.2013).
- İÇ Vakfı, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (2014); (çevrimiçi) <http://icvakfi.org.tr/agri-ibrahim-cecen-universitesi>, (Erişim Tarihi: 07.05.2014).
- İlyas, İbrahim Emre (2012); *Yükseköğretimin Finansmanı: Türkiye İçin Model Önerisi*, Kalkınma Bakanlığı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Mart 2012, Ankara.

- İstanbul Kalkınma Ajansı, “*Türkiye ve İstanbul Bölgesinde Araştırma ve Yenilik*”, <http://www.istka.org.tr/content/pdf/AA-turkiye-ve-istanbul-bolgesinde-arge-ve-yenilik.pdf>, (Erişim Tarihi:16.04.2014).
- Johnstone, Bruce (2005), *Cost-Sharing and The Cost Effectiveness of Grants and Loan Subsidies to Higher Education*, Higher Education in the World 2006: The Financing of Universities. Palgrave Macmillan, pp. 84-101.
- Johnstone, Bruce ve Pamela Marcucci (2007); *Worldwide trends in Higher Education Finance: Cost-Sharing, Student Loans and Support of Academic Research*,http://gse.buffalo.edu/org/IntHigherEdFinance/project_publications.html<http://portal.unesco.org/education/en/files/53752/11842449745Johnstone.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.02.2014).
- Kaiser, Frans, Raymond J.G.M. Florax, Jos. B.J. Koelman ve Frans A. Van Vught (1992); *Public Expenditure on Higher Education: A Comparative Study in the Member States of the European Community*, London: J. Kingsley Pub. Ltd.
- Kale, Mustafa (2011); “Yükseköğretimin Finansmanı”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, Ankara, s. 17-29.
- Karaarslan, Erkan (2005); “Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi”, *Maliye Dergisi*, 49 Sayı, Mayıs- Aralık 2005, s. 36-42.
- Karakaş, Eser (2008); “*Bedava Üniversite Ne Demek*”, Zaman Gazetesi, (Erişim Tarihi: 17.01.2014).
- Karakütük, Kasım (2006); “Yükseköğretimin Finansmanı”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 171, s. 219-242.
- Karataş, Süleyman (2006); “*Türkiye’de Yükseköğretim Finansman Politikaları ve Kurum Başarısına Etkisi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kavak, Yüksel (2010); *2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemine Yansımalar*, İstanbul: UNFPA ve TÜSİAD. Yayın No: TÜSİAD/T/2010/11/506.
- Kavak, Yüksel (2011); “Türkiye’de Yükseköğretimin Görünümü ve Geleceğe Bakış”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Ağustos 2011, s. 55-58.
- Kesik, Ahmet (2003); *Yükseköğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi: Bütünsel Model*, Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 2003/362, Ankara.
- Koçer, Hasan Ali (1987); *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu*, Uzman Yayınları, Ankara.

- Kodal, Ömer Erdem (2012); *Yükseköğretimin Finansmanında Alternatif Yaklaşımlar*, 20. Yıl, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Bursa.
- Köktaş, A. Murat (2009); “*Türkiye’de Hane Halkı Eğitim Harcamaları Analizi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Ankara.
- Köksoy, Mümin (1998); *Yükseköğretimde Kalite ve Türk Yükseköğretimi İçin Öneriler*, 2.Baskı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kurul, Necla (2012); *Eğitim Finansmanı*, Genişletilmiş 2.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Lieberman, Myron (1993); *Public Education: An Autopsy*, Cambridge: Harvard University Press.
- Martı, M. Muzaffer (1997); “*Planlı Dönemde Ulusal Eğitimimizin Temel Hedefleri ve Finansman Kaynakları (1963-1992)*” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- MEB (2004); *2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Tasarısı ve Bilinmesi Gereken Gerçekler Bilgi Notu*, Mayıs-2004.
- MEB (2007); *Türk Eğitim Sistemi 2007*, Ankara, s. 25-149.
- MEB (2012-2013); “*Milli Eğitim İstatistikleri*” <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64> (Erişim Tarihi: 21.12.2013).
- Meriç, Metin (1995); “*Türkiye’de Yükseköğretim Hizmetlerinin Finansmanına Alternatif Yaklaşımlar*”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mutluer, M. Kamil (2008); *Türkiye’de Yükseköğretimin Başlıca Sorunları ve Sorunlara Çözüm Önerileri*, Maliye Bakanlığı SGB Yayını, No:2007/380, Ankara.
- Mutluer, M.Kamil, Erdoğan Öner ve Ahmet Kesik (2010); *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*, 2.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Nadaroğlu, Halil (1999); *Kamu Maliyesi Teorisi*, Besa Yayın Dağıtım, İstanbul.
- OECD (T.Y.); *Educational Policy and Planning, Netherlands*, Paris, s:84-186. (www.yok.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 08.12.2013).
- OECD (Dünya Bankası-2005); *Turkey Education Sector Study: Policy Options for the Reform of Tertiary Education*, 2005. (Erişim Tarihi: 08.06.2014).
- OECD (2009); *Education at a Glance (Eğitime Bakış) 2009: OECD Indicators*. Paris: OECD.

- OECD (2010); *Education at a Glance 2010*, Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2010, s. 220-235.
- Ortaç, F. Rıfat (2003); “Cumhuriyetimizin 80.yılında Eğitim Harcamaları”, *Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (Bahar 2003)*, Cilt 5, Sayı 2, s. 1-247.
- ÖSYM (2002-2014); “2002-2014 Yılı Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri Öğrenci Sayısı- Üniversiteler Sayısı”, <http://www.osym.gov.tr> (Erişim Tarihi: 04.10.2014).
- Özbaran, M. Hakan (2004); “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılıın Harcama Türlerine Göre İncelenmesi” Sayıştay Başkanlığı, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 53, s. 115-138.
- Özden, Murat (2000); “Vakıf Yükseköğretim Kurumlarına Yönelik Vergisel Teşviklerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi, *Endüstriyel Sanatlar Dergisi*, 8 Yıl, Sayı 8, s. 105-108.
- Özer, Mahmut (2011); “Türkiye’de Yükseköğretimde Büyüme ve Öğretim Üyesi Arzı”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Nisan 2011, s. 23-26.
- Özer, Mahmut, Bekir S. Gür ve Talip Küçükcan (2010); *Yükseköğretimde Kalite Güvencesi*, Seta Yayınları, Ağustos 2010, Ankara.
- Özsoy, Ceyda (2008); “Türk Yükseköğretim Sisteminin Durumu ve İktisadi Büyüme Performansına Katkısı”, Niğde Üniversitesi, *İİBF Dergisi*, Aralık-2008, Cilt 1, Sayı 2, s. 31-48.
- Özsoy, Seçkin (2002); “*Yükseköğretimde Hakkaniyet ve Eşitlik Sorunsalı: Türkiye’de Finansal Yapıyla İlgili Bir Çözümleme*”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı, Ankara.
- Pehlivan, Osman (2003); *Kamu Maliyesi*, Derya Kitabevi, Trabzon.
- Prakash, Shri (1996); *Cost of Education: Theoretical Explorations and Theoretical Prognostication*, New Delhi: Anamika Publishers& Distributors.
- Rehber, Erkan (2002); *Akreditasyon ve Kalite Yönetimi*, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Savaş, Vural ve Nesrin Ertel (1987); *Türk Yükseköğretim Sisteminin Ekonomik Açısından Genel Bir Analizi*, Marmara Üniversitesi, TÜRKMER, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul.
- Sev, A. Kadir (Mayıs 2000); *Yükseköğretim Mevzuatı*, Tşof Plaka Matbaacılık, Ankara.

- Seyidoğlu, Halil (2006); *İktisat Biliminin Temelleri*, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Smith, Tim R. Mark Drabenstott ve Lynn Gibson (1987); *Role of Universities in Economic Development, Economic Review*, Cilt LXXII, November 1987, ba.
- SODAY-KKTC (2013); “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği” <http://www.soday.org/bagis> (Erişim Tarihi: 08.03.2014).
- Söyler, İlhami (2008); “Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları”, *Maliye Dergisi*, Sayı 154, Ocak-Haziran.
- Söyler, İlhami (2009); “Yükseköğretimin Finansmanı: Yeni Beklentiler ve Hedefler Işığında Normatif Bir Yaklaşım”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 72, Ocak-Mart, s. 3-26.
- Söyler, İlhami ve Süleyman Karataş (2011); “Türkiye’de Özel Yükseköğretim Kurumlarının Kuruluşu ve Finansmanı”, *Maliye Dergisi*, Sayı 160, Ocak-Haziran, s. 57-71.
- Şahin, Osman (2010); *Ulusal ve Uluslararası Belgelerde Türk Yükseköğretimi*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara.
- Şimşek, Şaban (2006); *Kırmızı Çizgi-YÖK*, Ankara, s. 16.
- Tanrıkulu, Duygu (2011); “Türkiye’de yükseköğretime erişim. 2025 yılında yükseköğretim talebi karşılanabilecek mi?”, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, s. 2-44.
- Taşar, H. Hüseyin (2011); “Yükseköğretim Kurumlarına Ayrılan Finansmanın, Talep Kanalından (Demand-Side) Kullanımı: Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Projeksiyonu”, Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011), 27-29 Mayıs, Cilt 2, Bölüm X, İstanbul, s. 1201-1209.
- Tek, Zühal (1987); “Türk Yükseköğretiminde Maliyet-Fayda Analizi ve Harç Uygulaması”, *Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Haziran-1987, Ankara.
- Timur, Taner (2000); *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Tural, Necla K. (2002); *Eğitim Finansmanı*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Tural, Necla K. (2004); *Küreselleşme ve Üniversiteler*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Tuzcu, Gökhan (2006); “Eğitimde Vizyon 2023 Ve Avrupa Birliği’ne Giriş Süreci”, <http://portal.ted.org.tr/genel/yayinlar/EgitimdeVizyon2023veAvrupaBirligineGirisSureci.PDF>.

- TÜİK (2002); *Türkiye İstatistik Yıllığı-Eğitim Harcamaları Araştırması*, Türkiye Başbakanlık İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK (2013), “*Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni*”, 13630 Sayı, 20 Kasım 2013. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13630>, (Erişim Tarihi: 16.04.2014).
- Türkay, Orhan (2006); *Mikro İktisada Giriş*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Türkmen, Fatih (2009); “*Yükseköğretim Sistemi İçin Bir Finansman Modeli Önerisi*”, Devlet Planlama Teşkilatı. <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?En> (Erişim Tarihi: 18.06.2014).
- Ulutürk, Süleyman (1998); *Türkiye’de Planlı Dönemde Kamu Harcamalarının Gelişimi ve Devletin Ekonomideki Rolü*, Akçağ Basım Yayım Dağıtım, Ankara.
- Ünal, Işıl (1996); *Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi*, Epar Yayınları, Ankara.
- Ünsal, M. Erdal (2010); *İktisada Giriş*, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Vaknin, Sam (2003); “*Is Education a Public Good?*” Discussion Paper <http://samvak.tripod.com/publicgoods.html> (Erişim Tarihi: 09.09.2013).
- Yılmaz, Gülay A. (2007); *Kamu Maliyesi*, 2.Baskı, Arıkan Basım Yayım, İstanbul.
- YÖK (1996); *Türk Yükseköğretim Sistemi: 1994-1995’ten 1995-1996’ya Gelişmeler*, Ankara.
- YÖK (1998); *Parental, Income, Educational Expenditures, Financial Aid and Job Expectations of University Student*, Second Industrial Training Project (2922-TU), April 14, 1988, Ankara.
- YÖK (1999); *Yükseköğretimin Finansmanı*, <http://www.yok.gov.tr/mart99/bolum8.html>, (Erişim Tarihi: 03.04.2014).
- YÖK (2005); *Türkiye’de Yükseköğretimin Bugünkü Durumu*, Yükseköğretim Kurumu, s:21-131.
- YÖK (2007); *Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi*, Şubat 2007, Yayın No:2007-1, Ankara, s:7-139.
- YÖK (2008); “*Yükseköğretim Finansmanı Raporu*”, www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/mart99, (Erişim Tarihi: 05.02.2014).

YÖK (2012-2013); “*Yükseköğretim Finansmanı Raporu*”, www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/mart99, (Erişim Tarihi: 05.02.2014).

YURT-KUR (2004-2014); Kredi ve Yurtlar Kurumu, <http://eyurtkur.kyk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22.01.2014).

9. Üniversite sınavına hazırlık amacıyla dersane ve kurs ücretleri dışında yaptığınız diğer harcamaların toplamı ne kadardır? (Açıklama: Lütfen, üniversite hazırlık kitapları, dergileri, CDleri vb. için yaptığınız harcamaları, kurslara devam etmeniz nedeniyle oluşan ulaşım-servis, beslenme, barınma vb. için yaptığınız tüm harcamaları toplama dâhil ediniz. Bir yıldan fazla hazırlık yaptıysanız, onları da toplama dahil ediniz)

①	0 -500TL	⑤	4.000-5.000 TL
②	500- 1.000 TL	⑥	5.000-6.000 TL
③	1000-2.000 TL	⑦	6.000-7.000 TL
④	2000-3.000 TL	⑧	7.000-8.000 TL
⑤	3000-4.000 TL	⑨	8.000-9.000 TL

10. Öğrenim harcı dışında üniversiteye devam etmenizden dolayı aylık ortalama ne kadar harcama yapıyorsunuz? (Açıklama: Lütfen, beslenme, barınma (yurt parası, ev kirası), ulaşım, giyim, ders araçları, ders kitapları-kırtasiye, kültürel ve sosyal etkinlikler vb için yaptığınız tüm harcamaları toplama dahil ediniz).

①	0-200 TL	⑤	1.000-1.200 TL
②	200-400 TL	⑥	1.200-1.400 TL
③	400-600 TL	⑦	1.400-1.600 TL
④	600-800 TL	⑧	1.600-1.800 TL
⑤	800-1.000 TL	⑨	1.800-2.000 TL

11. Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır? (Açıklama: Lütfen ailenizin toplam gelirini maaş, ücretler, kira gelirleri vb dahil ediniz).

①	0-1.000 TL	⑤	5.000-6.000 TL
②	1.000-2.000 TL	⑥	6.000-7.000 TL
③	2.000-3.000 TL	⑦	7.000-8.000 TL
④	3.000-4.000 TL	⑧	8.000-9.000 TL
⑤	4.000-5.000 TL	⑨	9.000-10.000 TL

12. Ailenizin yaşadığı bölge hangisidir?

- ① Marmara Bölgesi ② Ege Bölgesi
 ③ Akdeniz Bölgesi ④ Karadeniz Bölgesi
 ⑤ İç Anadolu Bölgesi ⑥ Doğu Anadolu Bölgesi
 ⑦ Güneydoğu Anadolu Bölgesi
 ⑧ Yurt Dışı

13. Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?

Anne Baba

- ① ① Okur-yazar değil
 ② ② Okur-yazar ancak bir okul mezunu değil
 ③ ③ İlkokul mezunu
 ④ ④ Ortaokul mezunu
 ⑤ ⑤ Lise ve dengi okul mezunu
 ⑥ ⑥ Yüksek okul mezunu (iki yıllık)
 ⑦ ⑦ Üniversite/yüksekokul mezunu

14. Kendi ekonomik durumunuzu dikkate almaksızın, ödediğiniz öğrenim harcının miktarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ① Düşük ② Normal ③ Yüksek

15. Mevcut öğrenim harcını ödemede ne derece güçlük çekiyorsunuz?

- ① Hiç ② Az ③ Orta ④ Oldukça ⑤ Çok

16. Öğrenim harcınız aileniz tarafından mı karşılanıyor?

- ① Evet ②Hayır ③ Belirli Bir Kısmı

17. Öğrenim kredisi alıyor musunuz?

- ① Evet ②Hayır

18. Başbakanlık bursu alıyor musunuz?

- ① Evet ②Hayır

19. Başbakanlık bursu dışında burs alıyor musunuz? (Açıklama: herhangi bir kişi yada kurumdan karşılıksız burs varsa)

- ① Evet ②Hayır **(Cevabınız hayır ise 22.soruya geçiniz)**

20. Aylık burs miktarınız ne kadardır?

①	0 -100TL	⑤	800-1.000 TL
②	100-200 TL	⑥	1.000-1.200 TL
③	200-400 TL	⑦	1.200-1.400 TL
④	400-600 TL	⑧	1.400-1.600 TL
⑤	600-800 TL	⑨	1.600-1.800 TL

21. Burs aldığınız kurum/lar hangisidir? (Açıklama: birden fazla işaretleme yapabilirsiniz)

- ① Kamu Kurumu ② Özel Sektör
③ Vakıf, Dernek vb.

22. Gelir getirici herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

- ① Evet ②Hayır **(Cevabınız Hayır ise 24. soruya geçiniz)**

23. Gelir getirici bir işte çalışıyorsanız yaklaşık aylık ne kadar kazanıyorsunuz?

①	100-200 TL	⑤	1.000-1.200 TL
②	200-400 TL	⑥	1.200-1.400 TL
③	400-600 TL	⑦	1.400-1.600 TL
④	600-800 TL	⑧	1.600-1.800 TL
⑤	800-1000 TL	⑨	1.800-2.000 TL

24. Aşağıda belirtilen finansman kaynaklarının toplam gelirlerinizin yaklaşık % ne kadarını karşıladığını yazınız (Açıklama: lütfen toplam %100 olacak şekilde hesap ediniz).

Aile yardımı	%
Öğrenim Kredisi	%
Başbakanlık bursu	%
Diğer burs/lar	%
Çalışarak elde edilen gelir	%
Toplam	% 100

25. Aşağıda belirtilen harcama kaynakları toplam harcamalarınızın yaklaşık % ne kadarını oluşturmaktadır? (X) ile işaretleyiniz.

%	Kira- yurt ücreti	Giyim	Beslenme	Ders Kitapları	Sosyal etkinlikler	Öğrenim Harcı	Ulaşım	Haberleşme
10-20								
20-40								
40-60								
60-80								
80-100								

26. Yükseköğretiminizi sürdürürken yaptığımız en yüksek kişisel harcama kaleminden ilk üçünü (1, 2 ve 3 yazarak) büyüklük derecesine göre sıralayınız.

	Barınma (kira- yurt ücreti)		Sağlık
	Giyim		Öğrenim Harcı
	Beslenme		Ulaşım
	Kültürel ve sosyal etkinlikler		Haberleşme (Telefon, internet vb.)
	Ders Kitapları		Diğer

27. Sizin için Yükseköğretimin kalitesinin arttırılmasında etken olan faktörü işaretleyiniz?

- ① Öğretim elemanları ② Fiziki mekanlar
 ③ Daha az öğrenci ile eğitim ④ Diğer